

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918.

Första kammaren.

Nr 41.

Lördagen den 1 juni, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes och godkändes uppsatt förslag till kammarens skrivelse till rektor vid universitetet i Lund angående val av deputerade att å kammarens vägnar närvara vid nämnda universitets jubileum innevarande år.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran lagutskottets memorial nr 66.

Vid föredragning av andra särskilda utskottets memorial nr 7, angående avlöning åt dess tjänstemän och vaktbetjäning, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 21 och 22.

Vid föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 24, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående medverkan från statens sida till pensionering av viss arbetskraft vid enskilda sociala anstalter, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 25 och 26.

Föredrogs ånyo tredje särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vattenlag m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 15 mars 1918 dagtecknad proposition, nr 128, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i

statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga framlagda förslag till

- 1) vattenlag,
- 2) lag om vad iakttagas skall i avseende å införande av vattenlagen,
- 3) lag om förteckning å vattendrag, där kungsådra finnes,
- 4) lag om rätt att över annans mark framdraga ledning för vatten till husbehovsförbrukning,
- 5) lag om ändrad lydelse av 25 kap. 1 § rättegångsbalken,
- 6) lag om ändrad lydelse av 37 § utsökningslagen,
- 7) lag om ändrad lydelse av 14 § i lagen den 27 juni 1896 om rätt till fiske,
- 8) lag om ändrad lydelse av 8 § i förordningen den 16 juni 1875 angående lagfart å fång till fast egendom, samt
- 9) lag om ändrad lydelse av 24 och 36 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom.

I samband med denna proposition, som hänvisats till tredje särskilda utskottet, hade utskottet till behandling förehåft följande med anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren:

- nr 150, av herr *von Sydow*, och
nr 151, av herr *Asplund*; samt

inom andra kammaren:

- nr 358, av herr *Åkerlund*,
nr 367, av herrar *Persson* i Norrköping och *Eriksson* i Grängesberg,
nr 368, av herr *Lübeck*,
nr 369, av herr *Hage m. fl.*, och
nr 372, av herrar *Johanson* i Huskvarna och *Lübeck*.

Vidare hade utskottet till behandling i samband med propositionen förehåft två i förevarande ämne väckta, likalydande motioner, nämligen nr 42, inom första kammaren, av friherre *Fleming m. fl.* och nr 105 inom andra kammaren, av herr *Holmdahl*.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande avfattat sin hemställan under fyra med A, B, C och D betecknade punkter, av vilka punkten A innehöll nio lagförslag.

I avseende å sättet för detta utlåtandes föredragning yttrade

Herr *Alexanderson*:

I avseende å föredragningssättet tillåter jag mig hemställa:
att lagförslagen föredragas vart för sig, där så erfordras, paragrafvis och, där så anses lämpligt, momentvis, med ingresser, rubriker och utskottets hemställan sist;
att vid behandlingen av 1 kap. 1 § i förslaget till vattenlag diskussionen må omfatta betänkandet i sin helhet;

att, efter behandlingen av nyssnämnda §, lagförslagets 4 kap. föredrages och först därefter 2 § i 1 kap. samt därpå förslagets övriga paragrafer i nummerföljd;

att lagtexten ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att för den händelse lagförslagen eller något av dem skulle komma att i en eller annan del till utskottet återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar kunna föranledas; samt

att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer och moment utskottet må äga vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A.

Under denna punkt hade utskottet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga förslag till vattenlag med flera lagar av den lydelse, utlåtandet visade.

1:o) *Utskottets förslag till vattenlag.*

Förslag till vattenlag.

Med avseende å detta förslag i dess helhet hade reservationer avgivits

dels av herrar *Söderberg* i Stockholm, *Persson* i Norrköping, *Eriksson* i Grängesberg och *Edbom*, vilka efter anförande av vissa principiella invändningar i ämnet, förklarat sig av hänsyn till det för närvarande praktiskt genomförbara icke vilja framställa yrkande om avslag på Kungl. Maj:ts förevarande proposition, men påyrka väsentliga *förändringar*, i syfte att stärka samhällets inflytande över kraftanläggningar och kraftens användning;

dels av herrar *Vennersten*, *Cedercrantz*, *Gezelius*, *Barthelson* och *Gustafsson* i Jönköping, friherre *Langenskiöld* samt herrar *von Sydow* och *Lübeck*, vilka

ur vissa angivna synpunkter påyrkat väsentliga ändringar i Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, på sätt närmare utvecklades i särskilda huvudsakligen vid 4 kap. av förevarande lagförslag avgivna reservationer;

dels ock av herr *Hage*, som av anförda orsaker inskränkt sig till att instämma i den av herrar *Sven Persson* m. fl. avgivna reservationen, men samtidigt förklarat, att han icke i *alla* avseenden i detalj hade samma uppfattning som nämnda reservanter framfört.

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

1 kap. 1 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

Envar äger att, med här nedan stadgade eller eljest lagligen gällande inskränkningsar, råda över det vatten, som finnes å hans grund.

Herr statsrådet Löfgren: Herr talman, mina herrar! Jag anhåller att inledningsvis få giva en framställning av de grunder, på vilka detta förslag vilar. Jag ber att en stund få taga uppmärksamheten i anspråk för att framställa den allmänna tankegång, som ligger till grund för Kungl. Maj:ts förslag. Däremot skall jag icke trötta med att tala om förslaget i dess detaljer.

Det förslag till vattenlag, som nu föreligger till behandling, söker att lösa komplexet av de synnerligen viktiga och invecklade spörsmål, som röra det produktiva utnyttjandet av vattenkraften i våra sjöar och vattendrag. Denna fråga är gammal, och ju äldre frågan har blivit, desto kraftigare har också behovet framträtt av dess lösning, en lösning så fört som möjligt och så tillfredsställande som möjligt för alla intressen. Detta behov framträder nu särskilt starkt, och det av två skäl. Det ena den senare tidens tekniska utveckling, en utveckling som möjliggjort vattenkraftens mångfaldigande och användning i en tidigare icke anad utsträckning. Vattenkraftens nytta är numera icke inskränkt till att driva kvarnhjulet vid den egna stranden, utan det är numera möjligt att förena flera i och för sig mindre betydande kraftkällor till väldiga kraftenheter, och från dessa kunna ljus, värme och kraft spridas till de mest avlägsna platser. Det är skäl nog för det allmänna att hava ett starkt intresse i att vår vattenkraft i största möjliga utsträckning tillgodogöres. Men därtill har på senare tid tillkommit ännu ett skäl, som synes göra lösningen av vår vattenkraftfråga icke blott önskvärd utan rent av till en verklig livsfråga för vårt land. Kriget har i hög grad fördyrat och försvårat tillförseln utifrån av kol och andra bränsleämnen. Man har sagt, att dessa förhållanden äro tillfälliga, att de skola upphöra med kriget, och detta påstående har också framförts av en del reservanter inom utskottet. För min del hör jag icke till dem, som våga hysa en så optimistisk syn på läget efter kriget. På goda grunder kan man antaga, att tonnagebrist, produktionsländernas egna svårigheter och icke minst handelspolitiska restriktioner, såsom ransonerung av kol, även efter kriget skola komma att ytterligare begränsa tillförseln av dylika ämnen. Vi måste alltså göra oss beredda att även för framtiden i främsta rummet sörja för oss själva och lita till våra egna hjälpmedel. Vår vattenkraft kan giva oss hjälpen, om vi bara veta att utnyttja den.

Uppgiften att efter stora linjer lösa vår vattenkraftfråga är sålunda ytterst viktig. Men den är i lika mån invecklad och grannlaga. Å ena sidan bero av vår vattenkraft så viktiga intressen som vår industris oberoende och blomstring, jordbrukets och järnvägarnas elektrifiering samt våra samhällens förseende med

kraft för värme och nödig belysning samt drivkraft. Men å andra sidan måste man vid utbyggandet av våra strömfall också taga i betraktande de motstående intressen, som äro förknippade med våra vattendrag, såsom de framrinna i sitt naturliga lopp; mot nyttan av vattenbyggnaden eller vattenregleringen måste vägas dess skadliga inverkan å jord, bostäder, förut befintlig industri, farled, flottled och fiske och vad annat bestående som är i fara att förändras genom vattenbyggnadens anläggning.

I detta sammanhang vill jag erinra om ett missförstånd, som ofta nog på sina håll gör sig gällande, då man bedömer vattenbyggarens ställning till andra intressen. Man är gärna beredd att taga för givet, att industriens och den allmänna företagsamhetens intresse utan vidare skulle vara fullkomligt identisk med vattenverkägarens eller strandägarens möjlighet att fritt få utnyttja vattnet i sitt strömfall. Denna uppfattning är enligt min mening uppenbarligen oriktig. Den enskilde företagarens, industrimannens, intresse sammanfaller i allmänhet med strömfallsägarens intresse, allenast såvitt han själv är denne strömfallsägare. Är han det icke, har industrien, den enskilde företagaren, precis samma intresse som vi andra medborgare av, att utbyggandet av visst strömfall gör minsta möjliga skada för andra och mesta möjliga nytta för det hela.

Den utredning, som föregått det nu framlagda förslaget, har emellertid icke endast haft att praktiskt avväga de olika intressena för och emot en viss vattenbyggnad eller vattenreglering. Svårigheterna ha ökats genom att man nödgats taga ståndpunkt till åtskilliga spörsmål av rent principiell natur. Först och främst har striden rört sig om själva utgångspunkten för en ny lagstiftning. Frågan har varit: skall vattenkraftens utbyggande vara ett privatmonopol eller efter hand göras till ett statsmonopol, eller bör den nya lagstiftningen taga sig väg fram mellan båda dessa ytterligheter? Det är en gammal, ännu gällande princip i vår vattenrätt, att den, som äger strand, också äger vatten och strömfall vid strand. Därav har också ansetts följa, att strandägaren ensam kunnat erhålla byggnadsrätt i vattnet vid sin strand. Låt oss gärna kalla denna den enskilde strandägarens rätt i vattnet för äganderätt, men ett ögonblicks eftertanke visar dock, att man icke äger ett förbirinnande vatten på samma sätt, som man äger ett stycke jord, och att en vattenbyggnad icke kan och bör bedömas på samma sätt som en annan byggnad. Vattnet kommer från ovan och ur fjärran belägna källsprång; det är i det ena ögonblicket mitt och i det andra ögonblicket ditt; det är i vidsträckt grad underkastat var mans begagnande, och utom för enskilt bruk kan det tagas i anspråk också för särskilda allmänna intressen såsom farled och flottled. Den enskilde strandägarens rätt till vattnet är alltså, om den skall kallas för en äganderätt, åtminstone en äganderätt av *lägre* valör än t. ex. äganderätten till jord. Men samtidigt som den enskildes vattenrätt är en äganderätt av lägre valör, kan hans rätt till vattenbyggnaden, som upp-

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

föres för att utnyttja vattnet, sägas innebära större befogenheter och för sin tillkomst förutsätta större befogenheter, än som följer av en vanlig äganderätt i allmänhet. Till att börja med kan i regel ägaren av stranden icke binda vattnet vid sin egen strand utan att skada andras mark och vattenrätt och i viss mån hämma trafik, flottning och fiske. Och vidare medför vattenkraftens utnyttjande vid byggnaden en alldeles särskild maktställning, som icke eljest har sin motsvarighet, då det gäller den privata äganderätten. En jordägare har befogenhet att med uteslutande av andra odla och njuta frukterna av sin jord. Men runt omkring honom bygga tusenden andra jordägare med precis samma rättigheter till sina områden, som lämna ett sinsemellan liknande utbyte av produkter. Vattenverksägaren åter har en ofruktbar strandremsa, och ändå behärskar han, kanske ensam i sin bygd, mälden av kornet och sågningen av timret; han ensam har säkerhet för ljus och värme i hem och ladugård, drivkraft för bruk och jordbruk. En oinskränkt rätt för viss strandägare att utnyttja vattnet — helst om han har behövt tvinga andra delägare i samma vatten att deltaga — innebär sålunda alltid i viss mån ett privilegium, även då det blott gäller enstaka, mindre strömfall, som huvudsakligen utnyttjas för egen kvarn eller fabriksdrift eller för husbehov å eget markområde. Vid denna äldre vanliga typ av mindre strömfallsbyggnader framstår dock sammanhanget mellan jorden och vattnet mera tydligt, och det är av äldre fastare grundat. Det intrång, som dessa mindre vattenbyggnader göra på annans rätt, är också mindre framträdande, icke så värst betydande, och det monopol, som vattenverksägaren alltid har, är slutligen modifierat i sina verkningar genom begränsningen av vattenverkets verksamhetssfär.

Men helt andra förhållanden råda med de större vattenbyggnaderna och de vattenregleringar, varigenom strömdragens naturliga avrinningsförhållanden väsentligt ändras och sjöarnas vattenstånd höjes eller sänkes. Dessa företag hava möjliggjorts allenast genom teknikens oväntade utveckling. I sin utsträckning över betydande områden, med sina på artificiell väg tillkomna vattenmagasin och regleringsdammar hava dessa företag sitt enda laga försvar i de relativt obetydliga landfästen, som äro nödvändiga för att tekniskt utnyttja de naturliga förhållandena i ett vattendrag. Vattnet framstår vid dessa icke längre såsom tillhörande stranden, utan snarare är det stranden, som är ett nödvändigt bihang till vattnet. Dessa stora företag medföra väsentliga rubbningar i andras rätt och omöjliggöra ofta just de enskilda strandägarnas möjlighet att utbygga sina strömfall. Dessa företag kunna förändra en hel bygds kultur och levnadsförhållanden, och de innebära ofta nog fara för oberäknliga naturkatastrofer i framtiden. Och med allt detta innebära dessa företag, om deras verksamhet icke begränsas och kontrolleras, ett monopol, ett verkligt monopol för innehavaren på en summa av kraft, mångdubbelt större än den, som kunnat uttagas vid de särskilda strömfallsdelarna.

Nu är det så, att det är väsentligen de privata vattenkraftägarnas intresse att få reformer i lagstiftningen för att på ett lämpligare och lättare sätt få möjlighet till större vattenbyggnader och vattenregleringar, som först tagit initiativet till den lagstiftning, som vi nu debattera. Tyvärr har man dock alltför länge varit benägen att se den stora frågan huvudsakligen som en, låt vara i och för sig beaktansvärd, fråga mellan den enskilde vattenverksägaren och andra enskilda intressenter. Man har av den nya lagstiftningen på sina håll begärt ett obeskuret privatmonopol för den företagare, som tillfälligtvis eller på spekulation sitter inne med nycklarna till våra stora vattentillgångar och därmed till drivkraft, värme och ljus för landet. Denna privatekonomiska uppfattning har rätt allmänt ansetts alltför mycket prägla den första stora vattenrättskommitténs i övrigt synnerligen förtjänstfulla betänkande. Mot denna uppfattning har emellertid brutit sig en annan, som tyvärr alltför mycket satts utanför det tidigare utredningsarbetet och därför icke haft tillfälle att bryta sina meningar mot den andra sidan, den uppfattningen nämligen, att vattenföretagen borde vara statsmonopol, eller att lagstiftningen i varje fall direkt borde inriktas på att få ett sådant statsmonopol till stånd.

Denna senare mening har hos somliga anknutit sig till den åsikten, att allt vatten i våra sjöar och floder redan vore statens eller i varje fall allmänningstvatten, varöver det allmänna på den grund borde ensamt kunna råda. Jag behöver icke här ingå på denna fråga närmare än genom att konstatera, att en allmän och orubblig domstolspraxis fullständigt underkänt den meningen, att vattnet i våra floder och sjöar skulle vara allmän egendom. Att lagstiftningen nu skulle negligera denna rättspraxis och därmed från en helt och hållet ny grund ingripa i bestående rättsförhållanden, är enligt min uppfattning otänkbart. Anhängarna av ett statsmonopol, grundat på en förment kronorätt till vattnet, hava vidare gjort gällande, att särskilt vattenkraften i kungsådran, d. v. s. djupfåran i vissa av våra större floder, skulle direkt kunna disponeras som statens egendom. Även här gäller det emellertid enligt vederhäftig doktrin och praxis, att kungsådran väl för tryggandet av allmänna intressen i vattendraget skall hållas öppen, men att någon särskild kronans rätt att stänga ådran för att själv få ut vattenkraft av densamma faktiskt icke existerar. Men för övrigt — vart vill man komma med denna teori om att kungsådran skulle vara allmän egendom? Såvitt jag kan finna, till föga tillfredsställande resultat. Anser man, att en kronans rätt till kungsådravattnet giver kronan en uteslutande och oinskränkt disposition över detta vatten, så synes man konsekvent böra anse samma underbara verkan, d. v. s. oinskränkt dispositionsrätt, tillkomma den enskilde strandägaren över det vatten, som finnes vid hans strand. Där det icke finnes kungsådra och där icke heller kronan rör om stranden, är följden av denna teori, att det allmänna icke alls skulle ha någonting att säga till om.

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

Nej, mina herrar, det går icke att med vår rättsutveckling bygga en i praktiken framkomlig lagstiftning med någon av dessa teorier, vare sig den som säger, att äganderätten till vattnet är av samma valör som äganderätten till jord, eller den som säger, att vattnet är statens. Däremot kan och bör en modern vattenlagstiftning efter tidens krav utveckla den tanke, som ligger bakom den gamla bestämmelsen om kungsådra. I äldre tider, när kungsådran tillkom, behövde man icke bedöma de privata vattenverksbyggnader, som då funnos, annat än ur strandägarens enskilda synpunkt och kronans skattesynpunkt. Men över bada dessa synpunkter stod även då det allmänna intresse, som på denna tid väsentligen framträdde i fiske- och kommunikationsintressena i de större vattendragen. Dessa allmänna intressen tillgodosågos genom öppenhållande av en tillräckligt bred ådra i det djupaste vattnet, bestämd en gång för alla till sådan storlek, att den aldrig i framtiden kunde tänkas bliva otillräcklig. Märk väl — man måtte icke upp den bredd, som i det eller det vattendraget behöfdes för det fiske, den farled, flottled o. s. v., som då fanns där, icke för det dåvarande behovet. Nej, oavsett om det då fanns vare sig det ena eller andra allmänna intresset, som krävde vattnets öppenhållande, tog man till kungsådran så, att den skulle förslå för alla framtida intressen. Allmänt intresse i all framtid framför enskild rätt — se där kungsådrans kungstanke! Nåväl, nu har under tidens gång tillkommit ett nytt allmänt intresse, nytt i den meningen, att det icke tidigare kunnat tänkas få den oerhörda allmänna betydelse, som det på nya vägar fått, nämligen den allmänna betydelsen av vår vattenkraft. Detta intresse är icke knutet till kungsådran eller till en viss del av vattnet. Det beror av vattnets stängande och icke av dess öppenhållande. Det vilar på allt vatten, vare sig kronans eller enskilt. Det framträder särskilt starkt som ett fristående intresse vid de större företag, varom jag nyss talat. Och detta intresse synes också det böra genom lagstiftningen garderas för framtiden, icke blott med hänsyn till de nuvarande förhållandena. Det bör garderas för en framtid, som kan se helt nya förhållanden uppstå.

Jag kan i detta sammanhang icke underlåta att citera ett yttrande av den motionär, som jag tror först av alla här i riksdagen tog nödigt sikte på framtiden i dessa invecklade spörsmål. Han säger: »Vattenkraftens ökade värde i framtiden får ej bliva företrädesvis en tillfällig konjunkturvinst för några få utan skall varaktigt fördela sig i ökad nytta för konsumenterna och minskade bekymmer för produktionen.» Motionären var herr Carl Lindhagen. Och ehuru vi hysa skilda meningar om de lämpliga och framkomliga medlen för att vinna det mål, varpå han pekade, skulle jag tro, att de flesta av oss nu för tiden äro beredda att instämma i detta yttrande.

På denna allmänna grundsyn, att enskild rätt i vara vattendrag icke bör tillåtas spärra vägen för det allmänna intresset, vilar det kungl. förslaget; och alla olikheter till trots, trots alla

skiljaktigheter både i utgångspunkter och i utformning av de olika meningar, som framkommit under utskottets arbete och även tidigare, kan man med tillfredsställelse konstatera, att denna tanke framskyntar även i alla övriga uttalanden. Icke heller högerns representanter hava upprätthållit föreställningen, att den enskilda vattenkraftens användning skulle oinskränkt bero på en för all framtid fixerad, helt privat disposition. Också högern har varit med om att låta den större vattenverksägaren avstå viss kraft till till den omkringliggande bygdens jordbruk och småindustri, och även högerreservanterna i utskottet hava därjämte vid större vattenreglering godkänt vissa avgifter för att reglera eventuella skador o. s. v. i framtiden. Man har i princip varit ense därom, och man har också i princip varit med om att den enskilde vattenverksägarens skyldigheter till andra skulle fästas vid byggande i allt slags vatten, oberoende av den gamla kungsådrenaturen. Och i vad man enats har man även tagit hänsyn till att förändrade förhållanden i framtiden skulle kunna uppstå och fördenskull velat stadga periodisk omprövning av såväl kraftbehovet för bygden som avgifterna till större vattenregleringar.

Som sagt, med dessa medgivanden, så långt de nu sträcka sig, har även högern godkänt de principer, som jag nyss förut antytt. Från det motsatta hållet åter, det socialdemokratiska, har man också gått till mötes så till vida, att man numera, för tillfället åtminstone, lämnat de gamla spekulationerna om kungsådran åt sitt värde. Kungsådran står kvar i denna sidas yrkande blott som en beteckning för vattenverksägarens fortfarande skyldighet att vid behov lämna viss vattenmängd eller fallhöjd för farled, flottled eller därmed jämförliga intressen. Men såsom någon sorts regalrätt framstår kungsådran knappast längre för någon. Så mycket är säkert, att principen om det allmänna intressets överhöghet framför den enskildes och jämväl framför kronans rätt i allt slags vatten numera i olika utsträckning erkännes av alla, som hava inflytande på frågans avgörande.

Men, mina herrar, hava vi kommit överens så långt, att vi alla vilja ha en kraftig utveckling av vår vattenverksindustri icke för den enskilde företagarens skull, utan för hela landets skull; hava vi kommit därhän, att vi inse faran av det alldeles obeskurna privatmonopolet över utbyggd kraft; hava vi enats om att vi icke heller i fråga om våra kraftkällors utnyttjande vilja alldeles lämna framtidens krav ur sikte — då hava alla våra skilda meningar bragts så nära varandra, att en uppgörelse av återstående lämplighetsfrågor icke bör betraktas som omöjlig.

Har man kommit ifrån tvisten om den rättsliga naturen av vattnet, om statens äganderätt såsom grund för ett statsmonopol o. s. v., då blir även lagstiftningens ställning till frågan om en expropriation av strömfällen och om statens företrädesrätt att där- efter utbygga kraften rena lämplighetsfrågor. Spörsmålet om statsmonopol blir därefter detta: huru företrädes och förvaltas bäst — icke kronans fiskaliska — utan industriens, bygdens och befolk-

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

ningens allmänna intressen; sker det bäst genom att staten direkt blir ägare och utbyggare eller genom den enskilda företagsamheten under statens kontroll? Det gäller frågan.

Högerns representanter i utskottet svara: vattenutbyggnadet och därmed det allmänna intresse, som är förbundet med vår vattenkraft, främjas bäst genom att giva den enskilda företagsamheten så fria tyglar som möjligt *nu* och *för framtiden*. De socialdemokratiska ledamöterna svara: en lämpligt anordnad och rättvist fördelad produktion av vattenkraften garanteras bäst i statens hand. Men icke heller socialdemokraterna i utskottet drista sig föreslå, att detta övertagande skall ske *nu*, utan de nöja sig med att spara sitt program *för framtiden* genom förslag om successiv hemfallsrätt av vattenverksbyggnader.

För min del besvarar jag åter på grundval av Kungl. Maj:ts förslag och utskottets betänkande samma fråga på följande sätt. Då ingen ens vill ifrågasätta, att vattenkraften eller byggnadsrätten i vatten *nu* skall övertagas av staten, ja, då bör redan på den grund en ny vattenlagstiftning i överensstämmelse med gällande rättsgrunder läggas så, att den enskilda företagsamheten får all behöfvlig hjälp för att i eget, men framför allt i det stora helas intresse utbygga vår vattenkraft. Företagaren bör finna det med sitt intresse och sin framtida rättsäkerhet förenligt att utbygga sina strömfäll. Det är den ena sidan av saken. Men den andra är den, att detta utbyggande bör ske under kontroll över att allmänhetens intresse allsidigt tillgodoses, och det bör tillika ske så, att den allmänna vattenkraftspolitiken icke alltför starkt bindes för framtiden inom linjer, som till följd av ändrade förhållanden kanske behöva förändras.

Med dessa ord har jag angivit Kungl. Maj:ts av utskottet godkända ståndpunkt till de meningar, som i skilda avseenden hava kommit till uttryck i reservationer. Förslaget fäster företagsrätten vid strandägarens hävdvunna dispositions- och initiativrätt. Men om *nu* strandägaren låter vattenkraften ligga oskäligt länge obegagnad, bör det icke då finnas möjlighet för det allmänna att taga initiativet från honom, då det gäller en kraftkälla av betydighet, vars användning är behöfvlig för orten? Jag ställer mig icke avisande mot denna tanke, ehuru frågan icke synes vara på ett tillfredsställande sätt utredd eller löst i den härom från socialdemokratiskt håll avgivna reservationen. Det kungl. förslaget vill emellertid, fränsett vilken ställning man kan komma att intaga till initiativrätten för kronan, väcka och stödja den enskilde strömfällsägarens initiativ genom att giva honom nya medel i händerna för att få ett nyttigt vattenverk till stånd. Förslaget vill giva honom ökad rättssäkerhet, bereda honom större skyndsamhet vid företagens tillkomst och i lag trygga hans ställning för framtiden.

Det är inga obetydliga fördelar, som förslaget i dessa hänseenden vill giva företagaren. Den högsta vattenmängd, som en vattenverksägare *nu* på grund av kungsådran kan nödgas avstå

utan ersättning till de nuvarande s. k. kungsådrcintressena, är cirka halva vattenmängden. Det har sänkts till en tredjedel genom förslaget i alla vattendrag av viss storlek, en lättnad, som torde mer än uppväga vissa i samband därmed förändrade bestämmelser, som innebära en skärpning.

Ett företag kan enligt förslaget komma till stånd trots att det vållar skada å annan egendom och på annat sätt än som gäller enligt den nuvarande lagen. Ägare av majoriteten i ett strömfall, vare sig oskiftat eller icke, få en rätt, som de nu icke hava, att tillgodogöra sig strömfallet i dess helhet mot ersättning av kraft till minoriteten. För den, som äger strömfall, men saknar lämplig mark för dammbyggnader eller utmål, bereder förslaget möjlighet att tvångsvis förskaffa sig tillgång till dessa områden o. s. v.

Större rättsklarhet och rättssäkerhet bliva införda genom förslagens bestämmelser: vattenbyggaren skyddas mot oväntade krav från skadelidande under en obestämd framtid, och en välrustad, speciellt sakkunnig domstolsmyndighet ersätter de myndigheter, som nu på administrativ väg bestämma om överbyggande av kungsådra, en procedur, som är synnerligen långvarig genom dess kombination med den vanliga domstolsproceduren.

Det tillstånd, som nu vattenbyggaren får och som ligger i byggnadsmedgivandet, gäller i allmänhet för all framtid och utan framtida inskränkningar även med hänsyn till allmänt intresse. Så snart det är fråga om de mindre effektiva strömfall, där, som jag förut uttryckt saken, vattnet snarare kan betraktas som ett bihang till stranden än tvärtom, har det ansetts utgöra ett onödigt intrång i den enskildes rätt att vid dessa knyta några särskilda förpliktelser för framtiden.

Däremot har detta funnits naturligt och nödigt vid de större byggnadsföretagen och vattenregleringarna. Märk väl, i dessa fall, där den nya lagstiftningen skapar helt *nya rättsmöjligheter* i särskilt stor utsträckning, där synes väl ändå lagstiftningen vara berättigad att själv bestämma villkoren för denna nya rätt. Men i intet avseende torde förslaget heller här kunna sägas gå längre än vad ändamålet krävt.

Förslaget förbehåller undantagsvis för Kungl. Maj:t en prövningsrätt beträffande tillkomsten av vissa större sjö- och vattenregleringar. detta i överensstämmelse med grunderna i gällande lag om sjösänkning och första vattenrättskommitténs betänkande.

Vidare medgiver förslaget kronan periodiskt återkommande lösningsrätt till vattenverk av viss storlek, men allenast mot full ersättning, i huvudsak enligt grunderna för expropriation.

Slutligen — och här kommer nu det *crux* man framför allt fäst sig vid på högerhåll — har man, med hänsyn till möjligheten att vid en viss byggnadstid förutse arten och utsträckningen av framtida behov i fråga om vattenkraftens disposition, infört ett särskilt rättsinstitut i den s. k. nyprövningen, som kan, men icke måste, påkrävas med vissa längre mellantider. Vid denna nypröv-

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

Förslag till
vattenlag.
Forts.)

ning må å ena sidan kronan påkalla nya villkor, men då allenast med hänsyn till det allmänna, icke med hänsyn till sina egna fiskaliska intressen. Å andra sidan kan också vattenverksägare påkalla lindring i honom ålagda skyldigheter till följd av en eventuell förskjutning av intressena i vattendragen till hans förmån, t. ex. att flottled, som förut fanns, har upphört att finnas. Den skada, som kan vållas vattenverket genom nya allmänna villkor, ersättes ägaren, så snart den överstiger en tredjedel av verkets värde.

Med denna kombination av lösningsrätt och nyprövning har man på den bestående rättsuppfattningens grund sökt finna former smidigt anpassade efter utvecklingens krav och tillika tryggande för enskild rätt. Båda slagen bestämmelser avse att tillhopa utgöra en regulator på förhållandet emellan staten och den enskilda företagsamheten. I samma mån som företagaren väl uppbär det allmänna intresse han representerar, i samma mån som den enskildes vattenkraft tillräckligt utbygges och distribueras, i samma mån blir också tillämpningen av de nämnda kontrollbestämmelserna obehörlig.

Lösningsrätten är i detta fall icke mer opåkallad än den är vid de enskilda järnvägarna. Dessa hava ju som bekant i allmänhet skött sig utmärkt, och mig veterligt har man icke klagat över att staten skulle visa någon synnerlig begärlighet efter att få lösa desamma.

Det har från högerreservanternas håll mot dessa bestämmelser invänts, att de vore onödiga, emedan staten redan ägde så mycken vattenkraft, att detta behörigen inverkar på villkoren för kraftens allmänna fördelning, varjämte staten undan för undan, säges det, inköpte ytterligare kraft. För min del är jag benägen att draga en motsatt slutsats av nämnda förhållande. De 15 å 20 % av landets vattenkraft, som äro i statens besittning, äro under nuvarande omständigheter ingen tillräcklig garanti för ett effektivt tillgodo-seende av det allmänna bästa, vilket bland annat visar sig i att staten undan för undan får lov att köpa in mera kraft. Men tänkom oss det fallet, att i framtiden staten med begagnande av det nuvarande fria systemet skulle taga sig för att i sitt eget intresse köpa upp huvudparten av våra vattenfall, antag att samtidigt staten skulle pressa ned priset på övriga fall genom att icke alls giva tillstånd till överbyggande av kungsådra, tänkom oss möjligheten av den politiken i framtiden. Jag skulle tro, att då både strandägarna — strömfallsägarna — och allmänheten skulle inse fördelen av detta förslags lösens- och nyprövningsrätt, ty därmed garanteras vattenkraftens användning till det allmänna bästa mot både enskild man och mot en godtycklig statsmakt.

Nej, det förhåller sig nog så med detta tal om att staten i vårt land skulle hava en särskild sorts vattenrättspolitik, som skulle göra dessa bestämmelser överflödiga, att här föreligger en förblandning av orsak och verkan. Staten köper nu till säkerhet för allmänna intressen, emedan dessa icke på annat sätt kunna

lämpligen tillgodoses. Införes sådant skydd genom lagstiftningen då upphör därmed behovet av statsingripande, intill dess den enskilde vattenverksägaren missbrukat eller vanskölt sin ställning. Men mot missbruket eller vanhävden är lagen behöflig.

Beträffande nu särskilt nyprövningen har man klagat över att den enskilde därvid kan nödgas avstå en del av verkets värde utan ersättning. Om man räknar med maximibeloppen på olika punkter inbegripet tredjedelen av de kungsådvatten man kan komma att få avstå, skulle resultatet bliva, att högst fem niodelar efter sextio år skulle kunna gå bort av värdet. Denna möjlighet till förlust, som icke är någon rättsförlust, utan en på förhand genom lag stadgad inskränkning till förmån för allmänt intresse, denna eventuella förlust efter sextio år tror man skall verka förlamande på lusten att utbygga våra vattenfall.

Jag vill häremot erinra om, att den nuvarande kungsådran är nära nog fem niodelar av ett vattendrag, att överbyggd kungsådra när som helst kan komma att öppnas, om vissa allmänna intressen påkräva det, och att dessutom de nuvarande kungsådreresolutionerna underkasta ägaren verkan av vilken som helst ny lagstiftning. Men har man hört talas om att någon härigenom avskräckts från vattenbyggnader? Vårt grannland Norge har visserligen andra vattenförhållanden än våra, men så gäller där också koncessions- och hemfallsbestämmelser, ojämförligt mycket strängare än de här föreslagna. Icke har man där hört talas om någon paralyse i vattenbyggnadsindustrien. Tvärtom har en av högermotionärerna vid denna riksdag nyligen offentliggjort en statistik, som går ut på att visa, i vilken oerhörd grad byggnadsverksamheten i Norge stegrats under den sista tiden.

Nej, om man i vissa vattenkraftsintresserade kretsar återoppar de psykologiska faktorerna som skäl emot detta förslag, så rör det sig i själva verket om en förskräckelse, som det icke vore ur vägen att undanröja genom fullständiga upplysningar dels om förslaget verkliga innebörd och dels om frågans politiska läge.

Förslagets innebörd är *icke*, som man påstått, att man vill gynna kronan på bekostnad av enskild rätt, men man har med hänsyn till tidens krav velat utveckla och trygga enskild rätt under vederbörlig omsorg även om nutida och framtida allmänna intressen. Frågans politiska läge är åter icke sådant, att det ena eller andra politiska partiet kan framtvunga en lösning alldeles efter sitt sinne. Jag dristar mig att uttala detta med all respekt för varje enskild rättsuppfattning, ty lyckligt nog för frågans utsikter beror det, som jag förut påpekat, nu icke så mycket på en rättsprövning, som på en lämplighetsprövning, om de skilda ståndpunkterna skola kunna sammanjämkas.

Men jag är övertygad om att skall ett resultat kunna vinnas, måste det ske med upptagande av allt det väsentliga i utskottets förslag, som regeringen gärna vill acceptera även i de avseenden, där det skiljer sig från Kungl. Maj:ts. I sin juridisk-tekniska utformning grundar sig detta förslag på ett mångårigt utrednings-

Förslag till
cuttentag.
(Ports.)

arbete av skilda sakkunniga och innebär alltså resultatet av jämkning på jämkning mellan olika meningar. Nu har dock så gott som fullständig enighet uppnåtts om förslaget juridisk-tekniska strukturer och om dess lösning av rättsförhållandena enskilda intressen emellan. Att det blivit regeringen möjligt, att på den tid, som stått oss till buds, framlägga den stora frågan, härför får jag uttrycka min erkänsla till alla dem, som på olika stadier ha hjälpt till och lagt handen vid verket.

Men när kamrarna nu gå att bedöma förslaget, bör det icke glömmas, att detta också i sin sociala del, i frågor rörande det allmännas ställning till enskilda intressen, är resultatet av en sammanjämkning mellan de skilda åskådningar i denna fråga, vilka representeras inom regeringen. Jag kan försäkra, och jag tror, att högerns ledamöter inom utskottet kunna vitsorda min försäkran, när jag säger, att regeringens socialdemokratiska ledamöter genom att biträda det framlagda förslaget redan därigenom visat sig bestå provet på vilja till enighet. De socialistiska reservationerna inom utskottet visa bäst, att det, som från högerns synpunkt står att vinna, nog så jämnt utmätts redan i det kungl. förslaget. Sammanjämkningen mellan olika sociala synpunkter är således i det stora hela gjord, och det kan icke med rätta sägas annat, än att verklighetens krav därvid satts över politiska dogmer.

Nu ställes frågan först och främst till denna kammare och till riksdagens högerparti! Verklighetens krav böra här så mycket lättare vinna gehör, som dessa icke hos högern torde stå i motsättning mot politiska dogmer. Men till verklighetens många krav hör också det, att vårt folk fordrar i lag grundad säkerhet för kraft, värme och ljus, icke bara åt de få, utan även åt de många. Till verklighetens krav räknar vårt folk ock, att utvecklingens väg icke stänges för kommande släktled.

Herr von Sydow: Herr greve och talman, mina herrar! I fråga om den lukrativa vattenrätten, som detta lagförslag avser, kan man särskilja två varandra motsatta rättssystem. Det ena grundar sig på den uppfattningen, att äganderätten eller kanske rättare sagt förfoganderätten till rinnande vatten i stort sett endast tillkommer det allmänna. Denna rättsuppfattning, som har sitt ursprung i den romerska rätten och med denna rätt hållit sitt intåg på kontinenten, är det i Europa vanligast förekommande rättssystemet. Men därjämte finnes ett annat system, som vilar på den principen, att den, som äger rätt till grunden, också äger rätt till vattnet. Detta är urgammal skandinavisk rätt, urgammal svensk rätt, mina herrar, och på samma principer vilar vår nuvarande lag. Det är alldeles uppenbart, att, ifall man utgår från den ena eller den andra av dessa grunduppfattningar, man kommer till vitt skilda resultat. Utgår man från den uppfattningen, att endast det allmänna har rätt att bygga i rinnande vatten, så är det givet, att den, som vill göra en byggnad i sådant vatten, måste söka koncession av staten. Han får därvid underkasta sig

de villkor, som staten bestämmer för en sådan koncession. Han får sålunda t. ex. betala avgift för vattnets utnyttjande och får finna sig i att upplåtelsen sker på ett begränsat antal år och att han, när upplåtelsestiden är slut blir tvungen att, om staten så fordrar, överlåta byggnaderna till staten, vare sig mot lösen eller utan lösen. Detta tillvägagångssätt kan vara klokt eller oklokt av staten, därom kan man tvista, men med en sådan utgångspunkt är staten i sin fulla rätt att tillämpa det.

*Förslag till
vattenlag.
(Forts.)*

Helt annorlunda ställer det sig med det andra systemet, det skandinaviska systemet. Där måste sådana koncessionsvillkor som nyss nämnts te sig såsom obefogade ingrepp i den enskildes äganderätt. Nu är det så, att intet av dessa system torde förekomma fullkomligt renodlade; sålunda är det givet, att den enskildes förfoganderätt över vattnet å hans grund måste vara underkastad vissa inskränkningar med hänsyn till statens höghetsrätt, såsom herr statsrådet och chefen för kungl. justitiedepartementet antydde. Detta är så hos oss och har alltid varit så. Men därifrån är steget långt till en koncessionslagstiftning.

Herr statsrådet har anfört, att lagförslaget vilar på samma grundtanke som vår urgamla rätt, nämligen att rätten att bygga i vatten skall medfölja strandäganderätten. Herr statsrådet har också påvisat omöjligheten av att övergå till en annan grunduppfattning, vilket skulle medföra ett omvälvande av bestående förhållanden och konfiskering av alla de strömfäll, som nu befinna sig i enskild ägo. Men om man granskar förslaget, finner man att trots denna utgångspunkt en koncessionslagstiftning dock föreligger. Den tillhör egentligen icke lagförslaget, och den fanns icke i det ursprungliga, av kommitterade utarbetade förslaget, utan har sedermera blivit tillfogad. Den står därför icke i organiskt sammanhang med förslaget i sin helhet, utan utgör ett löst påhäng, som kan fränskiljas.

Då herr statsrådet nyss yttrade, att det nu endast är lämplighetssynpunkter och icke rättssynpunkter, som skilja högersns ståndpunkt från den ståndpunkt, som intages av utskottet och huvudsakligen är densamma som Kungl. Maj:ts, kan jag icke ge honom rätt i detta påstående. Enligt min mening är det bestämda och klara rättssynpunkter, som stå oss emellan.

Om vi gå till koncessionssystemet, sådant det är utformat i lagförslaget, finna vi först frågan om nyprövning. Herr statsrådet har yttrat, att denna är fullt befogad, och att den icke kränker verkägarens rätt. För min del kan jag icke instämma häri. Jag kan icke finna det rätt, att om man bygger i det vatten, över vilket man förfogar, man om ett visst antal år skall nödgas gå miste om en del av vattenrätten, vare sig mot eller utan ersättning, i regel med ersättning i den mån förlusten går utöver $\frac{1}{3}$ av värdet, men vid vattenreglering utan någon ersättning alls.

Sedan hava vi inlösningsfrågan. Enligt Kungl. Maj:ts ursprungliga förslag kunde kronan efter viss tidsperiod, 40 års förlopp, utan någon inskränkning fordra inlösen av vattenbyggnad

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

till det värde den kunde befinnas hava. Denna inlösningsrätt var icke förknippad med någon fordran på att den skulle ske för ett allmänt behov. Inlösen kunde sålunda fordras av kronan endast ur konkurrenssynpunkt.

Nu uppställer sig den frågan: huru stå de principer, som här blivit tillämpade i fråga om nyprövning och inlösningsrätt, tillsammans med de grundsatser i allmänhet, som hos oss begränsa förhållandet mellan statens rätt och den enskildes ekonomiska rätt? Jag ber få säga herrarna att dessa grunder, som särskilt fått sig uttryck i expropriationslagstiftningen, på det hela taget äro av ett ganska ungt ursprung och i modern rätt äro tämligen lika vedertagna överallt. Hos oss hava vi senast för ett år sedan fastslagit dem i vår svenska expropriationsrätt. Dessa grunder stå icke i överensstämmelse med vad här föreslagits. Ty för att staten skall få beröva den enskilde hans egendom, fordras enligt den moderna expropriationslagstiftningen två villkor, nämligen för det första att staten har ett trängande behov av egendomen, och för det andra att staten till fullo ersätter ägaren hans förlust. Ser man nu på nyprövningen, finnes det ena villkoret där tillgodosett, nämligen att det skall föreligga ett behov för staten att övertaga egendomen. Men det andra villkoret, att den enskilde skall erhålla full ersättning för liden förlust, finnes icke tillgodosett. Ser man på lösningsrätten, sådan den var enligt det kungl. förslaget, finner man, att däri visserligen ersättningssynpunkten är tillgodosedd, men den andra synpunkten om ett behov för det allmänna däremot icke är beaktad. Jag tror, att det är att beklaga, att om vi nu när vi för ett år sedan efter mycken möda och mycket arbete enat oss om expropriationslagen och grunderna för expropriation, redan skola övergiva dem.

Vidare ber jag att få beröra de praktiska påföljderna av en sådan lagstiftning som den här föreslagna. Herr statsrådet trodde, att dessa påföljder icke skola bli mycket svåra. De komma icke enligt herr statsrådets uppfattning att medföra, att vattenfallen komma att ligga obebyggda. Jag tror för min del, att förhållandet är det motsatta. Jag tror, att vattenfallen med en sådan lagstiftning icke i många fall komma att bli bebyggda. Det kommer att bli ungefär som nu. Ett eller annat fall blir bebyggt, några av kronan och några av enskilda, men den uppblomstring av hela vattenkraftsindustrien, som vi alla längtat efter och väntat skola bli en följd av en ny lag, kommer icke till stånd.

Nu kan man invända, att detta är min enskilda uppfattning, och att den icke är mycket värd, men då vill jag säga herrarna, att den delas av alla dem, som äro mest intresserade och sakkunniga i denna fråga. Inom svenska vattenkraftsföreningen, som har varit samlad och som torde representera den största sakkunskapen och intresset, som vi hava här i landet i denna fråga, fanns icke mera än en mening härom, nämligen att det nu framlagda lagförslagets koncessionsbestämmelser vore fullkomligt oantagliga för vattenkraftsindustrien och skulle leda till att fallen

finne ligga obebyggda. Nu vet jag mycket väl, att man sökt förringa värdet av detta enhälliga uttalande, på den grund, att det vid detta tillfälle visade sig, att en del av talarna tagit miste om en eller annan av förslagens detaljer och i övrigt ett och annat överord fälldes angående vådorna av förslagens antagande. Men detta är i och för sig självt ganska förklarligt, och det kan icke bortskymma det faktum, att det i själva verket var en enhällig uppfattning om förslagens oantaglighet och en enhällig uppfattning hos dem, som själva just äro de närmaste till att bygga, att de icke såge sig i tillfälle att utbygga fallen under det förhållande, att lagen komme till stånd.

I övrigt ber jag att få fästa uppmärksamheten på att dessa bestämmelser om nyprövning och statslösen äro ytterst ofördelaktiga för vad man i dessa frågor särskilt bör sträva efter, nämligen den tekniska fullkomligheten av vattenverksanläggningarna. Ty om en verkägare vet, att byggnaderna om 40 eller 60 år tillfalla staten, vare sig med eller utan lösen, så är det givet, att när koncessionstiden börjar nalkas sitt slut, han icke vill nedlägga några kostnader eller något arbete på att förbättra byggnaderna, tillgodose dem med moderna uppfinningar, med ett ord halla anläggningarna up to date. Han håller dem i stället endast i ett nödtorftigt skick, så att rörelsen kan vara i gång, men han bryr sig icke om att göra några utvidgningar eller några förbättringar. Ur sådan synpunkt måste den ifrågasatta lagstiftningen leda till en teknisk nedgång i fråga om våra vattenverks kvalitet.

Här har också talats om monopol, och jag måste då säga, att faran för privata monopol, d. v. s. för trustbildningar, anser jag fullständigt utesluten. I motsats till herr statsrådet tror jag, att redan statens nuvarande ställning såsom ägare till 20 % av de utbyggda vattenfallen och den energi, som av statens vattenfallsstyrelse lägges ned på att förvärva och utbygga allt flera vattenfall, göra, att man inte alls har att befara någon privat trustbildning. För övrigt äro statens vattenfall så belägna, att de skilja de stora komplex, som skulle kunna tänkas sammanslås med varandra. I fråga om det faktiska monopol, som en enskild verkägare i viss mån kan sägas utöva, åberopar jag vad herr statsrådet själv yttrade om reservanternas ståndpunkt i detta avseende och betonar, att vi på högersidan äro mycket villiga att tillgodose alla berättigade anspråk i sådant avseende genom bygdekraft o. dyl. Såsom herr statsrådet vet bättre än jag, innehåller lagförslaget en mängd bestämmelser, som tillgodose bygdeintresset och de lokala intressena i övrigt, och mot dessa bestämmelser har gensaga icke gjorts från oss reservanter.

Det har också talats om lagstiftningen i Norge, och herr statsrådet sade, att den icke förkvävt vattenkraftsindustrien eller minskat utbyggandet av vattenfallen i landet. Jag tror ända, att det är så, att efter den sista ändringen av den norska vattenfallslagen, som skett helt nyligen, man icke väntar, att vattenfallen i någon vidare omfattning skola bliva utbyggda. Så har

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

Förelag till
vattenlag.
(Forts.)

det åtminstone meddelats mig. För övrigt vill jag erinra om något, som herr statsrådet själv antydde, nämligen att det är skillnad på förhållandena i Norge och Sverige, och särskilt vill jag fästa uppmärksamheten på att i Norge en stor del av de värdefullaste vattenfallen tillhöra utlänningar, och att förhållandet är detsamma med annan värdefull naturrikedom, såsom gruvor m. m. Man kan därför väl förstå, att man i Norge fått en viss farhåga för att landets ekonomiska och även i viss mån dess politiska självständighet äventyras genom det omfång, vari utländska män slagit under sig landets naturtillgångar. Mot denna bakgrund skall den norska lagstiftningen i ämnet ses, och en sådan bakgrund finnes icke här i landet.

Det finns också en annan och en mycket betänklilig del av lagförslaget, som herr statsrådet något berörde, och det är frågan om Konungens prövningsrätt vid större vattenregleringar. Det är så, att en av grundsatserna i lagförslaget i sin helhet och vad man trodde skulle bliva en av de förnämsta vinsterna av den nya lagen är, att någon administrativ prövning i regel icke skulle förekomma, utan att avgörandet huruvida en person skulle få byggnadslov eller icke, skulle tillhöra en särskild vattendomstol, som skulle avgiva sitt beslut oberoende av alla politiska vindkast, av den för tillfället härskande politiska uppfattningen i landet. Emellertid finner man här, att denna grundsats beträffande de större vattenfallen blivit betänkligt åsidosatt. I det ursprungliga förslaget fanns intagen en Konungens prövningsrätt vid vattenregleringar, men den kunde tillämpas endast ur mycket begränsad synpunkt. Nu är den synpunkt, ur vilken sådan prövning kan företagas, mycket utvidgad och därtill kommer, att Konungen kan förbehålla sig dylik prövningsrätt vid varje vattenreglering, som finnes vara av särskild betydelse. När så därtill kommer, att gränsen mellan vattenregleringar och vattenbyggnader icke är så klart utstakad i lagförslaget, som önskligt varit, så är den möjligheten icke utesluten, att i en framtid snart sagt alla större vattenbyggnader kunna dragas under administrativ prövning. Därvid skulle också en dubbelprövning uppkomma, i det att frågan om byggnadslov, innan den prövades vid domstol, bleve dragen under Konungens administrativa prövning. Detta är en olägenhet, som i min tanke måste undanröjas.

Herr greve och talman, jag skall be att få tillägga några ord. Jag är livligt övertygad om att, ifall lagen kommer till stånd, sådan som Kungl. Maj:t och utskottet tänkt sig densamma, den icke kommer att medföra den uppblomstring av vår vattenkraftsindustri, som vi väntat. Vad gå vi då miste om genom en sådan lag? Jo, vi gå miste om ett betydelsefullt uppsving för vår storindustri, vi gå miste om ett väsentligt handtag åt hantverk, småindustri och jordbruk, vi gå miste om en besparing av miljoner och åter miljoner kronor, som årligen gå till utlandet för bränsle, och vi gå slutligen miste om ljus, mera ljus och mera glädje i de flesta torftiga svenska hem. Ty om vi hade fått en sådan lag-

stiftning, som verkligen lett till ett mycket allmänt utbyggande av strömfallen, så skulle den elektriska kraften inom kort hava varit spridd till de flesta hem i Sverige.

Ifall man vill göra sig besvär med att studera det svenska folkets levnadssätt, skall man med hänsyn därtill finna vissa epoker. Om vi bara gå till senare tider, skola vi finna en sådan epok i början av 1800-talet, då skiftesverket genomfördes och ändrade levnadsförhållandena på landsbygden. Man skall finna, att anläggningen av järnvägar och förbättrandet av kommunikationerna i övrigt efter mitten på 1800-talet medförde en annan sådan genomgripande förändring i levnadsförhållandena. Vi kunde nu hava stått inför en ny dylik epok, en epok, som skulle hava hetat landets allmänna elektrifiering med stöd av 1918 års vattenlag. Men dit komma vi icke, mina herrar, om detta förslag antages.

Varför detta förslag blivit som det är, har herr statsrådet själv antytt. Herr statsrådet har pekat på att det varit svårt att få de socialdemokratiska regeringsmedlemmarnas samtycke till förslaget, och att meningarna därför måst jämkas. Lagförslaget har blivit sadant det är i den fruktbara samverkans tecken, och denna samverkan står det svenska folket dyrt.

Herr greve och talman! Av vad jag nu anfört framgår, att jag ansluter mig till den reservation, som är avgiven av herr Vennersten m. fl. och som i huvudsak innehåller detsamma som jag nu antytt. Jag har intet emot 1 § i och för sig själv, men kommer att vid de särskilda paragraferna yrka bifall till herr Vennerstens m. fl. reservation.

Herr Söderberg: Herr talman! Jag tror mig kunna försäkra såväl den siste ärade talaren som kammaren i övrigt, att de socialdemokratiska motionärerna och reservanterna äro fullt upplika livligt besjälade av den önskan, att vattenfallens utbyggande skall så fort som möjligt komma till stånd för att främja såväl industriell utveckling i landet och belysning som andra ändamål. Men vid försöken att realisera denna önskan får man icke bortse från de allmänna synpunkter, vilka ovillkorligen måste beaktas vid dessa frågors behandling.

Jag skulle då först vilja säga, att oaktat vad herr justitieministern sade, att lagförslaget såsom sådant är en frukt av överenskommelser och jämkningar inom regeringen, detta ju dock icke fått betaga de socialdemokratiska uppfattningarna att komma starkare fram dels motionsvis och dels i den föreliggande reservationen. Det är ju naturligtvis vid en så stor frågas behandling en väsentlig skillnad, om vissa synpunkter få tillfälle att göra sig gällande redan från början vid sakkunnigutredningar och i kommittéer. Men så har här icke varit fallet. Vare sig i den första stora kommittén, på vars förslag lagförslaget huvudsakligen är byggt, eller i den senare tillkomna överarbetskommittén har någon socialdemokratisk representant suttit, och sålunda hava de synpunkter, som även jag förfäktar, saknat målsmän vid förslagets

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

förberedande behandling och utarbetande. Och en sådan brist är ju mycket betydelsefullare än den positiva åtgärd, som ligger däri, att man inom en regering, bestående av skilda vänsterpartiers-representanter, kunnat ena sig om ett visst förslags framläggande. I det senare ligger icke tyngdpunkten, utan tyngdpunkten ligger i hurudan förberedande behandling en fråga numera får i våra kommittéer och vid de sakkunnigas behandling av ärendet, och därunder ha som sagt i detta fall målsmän för vår mening sakkunnats.

Om man utgår från den utgångspunkt, som den föregående ärade talaren hade, nämligen att man skall betrakta vattnet såsom privat egendom, då kommer man naturligtvis till den slutliga uppfattningen, att allt statens reglerande därvidlag är ett obehörigt intrång, som känns besvärande för företagareintresset och hämmar detsamma. Utgår man däremot, såsom vi tillåta oss att göra, från att det rinnande vattnet eller, såsom vi säga i vår reservation, den kraft, som kan ligga förborgad i detta vatten, är allas egendom, då kommer man till ett helt annat slut, och då kommer man till det slutet, att man, när man skall genomföra en stor och förmodligen för ganska lång tid framåt bestående lagstiftning för utnyttjande av denna kraft, får tillse, att det allmännas synpunkter, representerade genom staten, bliva så långt som möjligt bevakade till allas gemensamma nytta och bästa. Vi urgera icke på något sätt, efter vad jag vågar påstå att intressena skola bevakas för några särskilda klassers eller befolkningsgruppers bästa, utan det är för samtliga befolkningsgruppers bästa, för hela landets gemensamma bästa, som statens kall redan vid utgångspunkten för denna nya lagstiftning lägga så stark hand som möjligt över vattenkraftens blivande användning. Och då hava vi kommit till den slutsatsen, att den riktiga vägen måste vara den koncessionsväg, enligt vilken det är möjligt att efter en viss tids förlopp återföra denna kraft i statens hand. Vi gå ju, det kan jag gott säga, en medelväg därvidlag. Det kan herr statrådet vara övertygad om att nog hava vi reservanter förstått, att den väg, att staten omedelbart skulle få hand om det hela, för närvarande är fullkomligt utsiktslös, och att man måste gå den medelväg, som ligger i ett koncessionsssystem, vilket, såsom jag nyss sade, återför kraften i statens hand. När man gått den vägen i andra länder, i länder, där vattenkraften är rätt mycket använd, och i vårt västra grannland, så kan jag icke försä, att det skulle ligga alldeles hindrande i vägen för oss att gå samma väg. Man säger, att det är en urgammal svensk rätt, att ägaren till stranden också disponerar rätten över vattnet. Nya rättsuppfattningar arbeta sig dock alltid fram i olika länder och vid olika tider, och det är väl icke alldeles uteslutet, att också i Sverige en ny rättsuppfattning skall kunna arbeta sig fram på detta område. Därvidlag anser jag sålunda icke något absolut hinder behöva föreligga.

Jag anser sålunda, att det bör vara en koncessionsväg med hemfallsrätt till staten, och detta desto mer, som efter vad jag

kan förstå, vattenkraften i Sverige icke är obegränsad. Det skapas ju inga nya mängder av vattenkraftsenergi, utan det, som finnes oanvänt, förminskas ju år efter år, och ju mera denna utbyggda vattenkraft förminskas, desto dyrbarare blir den, och desto större vikt ligger det uppå, att staten har den i sin starka och ordnande hand. Man säger, att någon fruktan för monopol i framtiden icke behöver förefinnas, men är det någon, som verkligen tvivlar på att samma vägar, som kapitalet går beträffande handel och industri, nämligen till förtrustning och sammanslutning av mindre företag till större, samarbete i större och större rayoner, komma att beträdas i detta fall? Är det någon, som tror, att allt detta, som ligger i alla kapitalistiska företags natur, icke kommer att äga sin tillämpning även på vattenkraftsenergiens område? Jo, det är självfallet. Och frågan blir liksom i så många andra fall: skall det bli statsdrift, eller skall det bli monopoliserad privatdrift? Det ligger i sakens egen natur att, om staten ej tar hand därom, det blir monopoliserad privat drift, som kommer att stå i en mycket stark ställning till allmänheten och industriella företagare. Man säger, att icke blott med Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, utan fastmer med den socialdemokratiska reservationen — det skulle vara alldeles givet med den tankegång, som ligger i den socialdemokratiska reservationen om den fria hemfallsrätten efter vissa år — är det absolut uteslutet, att kapitalet kommer att intressera sig i strömfallens utbyggande. Det kommer att hålla sig borta, därför att man icke vill vederväga det på så osäkra grunder, när man vet, att då man arbetat en tid med företaget, den tidpunkt mer och mer närmar sig, då det hela skall gå ifrån företagaren och gå tillbaka till staten, i ena fallet kanske mot ersättning, i det andra kanske utan ersättning. Vi tro oss om att i vår reservation hava ganska starkt åskådliggjort, att risk för att företagarna skulle förlora det i företaget insatta kapitalet icke förefinnes. Det gäller en obetydlig årlig avsättning av den uppkomna vinsten, så att företaget blir för företagarens del amorterat under dessa sextio år, och då anse vi, att just den förmån, som det allmänna har givit detta företagareintresse att under sextio år få utnyttja denna naturtillgång för den egna förtjänstens skull, är så stor, att den är tillräcklig för att han skall med en vinst på företaget under dessa sextio år kunna till samhället återbörda företaget i sin helhet.

Jag tror för övrigt icke, att frågan om vattenfallens utbyggande är så ofantligt nära sammanhängande med denna, utan det är väl framför allt en fråga av teknisk och ekonomisk natur. Högerreservanterna anse, om jag minns rätt, att efter krigets slut en återgång till billigare kolpris otvivelaktigt skall äga rum och då förminska lusten till att utbygga vattenfallen, därför att ju billigare kolprisen äro, ju billigare blir ångkraften och ju mindre förmår denna vattenkraftsenergi att konkurrera med den. Men i alla fall, vi hava mycket liten utsikt, enligt min mening, att få tillbaka kolen till rimligt låga priser, och i alla fall finnas kol endast i

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

Förslag till
vattenlag.
(Fortis.)

begränsad kvantitet. Det företages ju årligen undersökningar om huru länge kolmängden kan räcka med stigande industriell förbrukning, och man emotser att, om inga nya lagar upptäckas — vilka naturligtvis komma att ligga så långt borta, att frakterna komma att ställa sig mycket, mycket dyra och priset sålunda icke skall sjunka —, det blir höga kolpriser, och när höga kolpriser bli gällande, då blir det väl en nödvändighet att utbygga vattenfallen för att få den elektriska energien — antingen företagarna vilja det eller icke, höll jag på att säga, därför att det blir den bleka nödvändigheten för oss, att om vi skola tänka på att fortsätta som industriellt land, skaffa oss kraft, där den kan skaffas och på de villkor som kunna bjudas för att få fram den —, då blir det att taga till vattenfallen, kosta vad det kosta vill. Sålunda tror jag, att faran icke ligger däri så absolut, att kapitalet icke skulle vilja riskera sin räntabilitet genom att placera sig, utan därtill blir kapitalet nog så illa tvunget med tiden. Och skulle det gå så att riksdagen icke ville gå med på en lagstiftning, vilken ger detta kapital så fria händer som möjligt vid vattenkraftsenergiens tillgodogörande, och fallen på grund därav icke bli utbyggda av det privata kapitalet, ja, då blir väl den allra bästa utvägen den, att staten får söka utnyttja dem själv, och skillnaden blir väl då också i realiteten den, att i ena fallet ett emissionsbolag släpper ut obligationer för att skaffa medel till att utbygga vattenfallet, medan i andra fallet riksgäldskontoret kanske kommer att göra det för att skaffa staten medel att utbygga detsamma. Skillnaden blir i realiteten icke så kolossalt stor. Att staten kan föra sina företag i land, därpå hava vi lysande vittnesbörd från hela vår statliga vattenkraftsindustris utveckling, så att därvidlag böra icke några farhågor föreligga.

Vi, de socialdemokratiska reservanterna, gå ju med propositionen och utskottet i långa stycken. Jag kan ju be att få säga herr justitieministern, att icke har det varit utan all självövertvinnelse, som vi reservanter i utskottet hava gått med på en hel del paragrafer i det kungliga förslaget, men vid vissa paragrafer hava vi icke kunnat göra det, och därvidlag hava vi i en del detaljfrågor framställt reservationer, vilka dels syfta till att på bättre villkor åstadkomma bygdekraft åt närmast liggande bygd, dels beröra frågor om reglering av avgifterna till kommunerna icke blott för vattenreglering utan även vid strömfalls utbyggande, samt frågan om att med detsamma få avgjort Konungens initiativrätt — beträffande vilken utskottet nu endast förordat en skrivelse —, att de större regleringarna skulle underkastas riksdagens prövning och större vattenfalls utbyggande skulle underkastas Kungl. Maj:ts prövning och icke blott vattendomsstolens. Vi hava velat utvidga en hel del punkter. Det väsentliga, som skiljer oss från utskottet, är naturligtvis de viktiga bestämmelserna i 5—8 §§ i 4 kap. om hemfallsrätten till kronan efter de sextio åren i stället för utskottets nyprövningsrätt.

Det är ju så, det förstår jag ju mycket väl, att dessa social-

Förslag till
vattenlag.

(Forts.)

demokratiska reservationer hava särdeles liten resonans i denna kammare; vi äro ju icke många, som komma att rösta för dem, ifall man skulle låta det gå till votering, vilket jag dock tror icke är någon idé. Det är icke här, som dessa reservationer komma att avgöras, utan de komma att avgöras i andra kammaren, för att man sedan skall få se, huruvida med andra kammarens intagna ståndpunkt någon möjlighet till förnuftig sammanjämkning skall kunna åstadkommas i utskottet vid dess blivande försök att sammanjämka de stridiga meningarna. Det har ju redan i utskottet gjorts ett försök att få en överenskommelse till stånd, den vanliga vägen, som man brukar gå i utskott, men den strandade framför allt på högerrepresentanternas uppfattning om att de icke på villkor kunde taga Kungl. Maj:ts nyprövningsrätt. Jag måste säga, att skulle man vid ytterligare försök att sammanjämka de stridiga meningarna i denna fråga vidhålla samma uppfattning som högerrepresentanterna förfäktat i utskottet, och i reservationer att man icke under några förhållanden kan taga denna nyprövningsrätt, att man vill taga lagen för övrigt med de fördelar, som den kommer att ge den enskilde företagaren i hans förhållande till andra, men ej den punkt, som säger, att för statens vidkommande skall nyprövningsrätt föreligga —, vidhåller man detta, ja, då ser jag för min del ingen möjlighet att komma till ett positivt resultat i denna fråga. Jag ber också att på förhand få förklara, att icke kommer ansvaret därför att ligga på vänsterns eller socialdemokraternas representanter. Om det ledsamma förhållandet skulle inträffa, vilket den föregående ärade talaren gav oss en mörk bild av, att om denna vattenlag icke nu kommer till stånd, vi ha att motse en inskränkning i vattenfallens utbyggande med ty åtföljande mindre industriell utveckling och mindre ljus, mindre glädje för vårt folk, då måste jag förklara, att ansvaret därför kommer att fullständigt ligga på de representanter, vilka förklara, att företagareintresset är så starkt, så kraftigt här i landet, att om man skall välja mellan å ena sidan att taga denna lagstiftning, vilken från det allmännas ståndpunkt visserligen lägger eu hand över denna kapitalism och detta företagareintresse men dock ger många fördelar åt detsamma, och å andra sidan hava de nuvarande förhållandena, så föredrager man de nuvarande förhållandena, och vill sedan lägga ansvaret över på annat håll. Det går icke, ty ansvaret kommer i alla fall att ligga där det ligger.

Herr talman! Jag skall be att sedan få återkomma med säryrkanden vid de enskilda paragrafer, där vi ha avgivit reservationer, som jag, trots utsiktslösheten i denna kammare, dock känner mig föranlåten att framställa, och för närvarande ber jag att, utan någon särdeles stark entusiasm, få vara med om ett bifall till 1 § i utskottets föreliggande förslag.

Herr statsrådet Löfgren: Herr greve och talman, mina herrar! Jag har uppkallats av ett yttrande av herr von Sydow, av vilket möjligen framgår, att jag i en viss punkt icke uttryckt mig

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

fullt tydligt. Jag har i slutet av mitt anförande icke sagt eller velat säga, att de s. k. koncessionsbestämmelserna, som förekomma i detta förslag, skulle utgöra en kompromiss emellan liberala och socialdemokratiska åskådningar. Jag har tvärtom såväl genom hela läggningen av mitt anförande som i denna särskilda punkt velat bestämt ge uttryck åt att de linjer, som utstakats i det kungliga förslaget, omfattas enhälligt och utan förbehåll av det liberala partiet i sin helhet lika väl som av de liberala ledamöterna i regeringen. Mitt yttrande gällde, att det hittills varit det socialdemokratiska partiet, särskilt genom sina representanter i regeringen, som visat prov på vilja till enighet, och jag sade vidare, att nu ligger provet hos högern. Det var innebörden av mitt uttalande.

Herr Ström: Herr talman! Jag kommer att för min del framställa ett yrkande om avslag och skall med några korta ord motivera detsamma. Det föreliggande förslaget gäller ett av nationens stora huvudvärden, det gäller en av våra stora nationaltillgångar. Det är av oerhörd betydelse, att detta värde bevaras oförkränkt åt folket i dess helhet, åt samhället som sådant. Nu står striden om huruvida detta stora värde skall tillfalla den privata kapitalismen eller det allmänna samhällsintresset. Det har i Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, och det har av herr statsrådet försäkrats, att här är ett tillgodoseende av det allmänna i en mycket betydande utsträckning. Jag måste för min del förklara, att det är i utomordentligt ringa mån som det allmänna tillgodoses, under det att den enskilda företagsamheten, det enskilda kapitalet får huvudparten. Jag skulle vilja säga, att det allmänna får endast 10 %, medan det privata får 90 %, och jag kan för min del icke instämma i det beröm, som herr statsrådet ger åt de socialdemokratiska ledamöterna i regeringen, vilka, som han säger, hava övergivit sina dogmer, — det betyder här, att de hava övergivit sina principer, de hava övergivit dem, som han uttryckte sig, för att sedan visa prov på sin enighetsvilja och vilja att lösa frågan, och herr statsrådet ansåg, att det borde hava till följd, att högern också skulle komma att visa samma prov på enighet. Vi se redan, att det icke alls blir fallet: högern kommer utan tvekan att vidhålla den rent privatkapitalistiska linjen, och inför allt detta kan jag icke annat än säga: här gäller det framför allt att hindra detta sista.

I den av herr Hage m. fl. väckta motionen finner jag den enda lösning, som kan tillfredsställa folket i dess helhet. De reservationer, som herr Hage avgivit vid betänkandet, finner jag också sådana, att, om det funnes utsikter att få dessa linjer i huvudsak beaktade, jag skulle kunna tänka på denna lösning. Då emellertid detta är fullkomligt otänkbart och en uppgörelse här otvivelaktigt endast skulle gagna den privata företagsamheten och det privata kapitalet, kan jag för min del icke vara med om det föreliggande förslaget. En sammanjämkning tror jag skulle bli till förmån

uteslutande för den sidan, som redan förut fått allt för mycket i Kungl. Maj:ts och utskottets förslag; den skulle gå ytterligare åt höger. Jag vill emellertid med glädje taga fasta på, att den talare, som här nyss hade ordet för det socialdemokratiska partiet, förklarade, att reservanterna från den sidan icke ville vara med om att reflektera på en sammanjämkning, som ytterligare skulle beskära det allmänna, utan att de då hellre skulle låta lagen falla. Jag är icke säker på, att icke liberalerna kunna gå ytterligare åt höger utöver vad de redan gjort, så att en fara för sammanjämkning föreligger, som skulle ytterligare tillgodose högerns intressen, och därför, herr talman, då jag vill hoppas, att om några år en för vårt folks intressen bättre sammansatt och mera demokratisk riksdag skall kunna lösa frågan, ber jag att för denna gång få yrka avslag.

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

Herr Alexanderson: Herr talman, mina herrar! Efter det stora principanförande, som här i dag har hållits av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet och vilket, det vågar jag påstå, på ett eminent sätt uttrycker den allmänna uppfattning i dessa frågor, som råder inom det liberala partiet, anser jag det icke föreligga någon anledning för mig att vid detta tillfälle mera vidlyftigt beröra själva principfrågorna. Däremot vill jag, i anledning av vad som nyss förekommit ifrån reservanternas sida och alldeles speciellt kanske efter vad som uttalats av den förste ärade reservanten, yttra några ord. Och i samband därmed tror jag mig böra lämna en liten översikt över vad av förmåner det föreliggande förslaget i själva verket bjuder vattenbyggnadsintresset och vilka offentliga pålagor det å andra sidan pålägger detta, så att man må mot bakgrunden av förhållandena under nu gällande rätt kunna bilda sig en föreställning om, i vad mån det omdömet är berättigat, som stundom framföres att det icke skulle komma att betyda något stort steg till vår vattenkrafts större utnyttjande om det kungliga förslaget upphöjes till lag.

Herr von Sydow gjorde gällande, att det gives två skilda vattenrättsliga grundåskådningar, på vilka rättssystemen bygga — *den ena* den, som tillerkänner staten, kronan, rätten till vattendragen, och *den andra* den, som bygger på privat äganderätt och upplattar vattendragen såsom varande strandägarnas. Talaren menade nu, att allt efter som man ställer sig på den ena eller andra av dessa principståndpunkter, man måste komma till alldeles olika slutsatser i fråga om rimligheten och riktigheten av ett koncessionssystem — såsom han kallade det — sådant som det, vilket innehalles i 4 kap. av det föreliggande förslaget. Nu vill jag bäremot först säga — ja, redan herr von Sydow själv antydde det — att intetdera systemet förekommer renodlat, och han gjorde en tillämpning av denna sin reservation beträffande vår egen rätt, som ju genom sina kungsådrebestämmelser visat sig i vidsträckt omfattning hylla grundsatsen om att även allmänna intressen måste tillgodoses. Men jag tror, att man måste gå vida längre; man måste

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

säga sig, att för den moderna vattenrätten i allmänhet det för frågan om koncessionssystem eller ej numera är av ganska underordnad betydelse huruvida man till teoretisk utgångspunkt har den enskildes eller kronans äganderätt. I själva verket är det måhända intetdera, som kan sägas vara den bärande rättstanken i de moderna vattenrättsbestämmelserna på den europeiska kontinenten. Utan snarare är denna tanke den, att staten har fog och skyldighet att skydda och tillgodose vissa vid vattendragen knutna allmänrättsliga intressen, och att härav ock måste följa, att det överlämnas åt offentliga myndigheters prövning att mer eller mindre oåterkalleligt, på längre eller kortare tid och på särskilda villkor i olika hänseenden upplåta strömfall till begagnande av den enskilde. Särskilt påfallande framträder detta förhållande därutinnan, att i länder, vilkas vattenrätt skiljer mellan offentliga och privata vattendrag, icke desto mindre i den nyare lagstiftningen tillämpas enahanda koncessionslagstiftning även på de s. k. privata vattendragen. Naturligtvis beror detta på insikten om, att denna privata rätt icke har samma karaktär av »äganderätt», som då rättens föremål är en sådan nyttighet, vilken ostridigt i ordets egentliga mening kan ägas. Det kan lätt anföras exempel å lagstiftning, där man gått så långt, att även beträffande s. k. privata vattendrag koncessioner endast äro givna på viss tid.

Något sådant har ju icke alls varit fråga om i det föreliggande förslaget. Om man icke vill låta ordet alldeles taga makt över tanken, måste man komma ihåg, att under ordet koncession dölja sig realiteter, som i det ena och det andra landet äro alldeles olikartade. För att t. ex. kunna säga, att förevarande lagförslag bygger på koncessionssystem, måste man anse koncessionsprincipen ligga innesluten redan däri, att strömfall icke får utnyttjas förrän offentlig myndighet prövat frågan och meddelat bestämmelser angående sättet och villkoren för detta utnyttjande. Men i så fall ha vi ju koncessionssystem redan enligt gällande lag och ha haft det så lång tid som det har praktisk betydelse att blicka tillbaka. Om man däremot med koncession menar ett system, som utgår från ett statens regale, i kraft varav staten för viss tid upplåter strömfallet åt företagare, eventuellt med skyldighet att vid upplåtelse-tidens utgång måhända icke endast återlämna det upplåtna strömfallet, utan också avstå de uppförda byggnaderna, ett koncessions-system således av den typ, som vårt västra grannland infört, då måste det sägas att om koncessionssystem i den meningen är i förevarande förslag icke fråga.

Jag tror därför, att man gör rättast i att icke allt för mycket fästa sig vid detta slagord, som icke är ägnat att ge en riktig föreställning om vad det föreliggande förslaget i själva verket innebär. Däremot är det riktigt och sant, att i det kungliga förslaget äro upptagna åtskilliga förpliktelser gent emot det allmänna, som icke upptagas i den nu gällande rätten. Herr von Sydow gjorde gällande, att vad i det avseendet stadgas sammantaget utgör ett löst påhäng, till ett förut utarbetat, i sig självt väl lagt och av-

rundat förslag till ny vattenrätt, och att det är enkelt att med ett snitt skära bort denna utväxt, som kommit till på slutet. Ja, det beror helt och hållet på, hur man ser saken. Det förhåller sig helt naturligt så, att de ifrågavarande bestämmelserna *rent lagtekniskt sett* icke stå i det nödvändiga samband med de stadganden, som äro givna för att reglera enskild mans rätt gent emot annan enskild mans rätt, att de icke kunna låta sig utnönstras. Utan dessa stadganden av offentligt-rättslig natur skulle lagen utgöra ett tekniskt sett slutet helt — det är ju alldeles riktigt, eftersom i ena fallet det är fråga om reglering av enskilda intressen gent emot varandra, men i andra fallet om reglering av enskilda förhållande till det allmänna. I sak *däremot* består ett del allra naturligaste och närmaste samband mellan de *förpliktelser*, som strömfallsägare påläggas gent emot det allmänna, och de i jämförelse med nuvarande lag ofantligt utvidgade *rättigheter*, som tillagts honom gent emot andra vid vatteudraget knutna intressen.

Jag kommer därmed till vad jag inledningsvis nämnde, att jag ville söka giva, nämligen en överblick i största korthet och sammanfattning vad detta förslag ger åt och vad det lägger på vattenkraftsintresset i jämförelse med vad förhållandet är enligt nuvarande lag. Herr von Sydow erinrade om att vid det vattenkraftsföreningens möte, som vi båda nyligen bevisat, det visade sig, att t. o. m. i denna församling av strömfallsintressenter man »i vissa detaljer» — som hans ord föllo — icke hade fullt korrekt föreställning om det nya förslagens innebörd. Jag vågar påstå, att man i *mycket väsentliga delar* alldeles kapitalt missförstod innebörden av detta förslag. I allt fall kan det ju icke väntas, att samtliga denna kammars ledamöter skola hava haft tillfälle att göra sig nogare föreställning om hur förslaget tar sig ut gent emot den nu gällande rätten. Jag tror mig därför som sagt böra erinra litet om den saken.

De fel, varmed vår nuvarande vattenrätt är behäftad, kan man sammanfatta under två huvudgrupper. Vattenkraftsägaren är alldeles för *bunden* i fråga om utvägar att rationellt utnyttja sin vattenkraft. Det är det ena felet. Det andra felet är, att han i rättsligt avseende står på en i högsta grad osäker mark. Han har icke den *rättstrygghet*, som är en av de nödvändigaste förutsättningarna för att en näring skall kunna blomstra, för att en företagare skall med tillräcklig tillförsikt ge sig ut på det stora äventyr, som ju igångsättandet särskilt av ett större företag alltid innebär.

Bunden är strömfallsägaren så till vida, att det esomoftast för honom är omöjligt att vid sin anläggning uttaga mer än en mindre del av den vattenkraft, som där bör kunna uttagas. Ja, i många fall är det honom omöjligt att taga ut någonting alls därur. Detta sista blir lätt följd, om, såsom i mycket stor utsträckning hos oss är förhållandet, det finnes ett flertal delägare i vad som bör kallas *ett* strömfall i vidsträckt bemärkelse. Såsom våra vattendrag nu en gång äro funtade, så är det oftast en hel serie av

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

småfall, som tillsammans bilda vad som för nutida vattentekniker sig som ett enda fall, i det att utbyggnad och uttagande av kraften på ett och samma ställe är det tekniskt och nationalekonomiskt enda riktiga. Men härvid möter man de största svårigheter, förorsakade av att den delägare, som vill bygga, icke har vitsord gent emot den eller de andra, icke ens om han äger så att säga »majoritet» i strömfallet. Av denna brist i nuvarande lagstiftning begagnar sig såsom bekant ofta jobberiet. En person köper sig in i den samfällighet, som tillsammans äger ett komplex av forsar, ett strömfall i modern teknisk mening, och dikterar sedan sina villkor på ett sätt, som oftast närmar sig utpressning, gent emot dem, som i verkligt produktivt syfte förvärvat de andra delarna av vattenfallet.

Svårigheter uppstå vidare i förhållandet till motliggande strands strömfallsägare. Vill ena strandens ägare bygga, och kan detta, såsom oftast är fallet, ej lämpligen ske utan att hela fallbredden uppdämmas, så låter vår gällande lag väl honom bygga, men på osäkra villkor. Han får ej utnyttja motsidans anpart i kraften längre tid än denna själv vill. En vacker dag kommer motsidan och säger: »från och med nu vill också jag vara med om att utnyttja vattnet. Nu vill jag använda den damm, som ni byggt, och taga ut min del.» Den, som byggt ut vattenfallet, kan alltså icke från början kalkylera, huru många år han får begagna det vatten, för vilket han byggt dammen.

Men till de svårigheter, som sålunda av gammalt vidlått utnyttjandet av ett strömfall, ha på senare tider sällat sig nya. Tack vare den moderna vattenregleringstekniken befinnes vårt trappstegsformade land besitta ett otal av vattenkraftreserver i sina på olika nivåer befintliga mer eller mindre stora sjöbassänger. Vi hinna oss förfoga över en vattenkraft, ofantligt mycket större än vi någonsin förut anat, och vi finna att denna kraft kan tillgodogöras vid strömfällen med en så pass jämn tillrinning per dygn och per år, att dess värde blir ojämförligt mycket större än förr. Men för att dessa stora, så att säga nyupptäckta naturtillgångar skola kunna användas, fordras det, att strömfallsägaren har befogenhet att gripa över på annans ägor och där företaga ganska genomgripande förändringar. I sådant hänseende giver honom nu gällande vattenlag mycket begränsade möjligheter. Det enda slag av förändring han egentligen får göra är att *dämma upp* vattnet; och den förutsättning, under vilken dämningrätten tillkommer honom, är vidare, att den skada, som därigenom sker, är »ringa» gent emot den nytta, som åstadkommes genom företaget. Därmed är också sagt, att en mycket stor, säkerligen den ojämförligt största delen av den hittills dolda kraft, som kunde framkomma genom regleringsföretag, kan komma fram endast såvitt strömfallsägaren lyckas i godo komma överens med samtliga dem, vilkas intressen vid dämningen äro i fråga. Detta nödtvång att på frivillighetens väg vinna rätt för strömfallsägaren att på erforderligt sätt ordna för sig på annans mark, det har, även det, i mångfaldig måtto ut-

nyttjats av det illojala jobberiet. Man motsätter sig ett intrång, som kanske är av mycket ringa betydelse och tilltvingar sig fullkomligt oskäligt tilltaget vederlag för att uppges sitt motstånd. Än mer, genom dämning får man enligt gällande lag endast skada jord och fiske; skulle däremot en byggnad, huru obetydlig som helst — ett båthus, en brygga — lida skada genom dämningen, får denna enligt gällande rätt icke äga rum, annat än med byggnadsägarens medgivande. Även detta har givit anledning till stora kostnader och svarigheter.

Detta nu i fråga om strömfallsägarens bundenhet av hänsyn till andra intressen, som mer eller mindre direkt beröras av företaget.

Men detta är, såsom jag nämnde, blott den ena gruppen vaukskligheter, med vilka utbyggandet av ett vattendrag för närvarande opererar. Den andra och säkerligen icke mindre är den rättsotrygghet i en mängd skilda hänseenden, som hotar utbyggaren. Att inköpa ett strömfall är, såsom förhållandena nu äro, ett äventyrligt avtal med många risker. Det är osäkert, huruvida verkligen säljaren äger vattenfallet, eller om ej fasthellre äganderätten tillkommer t. ex. ett helt skifteslag, vari säljaren bara äger en viss vid strömfall belägen lott. Osäkert är vidare, huruvida icke motsidan äger större rätt i fallet, än efter allmänna regeln skulle vara händelsen. Ovisst är än vidare ofta, huruvida icke kungädra finnes i vattendraget, och alltså fallets bebyggande i vad angår omkring halva vattenmängden endast får ske efter påvisande av Kungl. Maj:ts tillstånd och på de villkor som därför uppställas. Osäkert är ytterligare en hel del annat. Bland annat hava kronans vattenfallsprocesser, naturligen bidragit till rättsosäkerheten. Och slutligen ligger givetvis ett osäkerhetsmoment i själva lagstiftningsfrågans svävande läge — ett-ont, som blott den nya lagstiftningens antagande kan undanröja.

Det föreliggande kungl. förslaget har tagit sikte på att undanröja båda dessa grupper av svarigheter, med vilka vattenkraftsintresset för närvarande laborerar. Det har tagit sikte på att söka skapa rättstrygghet i alla möjliga hänseenden, så långt sig göra låter, så att utbyggaren får en säker rättslig basis att stå på, och så att han på förhand kan beräkna vilka rättsliga möjligheter och vilka skyldigheter, som äro förbundna med hans vattenrätt. Genom hela förslaget går denna tanke som en röd tråd, den träder fram i paragraf efter paragraf, kapitel efter kapitel. För att nå detta syfte har man ej dragit sig för att t. o. m. avvika från eljest gällande viktiga rättsprinciper, i det man föreskrivit att ett meddelat byggnadstillstånd, gäller, så länge byggnaden fortfar att utnyttjas, även om det sedermera skulle visa sig, att den tillståndsgivande domstolen utgått från en missuppfattning, då den trodde, att sökanden förfogade över strömkraften. Det uppkommer m. a. o. genom byggnadstillståndet dels omedelbart och dels efter en kort preklusionstid, preklusion av alla andras anspråk på att få nyttja vattenkraften — en preklusion, som visserligen icke gäller ägande-

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

rätten, men praktiskt taget har samma verkan som om så vore fallet, så länge byggnaden komme till användning. Det har vid flera tillfällen, icke minst i denna kammare, gjorts mycket starka invändningar mot att till förmån för vem det vara må tillåta en undantagslagstiftning med gynnsammare hävderegler än allmänna lagens. Här har man likvisst icke dragit sig för att taga ett betydande steg i den riktningen, just i syfte att åt vattenkraftintresset bereda grundval av rättstrygghet.

Vidare har man åt »majoriteten» av strömfallsintressenter givit byggnadsvitsord mot minoriteten, och detta så, att denna måste finna sig i att bliva på visst sätt utlöst ur samfälligheten. Man har vidare givit strömfallsägare, som vill bygga, en långt starkare ställning gentemot motliggande strands ägare. Vill nämligen denne icke taga del i byggandet från början, är han skyldig att avstå sin rätt till vattnet icke blott för den kortare tid, som kan för honom falla läglig, utan för all framtid, så länge den byggnad fortfar att nyttjas, till vilken hans granne fått byggnadslov.

Gent emot ägare av jord, fiske, byggnad och vad annat som helst, som beröres av förändringen i vattendraget, har man givit strömfallsägaren en ofantligt utvidgad rätt att göra intrång eller rent av att tvångsvis lösa till sig den för reglerings- eller byggnadsföretag nödvändiga marken inom en annans ägovälde. Man har även i andra hänseenden vidgat hans rätt, så att han icke längre hindras att reglera vattenkraften t. ex. genom *sänkning* av en sjöbassäng.

Till denna översikt över nya förmåner, som bärarna av vattenkraftsintresset fått sig tillagda gentemot andra enskilda intressen, vill jag anknypa en reflexion av mindre principiell art rörande lagförslaget — närmast i anledning av ett yttrande av herr von Sydow. Han förklarade å propos lösningsrätten för staten enligt förslagets fjärde kapitel, att man trott att den allmänna expropriationslag, som antogs för ett år sedan, skulle bilda grundvalen för vår expropriationslagstiftning för längre tid framåt; man hade icke väntat sig, att staten skulle tilläggas en expropriationsrätt efter andra regler i fråga om det slag av nyttigheter — i förevarande fall vattenkraften — genom en lagstiftning, framlagd till antagande blott ett kort år efter sedan man antagit expropriationslagen och trott sig få klarhet i fråga om de principer, som på området skulle gälla. Mot denna anmärkning vill jag peka på den ofantligt vidgade expropriationsrätt, som genom detta vattenrättsförslag givits åt *vattenkraftsägare* i förhållande till meddelägare i hans vattenfall och i förhållande till kringliggande fastigheters ägare, vare sig det gäller jord, fiske, byggnader eller annat. Det förhåller sig icke så, som man t. ex. i högerreservationen synes vilja säga, att genom den nya allmänna expropriationslagen uppgiften att få till stånd en tidsenlig expropriationslagstiftning skulle avsetts vara slutgiltigt löst, utan genom nämnda lag har man blott velat lägga den allmänna grund, som skulle gälla beträffande fast egendom i allmänhet och där icke särskilda skäl kunde finnas

till specialreglering. Man har alltid haft fullkomligt klart för sig, att bland annat just på vattenrättens område man ärnade föreslå expropriationsrätt, rätt att tvinga annan att avstå från sin egen- dom, för enskild man mot annan enskild man. Och det är bara något däremot svarande, då man i 4 kap. stadgat, att å andra sidan en vattenfallsägare vore skyldig att själv, gentemot det allmänna underkasta sig expropriationsregler, i viss mån avvikande från dem, som gälla enligt allmänna lagen. Då expropriationslagen förra året behandlades, begagnade jag för min del tillfället att framhålla, att denna lag krävde komplettering och modifikation i olika hänseenden på olika speciella lagstiftningsområden. Det är — synes det mig — alls ingenting anmärkningsvärt att det föreslås modifikationer till förmån för staten gentemot enskilda vattenkraftsägare, likaväl som modifikationer till förmån för den enskilde vattenkraftsägaren gentemot annan enskild man. I själva verket har man just i denna kammare vid skilda tillfällen med mycken styrka hävdad den principen, att expropriation må ske endast för det allmännas räkning gentemot enskilda. Likvisst har jag icke i högerreservationen förnummit ett ord av klander gentemot den vidgade expropriationsrätt, som i förslaget gives just för enskild man mot annan enskild man. Utan man har riktat klandret mot den i viss mån också utvidgade expropriationsrätt, som givits åt det allmänna! Det förefaller dock vara en avgjord inkonsekvens i detta ståndpunktstagande.

Vad nu angår den inlösningsrätt, som det allmänna erhållit gentemot enskilda vattenfallsägare, måste jag mot herr von Sydow rikta den anmärkningen, att han icke riktigt refererat förslaget, då han yttrade, att det inträder en sådan inlösningsrätt efter 40 år. På samma sätt har man fått höra om nyprövningsrätten, att den inträder efter 60 år. Det torde alltför lätt hända, att åhöraren missuppfattar detta, så att han mer eller mindre medvetet fattar saken så att efter 40 år, resp. 60 års förlopp inträder en tidpunkt, efter vilken inlösnings-, respektive nyprövning, när som helst kan från det allmännas sida påkallas. Men det är ju något helt annat, som är förslaget, en helt annan ordning, vilken står i närmaste samband med den kungl. propositionens förutnämnda omsorg att skapa behörig *rättstrygghet* åt strömfallsägaren. Det är icke så, att när som helst efter 40 år staten kan fordra inlösnings- eller utbyggda vattenfallet, eller att när som helst efter 60 år nyprövning kan äga rum, utan det är just 40 år efter vattenfallets utbyggande, som staten kan lösa det, om staten under femte året näst därförut anmält sig vilja det. Sedan inträder under 40 år fullkomligt lugn för vattenfallsägaren, och först sedan dessa nya 40 år förflutit kommer för staten åter det år, då den efter uppsägning ånyo kan använda sin inlösningsrätt. Likaså beträffande nyprövningsrätten, som kan påkallas under femtiofemte året efter utbyggandet samt därefter vart sextionde år. Så är saken ordnad, och detta naturligtvis i syfte att lämna strömfallsägaren möjlighet att klart beräkna de ekonomiska faktorer, med vilka han

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

har att röra sig, göra det möjligt för honom att för sig fixera sin maximala risk. Naturligtvis är den maximala risken icke densamma som den verkliga risken, ty det är klart att vad särskilt nyprövningen angår, det endast under exceptionella förhållanden skall kunna hända, att för ett allmänt intresses tillgodoseende ägaren behöver avstå vattenkraft till ett värde, motsvarande en tredjedel av hela kraften i utbyggt skick. Det är genom att sammanställa denna maximigräns med kungsådrestämmelserna, som man fått fram, att det skulle kunna frångå strömfallsägaren ända till $\frac{1}{3}$ av kraften. Det är i själva verket ett rent teoretiskt, matematiskt experiment, som har mycket litet med verkligheten att göra. Då man för kungsådreintresset tagit till en för normala fall så ofantligt vid marginal som faktiskt en tredjedel i vattendraget är, och då de intressen, om vilka det vid nyprövningen rör sig, till viss del sammanfalla med kungsådreintressena följer helt naturligt, att det svårigen kommer i fråga, att det allmänna intresset är i behov att tillgripa något som närmar sig maximigränsen.

Men å andra sidan, något utrymme för framtida intressen måste det givas i lagen, såvida icke staten skall tvingas att framdeles gripa tillbaka retroaktivt på de rättigheter, som må anses ha uppkommit genom byggandet. Betraktar man denna synpunkt, skall man finna det kungl. förslagets stadganden om nyprövning just syfta, även de, till att skapa ett tillstånd av rättslig trygghet. Ty vad är innersta idén med den nyprövning, som vart sextionde år får äga rum i enlighet med då gällande lagstiftning? Jo, den är ju att å *ena sidan* förbehålla det allmänna en möjlighet att kunna tillgodose de nya intressen, som en framtida lagstiftning finner förtjänta av att tillgodoses, även i fråga om strömfall, som hava utbyggt innan det nya behovet framkom, och å *andra sidan* tillförsäkra strömfallsägaren tillräckligt lugn, så att han icke när som helst är utsatt för risken att underkastas denna nyprövning, såsom ju fallet för närvarande är i fråga om överbyggd kungsådra, om vilken i den kungl. resolutionen meddelas tillsägelse, att när helst det för kungsådrans skull behöves, strömfallsägaren är skyldig att återlämna hela kungsådran. Här föreligger således, såvitt jag kan förstå, att särdeles rationellt försök att förlika, så gott sig över huvud taget göra låter, dessa motstående synpunkter, synpunkten att bereda arbetstrygghet och rättssäkerhet för den byggande och synpunkten, att den omständigheten, att strömfallet en gång blivit bebyggt, dock icke får för all framtid utesluta nyuppkomna allmänna intressen från att på något sätt göra sig gällande.

Vad jag förut nämnt om de fördelar den nya lagstiftningen bereder strömfallsägaren i jämförelse med de honom nu tillkommande, har långt ifrån varit uttömmande. Ty jag har endast nämnt dem, som tillkomma honom i förhållande till andra enskilda personer vare sig i fråga om tryggheten att kunna utnyttja vattenkraften ostörd av andras anspråk eller med avseende

å hans befogenhet att göra intrång på andras ägovälde. Jag har däremot icke nämnt den betydliga *förbättring i förhållande till det allmänna*, som tillförsäkras ägaren av vattendrag, där kungsådra förekommer. Herr statsrådet har redan berört denna sak, men det förefaller mig förtjäna att ännu en gång understrykas, att medan för närvarande faktiskt halva vattenkraften i sådana vattendrag går bort för kungsådran — vilken ju innefattar den tredjedel av vattendragets bredd där vattnet är djupast — skall enligt det nya lagförslaget allenast en tredjedel av vattendraget utgöra kungsådra. Mot detta högst väsentliga medgivande åt vattenfallsägaren att utnyttja betydligt mer av vattenkraften utan att behöva befara att någonsin ersättningsfritt nödgas återlämna den, spelar en mycket ringa roll, den jämkning i kungsådrebegreppet, att en strömfallsägare hädanefter är skyldig att avstå ej blott vattenmängd, utan även fallhöjd. Det spelar ingen roll, först och främst därför att de kungsådreintressen, som påkalla avstående från fallhöjd, jämförelsevis sällan bliva till någon realitet, för det andra därför att den anpart av vattenkraft, som utgör kungsådran, dock aldrig får överstiga en tredjedel av det hela, och slutligen för det tredje därför, att vad av fallhöjd, som avstås, icke skall avstås helt ersättningsfritt intill $\frac{1}{3}$ av vattenkraften; utan det är ordnat så att, huru liten del av fallhöjden än borttages, endast en tredjedel av denna ringa del skall lämnas ersättningsfritt, varemot det återstående skall ersättas på vanligt sätt. Den utbyggnad av kungsådrerätten, som här äger rum, är, såvitt jag förstår, en ren obetydlighet i jämförelse med det viktiga medgivandet, att kungsådran endast utgör en tredjedel av vattenkraften i vattendraget. Och härtill kommer ju att även denna tredjedel dock får överbyggas enligt lagens egna stadganden. Så är ju enligt den nuvarande vattenlagen icke förhållandet, utan det är Kungl. Maj:t, som på särskild framställning och på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna nödigt föreskriva medger *dispens* från lagens *förbud* att överbygga kungsådran — ett medgivande, som icke gives på annat sätt, än att vederbörande får förbinda sig att, så snart kungsådreintresse det kräver, återlämna kungsådrans vatten. Enligt det nya förslaget har man däremot vissa frihetsår, dels 20 fulla frihetsår, och dels ytterligare tjugu, under vilka ersättningsfriheten småningom nedskriveres.

Allt detta ger det nya förslaget åt vattenkraftsintresset! Är det så underligt och obilligt, är det så orättvist eller ägnat att väcka förlamande på företagsamheten, om gent emot alla dessa väldiga nya förmåner det också stadgas vissa skyldigheter, skyldigheter, som till större delen icke hava någon omedelbar aktualitet, utan syfta på en ganska avlägsen framtid, vilka även beträffande denna avlägsna framtid äro fixerade till maximibelopp och fixerade även i avseende på tidpunkten, vid vilken de skola kunna inträda?

Man kanske vill göra gällande, att det icke är mera än rätt detta, att strömfallsägaren gent emot andra enskilda personer får

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

alla dessa rättigheter, som tillförsäkras honom genom det nya förslaget, och att det alltså icke finnes någon anledning att låta detta kompenseras med skyldigheter mot det allmänna. Det resonemanget måste jag beteckna såsom alldeles falskt. Vad är det i själva verket för giltiga motiv för att en person, som på en viss punkt i ett strömdrag äger ett strömfall, skall vara berättigad att för ett bättre utnyttjande av detta strömfall få företaga djupt ingripande åtgärder på andras egendom? Vad är det som berättigar honom att få tillgodonjuta de stora nya naturvärden, som komma fram blott genom att denna befogenhet gives honom? Det berättigande kan icke ligga i någonting annat än att själva den verksamhet han representerar, vattenkraftsverksamheten, är ett samhälligt gott av den betydelse, att samhället för sin egen skull anser sig böra bereda detta vattenkraftsintresse väsentliga fördelar, där det kan ske, utan att andra därav lida förlust. Men da dessa andra i allt fall icke få del eller åtminstone endast ringa del i den vinst av vattendragets naturvärden, som tillgodokommer vattenkraftsägaren, och da det icke lärers kunna påvisas någon mystisk rent *privaträttslig* grund, som betingar den privilegierade ställning i förhållande till andra vid vattendraget knutna enskilda intressen, utan grunden därtill måste anses vara det *sociala*, det samhällliga intresse, för vilket denne vattenkraftsägare är representant —, då är det ju endast samma princip, som kommer till uttryck, när man å andra sidan låter den enskilde vattenkraftsägaren få underkasta sig vissa skyldigheter gent emot andra allmänna intressen, som äro på det allvarligaste engagerade i huru de tillgångar, som vattenkraften representerar, unyttjas, äger rum. Och från denna synpunkt måste jag mot herr von Sydow, såsom nämnt, fasthålla, att det allra naturligaste och sakkligaste samband äger rum mellan det framlagda förslagets olika huvuddelar.

Om herr von Sydow däremot gör gällande, att det dock i de grundläggande kommittéförslagen icke finnes motsvarighet till det fjärde kapitlet, skall jag be att få erinra om vad som redan från annat håll, från herr Söderbergs sida, berörts, nämligen att den sammansättning, som gavs den äldre kommittén av år 1910, var så till vida synnerligen ensidig, som den innefattade, såvitt man kan se, representanter endast för högerynpunkter, delvis till och med av den art, som numera icke äro inom den politiska högeryn-gångse. Man lämnade icke tillfälle för andra samhällliga åskådningar att göra sig gällande; och här gäller det dock just stora samhällsintressen. Och beträffande de sakkunniga av år 1917, så voro de fyra, och av dessa var det endast två, som representerade den ståndpunkt, som har kommit till uttryck i betänkandet, varemot de två övriga ställde sig såsom reservanter just i de hänseenden, som här är ifråga. Av de två, som tillhörde majoriteten, var den ene herr Lübeck och den andre den, som varit sekreterare i den föregående kommittén och vilken efter vad känt är hyllade den grunduppfattning, som kommit till uttryck i 1910 års kommittébetänkande.

Däremot kan det icke sägas, att den ståndpunkt, som det nuvarande regeringsförslaget intager, innebär något radikalt steg till vänster om de liberala reservanternas inom 1917 års sakkunniga. Förhållandet mellan deras förslag och regeringens förslag är närmast det, att man har likartade önskemål på rätt väsentligt olika sätt utformade i reservanternas förslag och i det kungl. förslaget. Och angående det sätt, varpå denna utformning skett icke blott lagtekniskt, utan från principiellt rättslig synpunkt, så förtjänar det erinras att, medan lagrådet med rätt tydlig anspeln å bland annat reservanternas förslag av 1917 yttrat, vissa yrkanden på att man måste göra bestämd front mot reformer i vår vattenrätt, som å vissa håll framställts men vilka måste anses strida mot våra rättsprinciper, så har lagrådet åter mot det kungl. förslaget uppenbarligen intagit en ståndpunkt, som man måste kalla rent välvillig. Lagrådet undviker att uttala någon kritik, som kunde innebära, att det kungl. förslaget innebure kränkning av här i landet godkända rättsprinciper. Den kritik, som där består, går egentligen ut på uttalande av farhågor, att de föreslagna bestämmelserna skulle verka förlamande på den privata företagsamheten. Men med all aktning för lagrådets stora juridiska insikter, är det tydligt, att man icke kan tillmäta lagrådets ledamöter någon auktoritet i denna praktiska fråga, av annan art än den som tillkommer förståndiga och insiktsfulla medborgare i allmänhet.

Emellertid har herr von Sydow åberopat en auktoritet, där den verkliga sakkunskapen i detta ämne skulle vara tillfinnandes, nämligen svenska vattenkraftsföreningen. Herr von Sydow har själv, såsom jag tidigare erinrat, måst göra medgivande, att sakkunskapen, försä vitt den avser förmågan att bedöma, vad Kungl. Maj:ts förslag verkligen innehåller, vid vattenkraftsföreningens sammanträde icke verkade alltför imponerande. Men jag skall icke fästa mig vidare vid den sidan av saken, utan erinra om ett annat förhållande. Då herr von Sydow menade, att vattenkraftsföreningen var den korporation, som bäst borde kunna bedöma, huru denna lagstiftning borde läggas, så vill jag hävda, att svenska vattenkraftsföreningen är en förening av svenska strömfallsägare och de med dem närmast hierade för att tillvarataga dessa strömfallsägares intressen. Och det är ju bekant, att vattenkraftsföreningen sedan lång tid tillbaka med synnerlig styrka ansträngt sig att få till stånd en lagstiftning, ungefär sådan som 1910 års kommittébeslut innebar. Jag har för två år sedan tillåtit mig här i kammaren uttala den uppfattningen, att det tyvärr icke kan lyckas att få en modern vattenrättslagstiftning till stånd i detta land, förrän man på de varandra motsatta hållen, vattenkraftsföreningen och socialdemokraterna, kommit till insikt om omöjligheten att lyckas driva de ensidiga synpunkter, som man på dessa bägge håll tidigare sökt göra gällande. Vattenkraftsföreningen har tydligen den uppfattningen att, om man bara med tillräcklig styrka håller sina linjer, man en dag skall stå vid målet.

Föreningen far utan allt tvivel härutinnan alldeles vilse. Vi få

*Förslag till
vattenlag.
(Forts.)*

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

aldrig en sådan vattenrättslagstiftning som den tänkt sig. Och detta beror visst icke på att man såsom det gjorts gällande på vänstersidan skulle hava inom det liberala lägret närmast sig socialdemokraternas gamla åsikt, utan det beror därpå, att man inom hela den svenska vänstern med bestämdaste enighet och styrka hävdar och hävdar, att det måste för landets egen skull krävas, att staten för framtiden har sig tillmätt tillräcklig kontroll på vattenfallsföretagen och deras utnyttjande. Den ståndpunkt, som det kungl. förslaget här intager är — det framhöll också herr statsrådet i sin replik på ett framkommet missförstånd från herr von Sydows sida — det är den *liberala* ståndpunkten, till vilken man från socialdemokratiskt håll har i samförståndets intresse närmast sig, ehuru med reservation för sin principiella uppfattning.

Att hoppas på en vattenrättslagstiftning, som i någon nämnvärd grad närmar sig den ståndpunkt, som intogs vare sig av 1910 års kommitté eller av majoriteten i 1917 års sakkunniga, det är som sagt förvisso att hängiva sig åt en tom illusion. Och enligt min uppfattning är det synnerligen angeläget, att man gör klart för sig den verkliga situationen i detta hänseende. Det är i det syftet, jag uttalar min bestämda övertygelse att det alldeles icke förhåller sig så att här skulle förefinnas en tillfällig strömning, som en vacker dag drager sig tillbaka. För den, som följt med och intresserat sig för huru uppfattningen inom vänstern utvecklats sig på detta område, för honom måste det stå klarare än någonsin, att inom hela den politiska vänstern kravet på vad som här måste förbehållas det allmänna, skärpts och befastats för varje år som gått, medan det å andra sidan är lika tydligt att de som ställt sig på den gamla rent privaträttsliga ståndpunkten, allt mer och mer måst giva efter. Detta är så mycket naturligare som runt omkring i världen, oberoende av utgångspunkten, oberoende av om man från början ansett kronan eller de enskilda hava rätt till vattendragen, man kommit till samma resultat, nämligen, att det allmännas intressen nu för tiden måste på grund av vattenkraftens oerhört ökade samhällseliga betydelse drivas på ett kraftigare sätt, än som tidigare gjorts. Den strömning, som här möter, är så stark, den har så tiden för sig, den bottenar så i de nuvarande förhållandena, att den icke låter sig dämpas. Allra minst låter den förnuå sig att vika ur sitt lopp av lockelser sådana som dem, med vilka herr von Sydow avslutade sitt anförande, av hans skildring hurusom, i fall man icke envisades med några radikala linjer, utan gav vattenkraftens intresse sitt, det skulle komma »ljus över landet», och det under den allra närmaste tiden. De intressen man med det kungl. förslaget vill hävda äro av en helt annan art och styrka än att de skulle kunna jämföras med den lycka, som skulle komma det svenska folket till godo, därigenom att karbidlampan finge ersättas av elektriskt ljus! Det är någonting helt annat och mera, det här är fråga om. Det svenska jordbruket är i största behov av elektrisk kraft till billigt pris även för andra ändamål än direkta jordbruksändamål. Den svenska småindustrien, hant-

verkerierna, över huvud taget alla näringar, som icke tillhöra den svenska storindustrien, komma att med styrka kräva sin andel i de nya möjligheter, som här yppa sig genom den nya vattenrätten o. s. v. Som sagt, det är icke tillräckligt med litet mera ljus i stugorna.

I själva verket skulle man, i förbigående sagt, ur principiell synpunkt från högernsida ha lika goda skäl att motsätta sig denna skyldighet att för visst lågt pris lämna bygdekraft åt kringliggande bygd, som att motsätta sig inlösningsrätten eller nyprövningsrätten. Om man det oaktat ställer sig på helt olika ståndpunkt i detta fall, tyckes det vara därför, att man föreställer sig, att man genom att lämna från sig en liten obetydlig del av vattenkraften i fråga till billigt pris, så att det kan bli bättre lyse i stugor och stall på landet, skulle man kunna använda det angrepp för vilket man tycker sig vara utsatt. Men det förhåller sig nog icke på det sättet; utan det är en djup och stark känsla, som gripit en stor del av det svenska folket, att dess ekonomiska och sociala framtid är till ofantligt stor del beroende därav, att det icke skall kunna bli vissa enskildas bestämmanderätt, som avgör, huruvida vi skola tillgodogöra oss den tillgång vi äga i vår vattenkraft endast i den form, att vi lägga oss på vissa stora exportindustrier eller tillverkning av vissa standardvaror för världsmarknaden o. s. v., eller vi skola lägga det så, att det i större omfattning och på ett socialt lyckligare sätt kommer hela vårt näringsliv till godo. Staten kan icke i vår tid undandraga sig uppgiften att verka reglerande för det hela, att lämna hjälp åt alla i landet, den kan icke överlämna åt makten hos ett fåtal enskilda att bestämma, i vilka banor hela vårt ekonomiska och sociala liv skall länkas. Den måste förbehålla och tillerkänna sig själv högsta rätten härutinnan. Detta ligger bakom den uppfattning, som fått sitt uttryck i det kungl. förslaget, till vars 1 § jag ber att få yrka bifall.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 på aftonen.

Herr Dalberg: Då man läser herrar Vennerstens m. fl. reservation och tar del av de skäl, som anföras, kan man ej annat än uttala en förvåning över att från det hållet man skall vara så rädd för att det allmännas väl skall i någon mån tillgodoses.

Här kan man hava skäl att åberopa Axel Oxenstjernas ord: När var och en ser på sitt eget bästa, går samhället under.

Det framhålles bland annat, att restriktiva bestämmelser ej grundas på erfarenhet om praktiska behov.

Man bör häremot framhålla vad erfarenheten lärt, då samhället förut varit alltför givmilt mot bolagsväldet och ej fordrat vid gåvans överlämnande några skyldigheter.

För flera tiotal år sedan gav staten bolagen stora värdefulla skogstrakter. Med erfarenhet av hur följderna härav blivit kan man

Förlag till
vattenlag.
(Forts.)

ej gärna stå till svars med att lika lättvindigt avhända sig vattenkraften utan några komensationer.

Om man kommer till en socken, där bolagen fått dessa skogs-trakter, skall man finna vilket förtryck befolkningen lider under. Det är icke endast bolagsarrendatorerna, som hava det hårt, utan även de självägande bliva så hårt pressade, att den ene efter den andre måste sälja sin egendom till bolagen.

Som ett exempel bland många andra kan anföras, att i en bolagssocken berättade man mig i våras, att en bonde gick i snöslask en mil till ett syndikalistmöte och inskrev sig i en sådan förening för att på det sätt, som han där ansåg vara det enda möjliga, komma någon väg gent emot bolagsväldet.

Om våra förfäder hade varit nog förtänksamma att föreskriva skyldigheter för gåvomottagarna, hade ej en sådan vantrevnad och betryck gjort sig gällande ute i stora delar av landet.

Ser man på utveckling-n, skall man finna, att det är med stora steg, som elektriciteten gör sitt segertåg. Elektricitet blir mer och mer behöfelig snart sagt till allting. Av fackmän anses det, att jordbruket kommer snart att drivas med elektricitet. Skola vi, mina herrar, då göra så som våra förfäder gjort med skogarna? Då går det så, att några stora bolag bliva ägare av nästan all elektricitet, och dessa komma att pressa befolkningen till det yttersta, och vantrevnaden blir lika stor samt omöjlig för jordbruket att upplomstra.

Det finnes redan nu en stor socken i Dalarna att peka på. Ett bolag har en kraftledning genom socknen. Invånarna hava försökt flera gånger att uppgöra om kraft till lyse. Detta har icke varit möjligt, och därför hava 6,000 à 7,000 människor saknat ljus i vinter och kanske kommer det att bliva förhållandet en vinter till, om ej kraft kan fås från annat håll. Medan förre disponenten levde, började underhandlingarna, och han skrev ett brev till bönderna av mycket karaktäristiskt innehåll och som ett rätt tidens tecken. Han föreslog nämligen, att bönderna själva skulle utbygga ledningarna samt övertaga kraften och ej överlåta åt bolag, som toge förtjänsten och sedan genom höga avgifter onödigt fördyrade kraften.

Nu säges det, att det är ju sörjt för att bygden skall få kraft, då högerreservanterna äro villiga medge intill en tjugonedel av kraften. Men då man ser, huru fort utvecklingen går och huru stor bygd kan finnas, som blir beroende av vattenfall, kan ej denna tjugonedel förslå langt. Utöver detta blir folket beroende på nåd och onåd.

På tal om koncession och dennas begränsning har det ofta framhållits, att den skulle vara en orättvisa mot företagarna.

Men då man vet vilka det är som få skörda frukterna, nämligen aktiägarna, kan väl ingen tro, att dessa fåga efter hur det är fyrtio à femtio år härefter. De vilja hava vinst snart, och efter ovannämnda tid, om de ens då leva, har nog ingen aktierna kvar, utan det är nya ägare, som njuta en oförtjänt frukt. Vad

vore då mera rättvist än att i stället det allmänna finge njuta frukten.

Gentemot herr von Sydows påstående, att vattenkraften ej skulle bliva utnyttjad, om de föreslagna inskränkningarna i den fria dispositionsrätten antoges, så vet nog alla, att vattenkraften är så lukrativ, att den även med dessa inskränkningar lönar sig att nyttjas.

Skulle företagare ej vilja bygga under de föreslagna förhållandena, beror det på bristande allmänanda.

Da jag hoppas, att förslaget kan antagas, utan att man gör flera inskränkningar på högerhåll, skall jag be att få yrka bifall till paragraf 1.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på godkännande av nu föredragna paragraf samt vidare på avslag därå; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades vara med övervägande ja besvarad.

4 kap.

Beträffande detta kapitel i dess helhet hade reservation anförts av herrar *Söderberg* i Stockholm, *Persson* i Norrköping, *Eriksson* i Grängesberg och *Edbom*, vilka, med instämmande av herr *Hage*, hemställt,

att riksdagen måtte för sin del antaga det förslag till 4 kap., som framginge av en till reservationen hörande, vid utlåtandet fogad bilaga, betecknad såsom bil. A.

Sägda bilagas 1 § hade följande lydelse:

Avser företag, varom ansökan blivit gjord hos vattendomstolen i den ordning 11 kap. stadgar, anläggning, vid vilken vid oregerat lågvatten kan uttagas minst ett tusen turbinhästkrafter, äger Konungen pröva, huruvida av hänsyn till allmänt intresse hinder möter mot företaget eller särskilda villkor böra föreskrivas beträffande densamma; och skall förty, innan frågan av vattendomstolen slutligen avgöres, densamma hemställas Konungens prövning. Lag samma vare beträffande annan anläggning, som är av särskild betydelse ur allmän synpunkt, såframt Konungen förbehåller sig sådan prövning och besked därom lämnas före det målet av domstolen slutligen avgjorts.

Vad nu stadgats skall jämväl äga tillämpning i fråga om arbete, som avser ändring av anläggning, som i första stycket sägs.

Till stöd för detta lagrum, vilket saknade motsvarighet i utskottets förslag, hade reservanterna åberopat vissa angivna förhållanden; och hade reservanterna hemställt, att 4 kap. 1 § måtte givas det innehåll, de i reservationen anført.

Förslag till
vattenlag.

(Forts.)

I fråga härom anförde

Herr Söderberg: Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den nya paragraf, som vid detta kapitel i en av undertecknad m. fl. avgiven reservation är föreslagen, och jag skall i korthet anföra några motiv för det.

Vi anse nämligen, att det är oriktigt att binda prövningen i fråga om utbyggande av vattenfall vid bestämda lagparagrafer, vilka enligt prövningen skall ligga i vattendomsstolens hand. Därigenom frukta vi, att dessa sociala och samhälleliga intressen, som äro förbundna med varje sådant företags utförande, icke skola kunna bliva tillbörligt tillgodosedda. I likhet med vad som är förhållandet i så gott som alla länder, där en sådan här lagstiftning är för handen och där den prövande och godkännande makten är lagd i den administrativa myndighetens hand, anse vi det böra ligga i Kungl. Maj:ts hand att pröva och avgöra sådana fall. I Norge har man gått så till väga, att man har i lagen uppräknat en hel del saker, som skola iakttagas vid ett sådant företags godkännande, en hel del som är till fromma och fördel för det allmännas intresse och för arbetarnas intressen. Vi hava ansett att, när man lägger denna prövningsrätt i Konungens hand, man icke behöver i lagen angiva detta, utan då ligger det i Konungens fria skön att vid en sådan koncessions beviljande fastställa de villkor, under vilka företaget må utföras. Utskottet har å sin sida stannat vid en skrivelse, däri man begär den nödiga utredningen. Vi å vår sida anse, att saken ligger så klar, att man redan i lagen skulle kunna införa en paragraf härom.

På de skäl, jag nu anført, ber jag därför, herr talman, att få yrka bifall till den paragraf, som är första paragrafen av fjärde kapitlet, bil. A, i vår reservation.

Herr Alexanderson: Gentemot herr Söderbergs yrkande tillåter jag mig i korthet erinra, att den föreslagna paragrafen skulle innebära ingenting mindre än frihet för administrativ myndighet att sätta hela lagen ur kraft och ersätta den med godtyckliga regler. Detta skulle tydligen alltså vara ett steg i rak motsatt riktning mot den strävan efter ökad rättstrygghet, som bär upp lagförslaget. Jag yrkar avslag å reservationen och bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats: 1:o) av herr *Söderberg*, att i början av nu förevarande kapitel skulle intagas en paragraf med den lydelse, som angivits i 1 § av bil. A vid hans med fleras vid detta kapitel anförda reservation; och 2:o) att berörda yrkande skulle avslås.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på avslag vara med övervägande ja besvarad.

1 §.

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

Denna paragraf hade följande avfattning:

Varder strömfall bebyggt jämligt denna lag, och uppgår den vattenkraft, som kan vid oregerat lågvatten uttagas vid byggnaden, till minst femhundra turbinhästkrafter, vare, såframt vattenkraften icke inom tio år före det vattendomstolens medgivande lämnas till byggnaden varit utnyttjad vid byggnad, som tillkommit enligt äldre lag, byggnadens ägare pliktig att för tillgodoseende av kringliggande bygds behov av kraft till användning i hantverk, småindustri eller lan bruk eller till belysning eller uppvärmning tillhandahålla intill en tiondel av den årliga kraftmängd, som kan med det installerande maskineriet bliva uttagen.

Storleken av nämnda andel bestämmes av vattendomstolen; och skall härvid hänsyn tagas dels till omfattningen av den rätt anläggningens ägare erhållit att för vattenkraftens tillgodogörande förändra förut rådande vattenstånds- och avrinningsförhållanden dels ock å ena sidan till det behov av kraft, som inom bygden redan föreligger eller i nära framtid är att motse, och å andra sidan till den tillgång på kraft, som må eljest vara att påräkna för ändamålet.

Avgörande, som nu nämnts, gälle för en tidrymd av tjugu år i sänder, första gången räknat från det kalenderår, under vilket byggnaden enligt därom meddelad bestämmelse skall hava fullbordats. Där ej under nittonde året av sådan tidsperiod anläggningens ägare eller någon, som må anses berättigad att komma i åtnjutande av kraft, varom här är fråga, eller ock myndighet, åt vilken Konungen uppdragit att bevaka bygdens intresse i förevarande hänseende, genom ansökan hos vattendomstolen påkallar ny prövning, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period.

Motsvarande paragraf av bil. A vid herr *Söderbergs* m. fl. förenämnda reservation lydde på följande sätt:

Varder strömfall bebyggt jämligt denna lag, och uppgår den vattenkraft, som kan vid oregerat lågvatten uttagas vid byggnaden, till minst femhundra turbinhästkrafter, vare, såframt vattenkraften icke inom tio år före det vattendomstolens medgivande lämnas till byggnaden varit utnyttjad vid byggnad, som tillkommit enligt äldre lag byggnadens ägare pliktig att för tillgodoseende av kringliggande bygds behov av kraft till användning i hantverk, småindustri eller lantbruk eller till belysning eller uppvärmning tillhandahålla intill en tiondel av den årliga kraftmängd, som kan med det installerade maskineriet bliva uttagen.

Storleken av nämnda andel bestämmes av vattendomstolen; och skall härvid hänsyn tagas dels till omfattningen av den rätt anläggningens ägare erhållit att för vattenkraftens tillgodogörande förändra förut rådande vattenstånds- och avrinningsförhållanden dels ock å ena sidan till det behov av kraft, som inom bygden redan före-

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

ligger eller i en nära framtid är ätt motse, och å andra sidan till den tillgång på kraft, som må eljest vara att påräkna för ändamålet,

Avgörande, som nu nämnts, gälla för en tidrymd av *tio* år i sänder, första gången räknat från det kalenderår, under vilket byggnaden enligt därom meddelad bestämmelse skall hava fullbordats. Där ej under *nionde* året av sådan tidsperiod anläggningens ägare eller någon, som må anses berättigad att komma i åtnjutande av kraft, varom här är fråga, eller ock myndighet, åt vilken Konungen uppdragit att bevaka bygdens intresse i förevarande hänseende, genom ansökan hos vattendomstolen påkallar ny prövning, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period.

Rörande nu ifrågavarande del av utskottets förslag hade reservation anförts jämväl av, bland andra, herrar *Vennersten*, *Cedercrantz*, *Gezelius* och *Barthelson*, friherre *Langenskiöld* samt herrar *von Sydow* och *Lübeck*, vilka av angivna orsaker yrkat, att i förevarande paragraf orden »en tiondel» skulle utbytas mot »en tjugondel» och »tjugo år» mot »trettio år».

Herr von Sydow: Herr greve och talman! Denna paragraf handlar om den s. k. bygdekraften. I det ursprungliga kommittébetänkandet fanns ej någon bestämmelse om bygdekraft, utan den har kommit till sedan, och jag anser detta innebära en förbättring.

Herr Alexanderson har visserligen antytt, att högerns principiella bifall till bestämmelsen om bygdekraften skulle, om jag rätt förstod honom, vara ett försök att fånga bönder. Detta måste jag för min del bestämt tillbakavisa. Skälet för vårt bifall är ett ärligt intresse, för att de sociala synpunkterna skola bli tillgodosedda, så vitt möjligt är. Emellertid har man nu höjt måttet av bygdekraften från $\frac{1}{20}$ intill $\frac{1}{10}$ av kraftmängden. Detta tror jag för min del är oriktigt, ty för de s. k. borgerliga behoven är det så ofantligt liten kraft, som tages i anspråk, att det i själva verket icke behövs ens $\frac{1}{20}$ av kraftmängden för tillgodoseende av dessa behov, alltså för belysning, kraft för hushållsändamålet o. s. v. för den trakt, som ligger kring ett fall.

Nu invändes det häremot, att i så fall ju icke alls hela det stipulerade maximibeloppet av bygdekraften kommer att tagas ut, utan endast vad som behöves, och det må vara riktigt, men när ett strömfalls ägare skall kalkylera, den beräknade nyttan av strömfallets utbyggande i förhållande till kostnaden — och detsamma gör väl hans eventuella kreditgivare — måste han för säkerhets skull räkna med maximalbeloppet.

Ju mer man ökar måttet av bygdekraft, dess mera minskar man den beräknade vinsten av företaget och försvårar dess tillkomst. Jag ber att få yrka bifall till reservationen, även i vad den avser den föreslagna ändringen av tidsperioderna.

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

Herr Alexanderson: Gentemot herr von Sydow ber jag få erinra därom, att den omfattning, i vilken de s. k. borgerliga behoven i detta nådens år 1918 begagna sig av den elektriska kraften kan icke på något sätt anses vara en mätare på, i vilken omfattning det kanske inom en ganska kort framtid helt allmänt kommer att anses vara nödvändigt att ha tillgång till elektrisk kraft för dessa borgerliga behov. I det hänseendet stå vi alldeles i porten till en helt ny epok i vårt folks liv, och det vore efter min uppfattning i grund oriktigt av en lagstiftning, som är avsedd att gälla för en lång framtid, om den icke ville beakta denna situation och tillmäta den siffra, som det här är fråga om, på så sätt att därunder kan rymmas det större behov, om vilket man har stark kännning, att det som sagt kommer att snart göra sig gällande.

Man måste härvid erinra sig, att det är ett maximibelopp, som det är fråga om att fastställa. Det är vidare ej så, att strömfallets ägare skall vara utsatt för oron att när som helst nödgas avstå kraft intill detta maximibelopp, utan vattendomstolen skall för en viss tidsperiod, i regeringsförslaget föreslagen till 20 år, bestämma vilket kraftbelopp inom maximigränsen som skall gälla för ett visst vattenfall. Så vitt jag kunnat finna, har man här på ett lyckligt sätt förenat de båda motsatta synpunkter, som jag förut erinrat om: Man vill skapa tillräcklig rättstrygghet för strömfallets ägare men också tillräcklig rörelsefrihet, för att de allmänna intressena, som här tränga sig fram, skola bliva tillgodosedda.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Söderberg: Jag ber att få yrka bifall till den första paragrafen med den ändring, som antytts i vår reservation, nämligen att tiden för avgörande om mängden av bygdekraft skall sättas till 10 år i stället för 20 år. Vi anse nämligen det vara alldeles för orimligt lång tid att fastslå 20 år såsom den tid, inom vilken man skulle kunna överblicka hur mycket kraft, som går åt, och att den kringliggande bygden skulle vara bunden vid det. Jag anser, att 10 år är en tillräckligt lång tid, och jag yrkar bifall till detta.

Herr von Sydow: Jag ber att få säga några ord i anledning av vad den ärade talaren på Upplandsbanken anförde. Jag instämmer fullkomligt i vad han yttrade därom, att det är ej rätt, om man vill beräkna det sannolika behovet av bygdekraft, att gå ut från det nuvarande borgerliga behovet här i landet. Men det finnes andra beräkningssätt! Det är utrett och konstaterat, att om man tager den del av Tyskland, där elektrifieringen nått längst, och där den elektriska kraften användes ej endast för belysning utan också för småindustrins, hantverkets och även för lantbrukets behov såsom t. ex. till plöjning, och om man därefter fördubblar måttet av den elektriska kraft som där användes per individ, och

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

räknar, att så mycket skulle användas över hela Sveriges land, så tar detta behov i anspråk endast 1,4 % av hela vattenkrafts-tillgången här i riket. Under sådana förhållanden förefaller det mig, att man är absolut på den säkra sidan, om man stadgar skyldighet för ägaren av vattenkraftsbyggnad att tillhandahålla s. k. bygdekraft intill $\frac{1}{20}$ av kraftmängden.

Herr Alexanderson: Herr talman! Det torde dock icke vara ur vägen att i detta sammanhang påpeka, att den svenska vattenkraften icke är, jämt fördelad över hela det svenska landet, utan att man har att göra med en mycket vid variationsmarginal för förhållandena på olika orter, och de orter, där bygdebehovet kräver den största elektriska kraften, äro ej de delar av landet, där denna kraft är till finnandes i den största myckenheten.

Herr von Sydow: Då den invändning, som den föregående ärade talaren gjorde, höres ganska ofta, ber jag få anmärka, att i själva verket de utbyggda strömfallskomplexen ligga så att det är mycket lätt att förbinda de olika näten med varandra. Vi ha nät i Blekinge, i östra Skåne, i Halland, vid Trollhättan, vid Älvkarleby och uppe i Norrland. Det är en mycket enkel teknisk sak att knyta ihop dessa nät, och det kan i själva verket hända när som helst, att man kan använda elektrisk kraft från Norrland för bygdebehov nere i Skåne.

Herr Alexanderson: Inom utskottet uttalades verkligen från den sida, som herr Sydow representerar, mycket stora farhågor för, att man skulle komma att utsträcka bygdebegreppet, så att man bleve skyldig att lämna strömkraft till orter rätt långt från det ställe, där strömfallet vore beläget. Denna farhåga, förefaller det mig, komme att besannas mycket kraftigt, om man går fram på den bana, som herr von Sydow nu gjort.

Allvarligt talat, om man följer det kungliga förslaget, så tror jag, att detta bygdebehov kommer att bättre tillfredsställas i en annan omfattning och på ett annat sätt, än som skulle ske genom en fördelning och mot den betalning, som ett visst stort kraftföretag, kanske i monopolställning, funne skäligen bestämma. Här är ju avsikten, att bygdebehovet skall kunna tillfredsställas, utan att det på kraften blir allt för högt pris.

Herr von Sydow: I anledning av den sista ärade talarens mot mig uttalade gensaga, att man på höger-sidan fruktat för att bygdebegreppet skulle göras för vidsträckt, ber jag få säga, att min mening var att framhålla att det finns möjligheter att få så mycket elektrisk kraft i riket, att man kan avskilja därav för de borgerliga behoven i den utsträckning, som jag nyss angav, och att utan några tekniska svårigheter man kan för de borgerliga behoven i Skåne nyttja elektrisk kraft alstrad i Norrland.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att beträffande nu förredragna paragraf yrkats: 1:o) att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o) att paragrafen skulle godkännas med den ändring, som påyrkats i den av herr Vennersten m. fl. vid detta lagrum anförda reservationen; samt 3:o) att paragrafen skulle antagas att lyda så, som angivits i motsvarande paragraf av bil. A vid herr Söderbergs m. fl. rörande 4 kap. anförda reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till det under 2:o) här ovan upptagna yrkandet vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av utskottets förslag till paragrafens lydelse, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 4 kap. 1 § i tredje särskilda utskottets i utlåtande nr 1 framställda förslag till vattenlag med den ändring, som påyrkats i den av herr Vennersten m. fl. vid denna paragraf anförda reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen oförändrad.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 44.

2 §.

Godkändes.

3 §.

Denna paragraf lydde på följande sätt:

Har strömfall, där jämlikt denna lag kungsådra finnes, bebyggt enligt Konungens på grund av äldre lag meddelade tillstånd till byggande i kungsådra, skall, såframt vid tillståndet gjorts sådant förbehåll som omförmäles i 1 kap. 8 §, och kungsådrens vattenkraft, i den mån densamma kan vid byggnaden uttagas tillika uppgår till minst femhundra turbinhästkrafter vid oregerat lågvatten stadgandet i 1 § första stycket äga motsvarande tillämpning beträffande

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

vattenkraften i kungsådran, dock först sedan tjugu år förflutit efter det denna lag trätt i kraft. Vid tillämpning av vad nu sagts skall kungsådrans vattenkraft anses utgöra en tredjedel av vattenkraften i strömfallet.

I avseende å prövningen huruvida och i vilken utsträckning skyldigheten må göras gällande gent emot ägare av anläggning, varom i denna § är fråga, skola bestämmelserna i 1 § i tillämpliga delar lända till efter rättelse, med iakttagande likväl att prövningen skall av sakägare eller vederbörande myndighet påkallas första gången under nittonde året efter denna lags trädande i kraft och sedermera vart tjugonde år.

Förevarande paragraf motsvarades i bil. A vid herr Söderbergs m. fl. reservation av 4 §, vilken var så lydande:

Har strömfall bebyggt enligt Konungens på grund av äldre lag meddelade tillstånd till byggande i kungsådra, skall, såframt vid tillståndet gjorts sådant förbehåll, som omförmäles i 1 kap. 8 § och den vattenkraft, som kan vid oreglerat lågvatten uttagas vid byggnaden, uppgår till minst femhundra turbinhästkrafter, stadgandet i 2 § första stycket äga motsvarande tillämpning, dock först sedan tio år förflutit efter det denna lag trätt i kraft.

I avseende å prövningen huruvida och i vilken utsträckning skyldigheten må göras gällande gent emot ägare av anläggning, varom i denna § är fråga, skola bestämmelserna i 2 § i tillämpliga delar lända till efter rättelse, med iakttagande likväl att prövningen skall av sakägare eller vederbörande myndighet påkallas första gången under nionde året efter denna lags trädande i kraft och sedermera vart tionde år.

Herr Söderberg: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den förändring, som är framställd i vår reservation och som går ut på, att ägare av förut utbyggda företag skola ha samma skyldighet som ägare av nya vattenbyggnader att lämna bygdekraft och att utskottets bestämmelse om 20 år ändras till 10 år efter lagens ikraftträdande. Reservanterna å vår sida anse, att 20 år även här äro en för lång tid att vänta, tills den omkringliggande bygden, som är i behov av vattenkraften, får den fördel som ligger i erhållande av bygdekraften. Vi anse, att 10 år äro en tillräcklig tid, som vattenkraftens företagare kan ha att inrikta sig på för att leverera denna kraft. För min del ber jag att få yrka bifall till vår reservation.

Herr Alexanderson: Herr talman! Herr Söderbergs yrkande går ut på, dels att man skulle giva åt de föreslagna bestämmelserna om skyldighet att tillhandahålla bygdekraft en retroaktiv tillämpning på vissa äldre bebyggda strömfall även till den del, där det icke är kungsådrevattnet som tillgodogöres. Det är något, som helt och hållet strider mot den princip, varpå det kungliga

förslaget är byggt, nämligen att för de redan utbyggda strömfallen förvärvarens rätt skall respekteras. Med anledning härav nödgas jag hemställa om avslag på herr Söderbergs reservation och bifall till utskottets förslag; och jag hemställer om bifall till utskottets förslag även i fråga om tidsperioden. Det är i enlighet med den bestämmelse, som är given i kap. 1 § 6 av föreliggande förslag, att man lämnar den, som fått bebygga kungsådran, en tid av 20 år på sig, innan han behöver vidkännas skyldigheten att ersättningsfritt lämna ifrån sig kungsådravattnet, som man ansett en period av 20 år också här vara lämplig. Jag ber alltså även i denna del få vidhålla utskottets förslag.

*Förslag till
vattenlag.
(Forts.)*

Herr Söderberg: Jag vill bara till den ärade utskottsordföranden säga det, att i och med upprätthållandet av en viss princip är ju icke den bygd hjälpt, som råkar ligga intill ett förut utbyggt strömfall. Det är då bättre, tycker jag för min ringa del, att den bygden blir hjälpt på samma sätt, som den bygd, som ligger ikring ett nyutbyggt vattenfall, blir det enligt den nya lagen. Ty det är eljest ett fullständigt motsatsförhållande mellan olika delar av landet, att man får fördelen på ena hållet, men inte på det andra. Jag tycker, att det är starka praktiska skäl, som tala för reservationen.

Herr Alexanderson: Men, herr talman, det där sättet, att man »av praktiska skäl» skall expropriera egendom från människor, kan ha sina nackdelar. En annan gång skulle det kunna falla någon in att säga, att man ej blir hjälpt, om man ej får taga från herr Söderberg något av vad honom tillhör, men jag är övertygad, att herr Söderberg ej skulle känna sig tilltalad av den argumentationen, även om den är nog så praktisk.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på godkännande av utskottets förslag angående nu föredragna paragraf samt vidare på antagande av motsvarande pragraf i den till herr Söderbergs m. fl. vid 4 kap. anförda reservation hörande bilagan A; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

4 §.

Denna paragraf hade avfattats sålunda:

Vill någon, som må anses därtill berättigad, komma i åtnjutande av hela eller någon del av den kraft ägare av kraftanläggning efter ty ovan sagts förpliktats att tillhandahålla, göra i den ordning 11 kap. stadgar ansökan därom hos vattendomstolen. Där ej annorlunda överenskommes, vare ägaren icke pliktig att tillhandahålla sökanden kraft tidigare än två år efter det ansökningen delgivits honom. För kraftens överförande erforderlig ledning skall sökanden själv bygga och underhålla. Kraftens fördelning på olika delar av dygnet eller året

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

varde bestämd på sätt, som med hänsyn till föreliggande förhållanden må anses skäligt.

I den mån kraft, varom nu är fråga, tages i anspråk, skall ersättning därför givas med det belopp, som motsvarar ägarens självkostnad med tillägg av två procent å anläggningskapitalet. I fråga om storleken av nämnda ersättning ävensom villkoren i övrigt för kraftens tillhandahållande skall vattendomstolen meddela bestämmelser i samband med beslut i anledning av ansökan, som nyss sagts; och gälle beträffande rätt att påkalla ändring i sålunda meddelade bestämmelser vad i 9 kap. 29 § finnes för där avsett fall föreskrivet.

Vad i 9 kap. 37 § första stycket, 38, 40 och 41 §§ stadgas beträffande överföring av kraft, som lämnas i ersättning för förlorad vattenkraft, skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse i fråga om tillhandahållande av kraft enligt denna §.

Motsvarande paragraf av bil. A vid herr *Söderbergs* m. fl. omnämnda reservation hade följande lydelse:

Vill någon, som må anses därtill berättigad, komma i åtnjutande av hela eller någon del av den kraft ägare av kraftanläggning efter ty ovan sagts förpliktats att tillhandahålla, göra i den ordning 11 kap. stadgar ansökan därom hos vattendomstolen. Där ej annorlunda överenskommes, vare ägaren icke pliktig att tillhandahålla sökanden kraft tidigare än ett år efter det ansökningen delgivits honom. *Kraften skall efter vattendomstolens bestämmande uttagas antingen vid kraftstationen eller, där det lämpligen kan ske, å ägaren tillhörig ledning.* Kraftens fördelning på olika delar av dygnet eller året varde bestämd på sätt, som med hänsyn till föreliggande förhållanden må anses skäligt.

I den mån kraft, varom nu är fråga, tages i anspråk, skall ersättning därför givas med det belopp, som motsvarar ägarens självkostnad med tillägg av två procent å anläggningskapitalet. I fråga om storleken av nämnda ersättning ävensom villkoren i övrigt för kraftens tillhandahållande skall vattendomstolen meddela bestämmelser i samband med beslut i anledning av ansökan, som nyss sagts, och gälle beträffande rätt att påkalla ändring i sålunda meddelade bestämmelser vad i 9 kap. 29 § finnes för där avsett fall föreskrivet.

Vad i 9 kap. 37 § första stycket, 38, 40 och 41 §§ stadgas beträffande överföring av kraft, som lämnas i ersättning för förlorad vattenkraft, skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse i fråga om tillhandahållande av kraft enligt denna §.

Herr *Söderberg*: Vi ha tillåtit oss att även i denna paragraf ha en avvikande mening från utskottsmajoriteten, och den går ut på, att en företagare skulle vara skyldig att tillhandahålla bygdekraft efter ett år i stället för av utskottet föreslagna två år, och därjämte ha vi tillagt, att man skulle ha rätt att ta denna kraft från företaget tillhörig ledning på lämpliga punkter. Vi anse det vara rent praktiska fördelar, som kunde tillföras jordbruket och de övriga, som äro i behov av denna bygdekraft, att dels få tiden

förkortad till ett år och dels få på så behändigt sätt som möjligt tillgodogöra sig denna värdefulla elektriska kraft.

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

Herr talman! Jag tillåter mig att yrka bifall till vår reservation.

Herr Alexanderson: Ja, herr talman, i fråga om den tid, som här är föreslagen, två år, torde man kunna säga, att den icke är längre tilltagen, än vad som skäligt kan begäras från strömfallsägaren att han får ha såsom förberedelsetid, innan han nödgas avstå från ett visst kraftbelopp.

I fråga om den andra ändringen i reservationen, nämligen att vattendomstolen skulle äga efter läglighet och lämplighet bedöma, huruvida den, som önskar taga ut bygdekraft, är skyldig draga ut ledning från kraftstationen eller om han kan få ankoppla den till någon redan av strömvattensägaren utbyggd ledning, så tror jag, att den saken icke har allt för stora proportioner. Det kommer nog att realiseras i verkligheten på samma sätt, vare sig man tager utskottets förslag eller reservanternas yrkande på ändrad redigering. I en hel del fall låter det sig praktiskt taget icke göra att transformera ned kraften från en huvudledning, enär det bleve en allför dyrbar anordning för den enskilde avnämarens skull. Det blir nog oftast nödvändigt att draga kraften från kraftstationen. Och då reservanterna själva erkänna, att det måste vara avnämarens skyldighet att bekosta kraftens uttagande från kraftstationen, så bli de praktiska resultaten icke mera olika, synes det mig, än att man har anledning att vidhålla det kungliga förslaget även i denna del.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jämlikt förekomna yrkanden propositioner, först på den ifrågavarande paragrafens godkännande enligt utskottets förslag samt vidare på antagande av motsvarande paragraf i bil. A till herr Söderbergs m. fl. vid 4 kap. avgivna reservation; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

5 §.

Denna paragraf lydde:

Har strömfall blivit bebyggt jämlikt denna lag, äge under de i 1 § stadgade förutsättningar Konungen eller myndighet, åt vilken Konungen uppdragit att i förevarande hänseende bevaka det allmännas rätt, så ock byggnadens ägare i den ordning 11 kap. stadgar påkalla ny prövning angående de villkor, varunder med hänsyn till allmänna intressen byggnaden må bibehållas och nyttjas. Yrkande om sådan prövning skall framställas under femtiofemte året efter det kalenderår, under vilket byggnaden enligt därom meddelad bestämmelse skall hava fullbordats, samt därefter vart sextionde år. Varder ej å föreskriven tid nyprövning påkallad, vare ägaren berättigad att under förut fastställda villkor bibehålla och nyttja byggnaden intill

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

dess i anledning av nyprövning, som sedermera enligt vad nu sagts blivit påkallad, annan bestämmelse härutinnan meddelas och skall lända till efterrättelse.

Nyprövning, varom nu stadgats, skall ske i enlighet med den lagstiftning, som vid varje särskild tidpunkt är gällande i fråga om villkoren för byggande i vatten. Fastställas vid nyprövningen andra villkor än de förut gällande, må de icke tillämpas förrän fem år förflutit från utgången av det kalenderår, varunder nyprövningen påkallats.

I en vid 5—8 §§ av förevarande kapitel avgiven reservation hade herrar *Vennersten, Cedercrantz, Gezelius, Barthelson* och *Gustafsson*, friherre *Langenskiöld* samt herrar *von Sydow* och *Lübeck* förklarat sig av anförda skäl anse, att ifrågakvarande paragrafer borde ur förslaget helt utgå.

5—8 §§ av utskottets förslag motsvarades i bil. A vid herr *Söderbergs* m. fl. meranämnda reservation av 6—9 §§, vilka hade följande lydelse:

6 §.

Har strömfall blivit bebyggt enligt denna lag, vare under de i 2 § stadgade förutsättningar ägaren skyldig att vid utgången av sextionde året efter det kalenderår, under vilket byggnaden enligt därom meddelad bestämmelse skall hava fullbordats, till kronan med full äganderätt och utan vederlag avstå strömfallet med vattenverksbyggnader, kraftstation med installerat maskineri samt för kraftstationens personal avsedda bostäder ävensom, där marken tillhör strömfallsägaren, nödigt utmål.

Twist om vilken egendom enligt vad nu sagts skall tillfalla kronan prövas av allmän domstol.

7 §.

Vad i 6 § stadgats i fråga om byggnad, som tillkommit jämlikt denna lag, skall äga motsvarande tillämpning beträffande sådan byggnad i strömfall, som i 4 § avses, dock skall den i 6 § angivna tid räknas från denna lags ikraftträdande.

8 §.

Varder i strömfall, vars vattenkraft till viss del varit inom de tio närmast förflutna åren utnyttjad vid byggnad, som tillkommit enligt äldre lag, jämlikt denna lag verkställd byggnad, vilken är avsedd att ersätta eller utgör tillbyggnad till den äldre byggnaden, och medför åtgärden, att i strömfallet kan uttagas minst dubbelt så stor vattenkraft som förut, skola så framt den uttagbara vattenkraften sammanlagt uppgår till femhundra turbinhästkrafter vid oreglerat lågvatten, bestämmelserna i 6 § äga motsvarande tillämpning beträffande strömfallet med tillhörande byggnader och utmål.

9 §.

Där från kraftanläggning, beträffande vilken bestämmelserna i 6—8 §§ skola äga tillämpning, på grund av vattendomstolens jämlikt denna lag meddelade föreskrift skall tillhandahållas någon i ersättning för vattenkraft, som tillgodogöres genom anläggningen, skall, då anläggningen till kronan avstås, jämväl dylik rättighet utan vederlag övergå å kronan. Vad nu sagts gälle dock ej i fråga om vattenkraft, som tidigare varit av ersättningstagaren utnyttjad vid anläggning, beträffande vilken bestämmelserna i 6—8 §§ icke ägt tillämpning.

Herr von Sydow: Herr greve och talman! Femte och följande §§ innefatta bestämmelserna om nyprövning. Här om är under principdiskussionen så mycket talat, att jag för min del ej finner någon anledning att vidare yttra något därom, utan inskränker jag mig till att yrka bifall till herr Vennerstens m. fl. reservation.

Herr Söderberg: Jag skall be att få yrka bifall till de nya paragrafer som vi ha föreslagit skulle infogas här, och som avse en hemfallsrätt till kronan efter 60 år. Jag tillåt mig under principdebatten att, så gott jag kunde, i några drag motivera varför vi anse att denna hemfallsrätt skall komma till stånd, och jag tror ej heller, att jag har skäl att vidare utbreda mig över detta ämne. Jag tillåter mig att helt kort yrka bifall till vår reservation om, att det tillfogas fyra nya paragrafer i 4 kapitlet.

Herr Alexanderson: Jag anhåller däremot, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat i enlighet med utskottets hemställan i denna punkt. Jag skall ej upptaga någon ny diskussion med herr von Sydow angående de bestämmelser, som här föreslagits om nyprövning. Det kunde ha varit anledning att göra det endast därest den ärade reservanten önskat öppen diskussion om utformningen av nyprövningsinstitutet, om årsperioderna o. s. v., men ej då han hållit sig på den rent principiella ståndpunkten att kritisera institutet som sådant.

Med anledning av herr Söderbergs yrkande vill jag säga, att det ändå knappast kan förnekas, att med den utgångspunkt för den svenska rätten, som vi faktiskt fortfarande stå på, är det ett tämligen hårt beskärande, om efter 60 år hela anläggningen skulle komma att med vattenverksanläggningar, kraftstation med installerat maskineri o. s. v. utan vidare hemfalla till kronan. Det förefaller vidare, som om det stode i mindre god överensstämmelse med de bestämmelser om lösningsrätt, som samma ärade reservanter vilja införa i § 10 och följande §§ av deras reservation. Där talas om att kronan skall äga lösningsrätt efter 40 år och sedan vart tionde år, men på helt andra villkor. Men här finner man åter, att efter det två tioårsperioder förflutit efter de 40 åren någon

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

sådan lösningsrätt ej behöves, eftersom kronan då kan utan vidare göra anspråk på, att allt skall hemfalla till densamma. Utan tvivel skulle dessutom dessa regler på helt annat sätt verka hämmande på lusten att utbygga vattenfall än den helt annorlunda beskaffade nyprövningsrätt, som det kungl. förslaget innebär. Jag ber att få yrka bifall till det kungl. förslaget.

Herr Söderberg: Jag vill bara säga det, att något motsatsförhållande mellan vår ställning till lösningsrätten och denna projekterade hemfallsrätt kan jag för min del ej finna. Man förutsätter i det ena fallet, att om för staten behov uppstår efter fyrtioårsperioden, så skulle det vara möjligt för staten att mot lösen förvärva sig strömfallet med vad därtill hör. Under alla omständigheter skulle det tillfalla staten efter 60 år. Sålunda: någon motsats kan jag ej finna här. — Vad vidare beträffar den även av herr Alexanderson nu uttryckta farhågan för att det skulle vara hårt och alldeles stridande mot de rättsprinciper, på vilka förslaget är uppbyggt, att tänka sig en sådan sextioårshemfallsrätt utan ersättning, så tillåter jag mig att i alla fall fråga: hur kan det ändå gå för sig, att man kan utbygga vattenfall uti andra länder? Om jag minnes rätt så är det hemfallsrätt projekterad i Schweiz och Österrike och är till finnandes i Norge, och där kan det gå för sig, att staten ger koncession på vattenkraft under ett visst antal år, och efter den tiden skall anläggningen utan lösen återbördas åt staten. Lever man sig in i den vetenskapen och vet, att det är det enda sättet, varpå vattenkraften kan utnyttjas, så måste de privata företagen rätta sig därefter. Vägen är framkomlig, endast man vill. Jag tillåter mig vidhålla mitt yrkande.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i fråga om nu förevarande lagrum framställdes följande yrkanden: 1:o) att paragrafen skulle godkännas; 2:o) att paragrafen skulle avslås; samt 3:o) att kammaren skulle antaga 6—9 §§ i bil. A till herr Söderbergs m. fl. ifrågakavande reservation.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på avslag vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits ifrågakavande paragrafs godkännande enligt utskottets förslag, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår 4 kap. 5 § i tredje särskilda utskottets i utlåtande nr 1 framställda förslag till vattenlag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes ifrågavarande paragraf.

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 42.

6 §.

Denna paragraf hade avfattats sålunda:

1 mom. Lämnas vid nyprövning, som i 5 § sägs, föreskrift, att byggnaden skall för tillgodoseende av allmänna intressen ändras, eller göres eljest med hänsyn till nämnda intressen byggnadens bibehållande och nyttjande beroende av villkor, som innebära inskränkning i ägarens rätt eller utvidgning av honom åliggande skyldigheter, vare han, där den värdeminskning, som till följd av de nya villkoren tillskyndas honom tillhörig egendom, jämte kostnaden för föreskrivna ändringsarbeten överstiger en tredjedel av värdet å den vattenkraft i tillgodogjort skick, som kan uttagas vid byggnaden, berättigad att av statsmedel erhålla ersättning för överskjutande belopp.

Vid beräkning av värdet å vattenkraften skall avdrag göras dels för den del därav, för vilken byggnadens ägare jämlikt vattendomstolens beslut har att tillhandahålla ersättning medelst kraftöverföring, och dels för kraft, varmed till följd av sådan vattenreglering, som enligt bestämmelserna i 16 § är underkastad nyprövning, den vid byggnaden eljest uttagbara kraften blivit ökad. Ej må vattenkraftens sammanlagda värde beräknas högre än till anläggningens saluvärde.

2 mom. Anspråk å ersättning skall, vid påföljd att rätt därtill eljest är förlorad, framställas i inlaga till Konungen inom ett år efter det de nya villkoren skola träda i tillämpning. Frågan huruvida och i vad mån ersättning bör utgå avgöres av fem ojäviga skiljemän, av vilka Konungen utser två och byggnadens ägare två samt de sålunda utsedda den femte. Underlåter någondera parten att utse skiljeman eller kunna de av parterna utsedda skiljemännen icke enas om valet av den femte, äge domaren i den ort, där byggnaden är belägen, förordna om valet. Varder ej annorlunda överenskommet, skall skiljedomen meddelas inom ett år efter det ersättningsanspråket hos Konungen anmäldes. I övrigt skall beträffande dylikt mål vad i lag är eller kan varda stadgat för det fall, att tvist hänskjutes till avgörande av skiljemän på grund av avtal, som slutits utan förbehåll om rätt för parterna att klandra skiljedomen, äga motsvarande tillämpning. Kostnaden för skiljemannaförfarandet skall gäldas av den, som skiljemännen pröva därtill skyldig; ej må dock sådan skyldighet åläggas byggnadens ägare, utan så är att hans påstående uppenbarligen framställts utan skäl.

Ersättning för värdeminskning å fast egendom skall bestäm-

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

mas särskilt för varje fastighet. I fråga om sättet för erläggande av sådan ersättning, densammans fördelning mellan rättsägare i den fasta egendom, varom fråga är, samt egendomens befriande från ansvarighet för intecknad fordran gälle vad i lag finnes eller kan varda stadgat för det fall, att till följd av byggande i vatten ersättning skall utgå för skada å fast egendom.

Herr von Sydow: Herr greve och talman! Även vid denna paragraf yrkar jag bifall till herr Vennerstens m. fl. reservation.

Efter härmed slutad överläggning avlogs förevarande paragraf.

7 §.

Denna paragraf lydde på följande sätt:

Skall från anläggning, beträffande vilken nyprövning äger rum, på grund av vattendomstolens jämlikt denna lag meddelade föreskrift kraft tillhandahållas någon i ersättning för förlorad vattenkraft eller annat, och kommer sådan ersättningstagares rätt i anledning av nyprövningen att upphöra eller inskränkas, vare han berättigad att av statsmedel undfå gottgörelse för den förlust han lider. Är fråga om ersättning för vattenkraft, som tillgodogöres genom anläggning, och har sådan vattenkraft icke före dess avstående varit av ersättningstagaren utnyttjad eller av denne utnyttjats vid anläggning, som avses i 5 §, skall dock beträffande ersättningstagares rätt till gottgörelse vad i 6 § 1 mom. finnes stadgat äga motsvarande tillämpning.

Vad i 6 § 2 mom. är föreskrivet beträffande framställande av ersättningsanspråk, prövning av sådant anspråk samt sättet för ersättningsens erläggande med mera skall jämväl gälla i fråga om gottgörelse, som i denna § avses.

Herr von Sydow: Även vid denna paragraf yrkar jag bifall till herr Vennerstens m. fl. reservation.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, avlogs den nu föredragna paragrafen.

8 § och den till 5—8 §§ hörande överskriften.

8 § var så lydande:

Varder beträffande byggnad i strömfall, vilken tillkommit enligt äldre lag, jämlikt denna lag verkställd sådan ombyggnad eller tillbyggnad, som i 2 § första stycket avses, skola under de i nämnda stadgande angivna förutsättningar bestämmelserna i 5—7 §§ gälla i fråga om anläggningen; dock vare ägaren icke pliktig att av värdeminskning och kostnad, som omförmåles i 6 §, utan ersättning vidkännas mera än som motsvarar en tredjedel av värdet i tillgodo-

gjort skick å den vid anläggningen uttagbara vattenkraft, som icke kunnat tillgodogöras vid den äldre byggnaden.

Vad i 5 och 6 §§ är stadgat i fråga om byggnad, som tillkommit jämlikt denna lag, skall äga motsvarande tillämpning beträffande sådan byggnad i strömfall, som i 3 § avses, med iakttagande likväl att yrkande om nyprövning skall framställas under femtiofemte året efter det denna lag trätt i kraft samt att byggnadens ägare ej är pliktig att utan ersättning vidkännas större värdeminskning och kostnad än som motsvara en tredjedel av värdet å kungsådrans vattenkraft i tillgodogjort skick, med beräkning av nämnda vattenkraft på sätt i 3 § sagts.

Herr von Sydow: Herr talman! Jag yrkar även i fråga om denna paragraf bifall till herr Vennerstens m fl. reservation.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter den ifrågasvarande paragrafen jämte den till 5—8 §§ hörande överskriften avslögs.

9 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

(i *Kungl. Maj:ts förslag*.)

Har strömfall blivit bebyggt jämlikt denna lag, äge under de i 1 § stadgade förutsättningar kronan att vid utgången av fyrtionde året efter det kalenderår, under vilket enligt därom meddelad bestämmelse byggnaden skall hava fullbordats, tillösa sig strömfallet med vattenverksbyggnader, kraftstation med installerat maskineri och, där kraftstationen är uppförd å strömfallsägaren tillhörig mark, nödigt utmål för densamma. Lösningrätt, som ej vid nämnda tidpunkt begagnas, skall stå kronan öppen vid utgången av vart fyrtionde år där-
efter.

Varder i strömfall, vars vattenkraft till viss del varit inom de tio närmast förflutna åren utnyttjad vid byggnad, som tillkommit enligt äldre lag, jämlikt denna

(i *utskottets förslag*.)

Har strömfall blivit bebyggt jämlikt denna lag äge under de i 1 § stadgade förutsättningar kronan att, där det påkallas för tillgodoseende av allmänt behov, vid utgången av fyrtionde året efter det kalenderår, under vilket enligt därom meddelad bestämmelse byggnaden skall hava fullbordats, tillösa sig strömfallet med vattenverksbyggnader, kraftstation med installerat maskineri samt för kraftstationens personal avsedda bostäder och, där marken tillhör anläggningens ägare nödigt utmål. Lösningrätt, som ej vid nämnda tidpunkt begagnas, skall stå kronan öppen vid utgången av vart fyrtionde år där-
efter.

Varder i strömfall, vars vattenkraft till viss del varit inom de tio närmast förflutna åren utnyttjad vid byggnad, som tillkommit enligt äldre lag, jämlikt denna

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

lag verkställd byggnad, vilken är avsedd att ersätta eller utgör tillbyggnad till den äldre byggnaden, och medför åtgärden, att i strömfallet kan uttagas i medeltal minst dubbelt så stor vattenkraft som förut, vare kronan, såframt den uttagbara vattenkraften sammanlagt uppgår till minst femhundra turbinhästkrafter vid oreglerat lågvatten, på sätt ovan sagts lösningsberättigad till strömfallet med vattenverksbyggnader, kraftstation och utmål.

(i utskottets förslag:)

lag verkställd byggnad, vilken är avsedd att ersätta eller utgör tillbyggnad till den äldre byggnaden, och medför åtgärden, att i strömfallet kan uttagas i medeltal minst dubbelt så stor vattenkraft som förut, vare kronan, såframt den uttagbara vattenkraften sammanlagt uppgår till minst femhundra turbinhästkrafter vid oreglerat lågvatten, på sätt ovan sagts lösningsberättigad till strömfallet med vattenverksbyggnader, kraftstation och utmål.

Vid 9—12 §§ hade reservation avgivits av herrar *Vennersten, Cedercrantz, Gezelius, Barthelson* och *Gustafsson*, friherre *Langenskiöld* samt herrar *von Sydow* och *Lübeck*, vilka på anförda grunder yrkat, att dessa paragrafer måtte utgå ur förslaget.

Mot den nu föredragna 9 § svarade 10 § i bil. A till herr *Söderbergs* m. fl. reservation, vilken senare paragraf hade följande lydelse:

Har strömfall blivit bebyggt jämlikt denna lag, äge under de i 2 § stadgade förutsättningar kronan att, där det påkallas för tillgodoseende av allmänt behov, vid utgången av fjortonde året efter det kalenderår, under vilket enligt därom meddelad bestämmelse byggnaden skall hava fullbordats, tillåta sig strömfallet med vattenverksbyggnader, kraftstation med installerat maskineri samt för kraftstationens personal avsedda bostäder och, där marken tillhör anläggningens ägare, nödigt utmål. Lösningsrätt, som ej vid nämnda tidpunkt begagnas, skall stå kronan öppen vid utgången av vart tionde år därefter.

Vad nu sagts skall jämväl äga tillämpning i fråga om strömfall, som är bebyggt enligt äldre lag, såframt den vid byggnaden uttagbara vattenkraften uppgår till femhundra turbinhästkrafter vid oreglerat lågvatten; dock skall lösningsrätten inträda första gången vid utgången av fjortonde året efter denna lags ikraftträdande.

Herr von Sydow: Herr greve och talman! Denna och följande paragrafer handla om lösningsrätten. Även i fråga om lösningsrätten har principdiskussionen rört sig, och principerna för inlösningsrätten ha blivit ingående debatterade. Som det avgörande väl är principfrågan och icke detaljerna, inskränker jag mig till att yrka bifall till herr *Vennerstens* m. fl. reservation.

Herr *Söderberg*: Jag skall tillåta mig att framställa ett yrkande även jag, fastän det är den väsentliga skillnaden mellan herr von Sydow och undertecknad, att han har all utsikt i världen

att få sina yrkanden igenom, då jag däremot saknar varje utsikt att få mina yrkanden bifallna. Det hindrar emellertid ej, att jag alla fall yrkar bifall till vår reservation, att det i fråga om denna lösningsrätt skall efter de 40 åren bli tioårs perioder, så att ej kronan skall vara bunden vid ytterligare 40 år utan skall kunna komma igen redan efter 10 år, och att denna rätt även skall omfattas nu utbyggda vattenfall. Det är rimligt och förnuftigt. Jag yrkar bifall till vår reservation.

*Förslag till
vattenlag.
(Forts.)*

Herr Alexanderson: I anledning av vad herr von Sydow i sitt pricipanförande vid denna paragraf yttrade ber jag att få göra en erinran. Herr von Sydow nämnde, att ifråga om statens expropriationsrätt mot enskild man har man så småningom i skilda länder enat sig om att till den enskildes trygghet fastslå den principen, att det skall vara för tillgodoseende av ett verkligt allmänt behov, som denna expropriationsrätt får utövas, så att den icke utövas som en godtycklig makt, som staten tar sig mot den enskilde, måhända i fiskaliskt intresse. Och talaren ansåg, att denna viktiga princip vore frånviknen i kungl. förslaget på denna punkt. Jag ber få erinra om, att utskottet för sin del ansett sig ha anledning att ur den kungl. propositionens motivering utläsa, att den grundsats, att expropriationsrätten finge utövas allenast för tillgodoseende av ett allmänt behov, numera vore så allmänt erkänd och klar, att det ej finnes någon anledning att uttrycka den i lagtexten, och att detta förhållande vore det enda skäl, varför detta icke skett, men vidare ock att utskottet för sin del till förekommande av varje misstyndning insatt i § 9 det förbehållet, att lösningsrätten blott får utövas för tillgodoseende av ett allmänt behov. Jag ber att få understryka, att även i den socialdemokratiska reservationen man ej haft något att invända mot ett sådant förtydligande av paragrafen, utan även från det hållet har det framställt förslag till en sådan lydelse av paragrafen, att dessa ord inflytit. Det är alltså tydligt att här alls ej föreligger någon avsikt, att kronan skall i rent fiskaliskt intresse använda den lösningsrätt, som är ifrågasatt, och att man velat hava den saken tydligt uttalad i lagen. Vid sådant förhållande synes mig, som om själva den principanmärkning, som den ärade talaren på Stockholmsbänken riktade mot lagförslaget, skulle kunna få förfalla.

Det kan naturligtvis fortfarande erinras om, att den expropriationsrätt, som här föreslås, i olikhet med den, som omnämnes i den allmänna expropriationslagen, är så ordnad, att det ej närmare är karakteriserat, vilket det allmänna behov skall vara, som skall vara expropriationsanledning. Men å andra sidan kan man därvid erinra om, att detta system är tillämpat i en hel del moderna stater, vilkas expropriationsrätt ej i princip avviker från vår, till exempel i det tyska riket, där ej ens i den allmänna lagen expropriationsändamålet anges närmare än att det skall vara för tillgodoseende av allmänt behov. Jag vill tillägga, att om här i vattenlagen expropriationsrätten blivit något vidsträcktare lagd

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

än i den allmänna expropriationslagen, så kompenseras detta förhållande till fullo av den stränga bestämmelsen, att den endast får utövas vart fyrtionde år, och att staten just då skall bestämma sig för utövningen, vid äventyr, att den ej kan under de följande 40 åren få göra något dylikt anspråk gällande.

I övrigt hänför jag mig till vad som yttrats ifråga om denna paragraf i den allmänna principdebatten och vill vända mig mot den socialdemokratiska reservationen även i denna del, såvitt den syftar till att här åstadkomma en retroaktiv verkan med avseende å de strömfäll, som blivit utbyggda i enlighet med den äldre lagen. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr von Sydow: Det är riktigt, som den siste ärade talaren anmärkte, att det blivit en ändring i utskottets förslag på denna punkt, och jag vill gärna medgiva, att denna ändring är en avgjord förbättring. I Kungl. Maj:ts förslag stadgas ej såsom villkor för statsinlösen att den skall ske för tillgodoseende av ett allmänt behov. Detta har utskottet satt in. För min del kunde jag visserligen utläsa ur motiveringen, att detta var meningen med det kungl. förslaget, fastän den siste ärade talaren ansåg sig kunna göra det. Emellertid synes det mig, att denna ändring av paragrafen ej är fullt tillfredsställande, ty detta uttryck »för allmänt behov» är alltför svävande. Som den siste ärade talaren yttrade, vill vår expropriationslagstiftning i allmänhet ha behovet närmare angivet än på detta sätt. Man har sålunda i detta avseende även i utskottets redigering gått utöver de grunder för expropriationsrätten, som man antog förra året. Jag ber därför på detta och andra allmänna principiella skäl att få vidhålla mitt yrkande att paragrafen må få utgå.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att rörande nu föredragna paragraf yrkats dels, att utskottets förslag skulle avslås, dels ock att motsvarande lagrum i bil. A vid herr Söderbergs m. fl. reservation skulle godkännas.

Därefter gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets förslag samt vidare enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på avslag vara med övervägande ja besvarad.

10 §.

Denna paragraf lydde på följande sätt:

Vill kronan begagna sig av lösningsrätt, som i 9 § stadgats, skall underrättelse därom meddelas strömfallets ägare under femte året före den för inlösen bestämda tidpunkten samt frågan därefter före sistnämnda tidpunkt fullföljas genom ansökan om stämning till allmän domstol. Har kronan å tid, som nyss sagts, underrättat strömfallets ägare, att kronan vill begagna sig av lösningsrätten, äge ock strömfallets ägare att i enahanda ordning fullfölja frågan.

Varder ej underrättelse å föreskriven tid lämnad strömfallsägaren eller efter sådan underrättelse frågan före tidpunkten för lösningsrättens inträde från någondera sidan på nämnda sätt fullföljd, vare lösningsrätten för den gången förfallen.

*Förslag till
vattenlag
(Forts.)*

Herr von Sydow: Herr talman! I enlighet med kammarens beslut, fattat vid § 9, yrkar jag bifall till herr Vennerstens m. fl. reservation.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, avslög kammaren den föreliggande paragrafen.

11 §.

Denna paragraf lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Skall på grund av lösningsrätt, varom i 9 § förmäles, egendom avstås till kronan, äge vad om expropriation i allmänhet är eller kan varda stadgat motsvarande tillämpning, dock med iakttagande av vad i denna paragraf finnes särskilt föreskrivet.

Medför lösningsrättens begagnande, att annan, strömfallets ägare tillhörig egendom än den, som enligt 9 § är föremål för lösningsrätten, såsom reservstation, ledning för överföring av kraft eller fabrik eller annan anläggning, som drives med kraft från strömfallet, kommer att lida synnerlig minskning i värde, vare ägaren berättigad påfordra, att nämnda egendom med maskiner och tillbehör skall av kronan lösas.

Vad om särskild rätt till fast egendom, som exproprieras är stadgat skall jämväl gälla i fråga om sådan rätt till leverans av kraft från anläggningen, som grundar sig på utfästelse av anläggningens ägare.

(i utskottets förslag:)

Skall på grund av lösningsrätt, varom i 9 § förmäles, egendom avstås till kronan, äge vad om expropriation i allmänhet är eller kan varda stadgat motsvarande tillämpning, dock med iakttagande av vad i denna paragraf finnes särskilt föreskrivet.

Medför lösningsrättens begagnande, att annan, strömfallets ägare tillhörig egendom än den, som enligt 9 § är föremål för lösningsrätten, såsom, reservstation, ledning för överföring av kraft eller fabrik eller annan anläggning, kommer att lida synnerlig minskning i värde, vare ägaren berättigad påfordra, att nämnda egendom med maskiner och tillbehör skall av kronan lösas.

Där till följd av kronans inlösen av anläggning, som i 9 § avses, den, som på grund av utfästelse av anläggningens ägare är berättigad till leverans av kraft från anläggningen, går förlustig dylik rättighet, skola i fråga om egendom, tillhörig rättighetens innehavare, bestämmelserna i andra stycket äga motsvarande tillämpning. Beträffande rättighet, som nu nämnts, skall i övrigt gälla

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Twist om vilken egendom kronan har rätt eller skyldighet att lösa skall prövas av domstolen.

Nämnd för bestämmande av ersättning i anledning av inlösning, varom nu är fråga, skall bestå av vederbörande ordförande i expropriationsnämnd och fyra ledamöter, av vilka vardera parten äger utse två; underlåter part utan styrkt laga förfall att fullgöra valet, välje rätten i hans ställe. *Valbar till ledamot i nämnden är varje svensk medborgare, som uppnått tjugufem års ålder och råder över sig och sin egendom samt ej enligt domstols utslag är förlustig medborgerligt förtroende eller ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller att föra annans talan inför rätta.*

(i utskottets förslag:)

vad om särskild rätt till fastighet, som avstås på grund av expropriation, är stadgat.

Twist om vilken egendom kronan har rätt eller skyldighet att lösa skall prövas av domstolen

Nämnd för bestämmande av ersättning i anledning av inlösning varom nu är fråga, skall bestå av vederbörande ordförande i expropriationsnämnd och fyra ledamöter, av vilka vardera parten äger utse två; underlåter part utan styrkt laga förfall att fullgöra valet, välje rätten i hans ställe. *Ledamot i nämnden skall vara svensk medborgare och hava uppnått tjugufem års ålder. Ej må till ledamot utses den, som ej råder över sig och sin egendom eller är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller blivit dömd ovärdig att föra annans talan inför rätta.*

Motsvarande paragraf i den till herr Söderbergs m. fl. reservation hörande bil. A hade följande avfattning:

Skall på grund av lösningsrätt, varom i 10 § förmäles, egendom avstås till kronan, äge vad om expropriation i allmänhet är eller kan varda stadgat motsvarande tillämpning, dock med iakttagande av vad i denna § finnes särskilt föreskrivet.

Lösningssumman skall bestämmas till fulla värdet av strömfallet med utmål samt till fulla anläggningskostnaden för vattenverks- och andra byggnader, dock med avdrag för amortering i förhållande till den gängna tiden. Installerat maskineri och andra tillbehör skola ersättas efter det tekniska värdet vid tiden för lösningsrättens begagnande.

Medför lösningsrättens begagnande att annan, strömfallets ägare tillhörig egendom än den, som enligt 10 § är föremål för lösningsrätten, såsom reservstation, ledning för överföring av kraft eller fabrik eller annan anläggning, kommer att lida synnerlig minskning i värde, vare ägaren berättigad påfordra, att nämnda egendom med maskiner och tillbehör skall *mot fulla värdet* av kronan lösas.

Twist om vilken egendom kronan har rätt eller skyldighet att lösa skall prövas av domstolen.

Nämnd för bestämmande av ersättning i anledning av inlösnings, varom nu är fråga, skall bestå av vederbörande ordförande i expropriationsnämnd och fyra ledamöter, av vilka vardera parten äger utse två; underlåter part utan styrkt laga förfall att fullgöra valet, välje rätten i hans ställe. Ledamot i nämnden skall vara svensk medborgare, och hava uppnått tjugufem års ålder. Ej må till ledamot utses den, som ej råder över sig och sin egendom eller är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller blivit dömd ovärdig att föra annans talan inför rätta.

*Förslag till
vattenlag.
(Forts.)*

Herr von Sydow: Även i fråga om denna paragraf, herr talman, yrkar jag bifall till herr Vennerstens m. fl. reservation.

Herr Söderberg: Jag skall be att få yrka bifall till min m. fl. reservation vid denna paragraf, som går ut på, att lösningssumman endast skall utgöras av anläggningskostnaderna med avdrag för amortering i stället för, som utskottet föreslagit, vad som bestämmes genom särskild vardering vid lösningstillfället. Det anse vi skulle kunna bli alldeles för orimligt dyrt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på den föreliggande paragrafen vore yrkat dels att densamma skulle avslås, dels ock att motsvarande paragraf i bil. A vid den av herr Söderberg m. fl. avgivna reservationen skulle godkännas.

Vid sedermera framställda propositioner avslogs den ifrågavarande paragrafen.

12 § och den till 9—12 §§ hörande överskriften.

12 § hade följande lydelse:

Där från kraftanläggning, till vilken lösningsrätt enligt vad ovan stadgats göres av kronan gällande, på grund av vattendomstolens jämlikt denna lag meddelade föreskrift kraft skall tillhandahållas någon i ersättning för vattenkraft, som tillgodogöres genom anläggningen, äge kronan tillösa sig jämväl sådan rättighet. Vad nu sagts gälle dock ej i fråga om vattenkraft, som före dess avstående varit av ersättningstagaren utnyttjad vid anläggning, beträffande vilken icke enligt bestämmelserna i 9 § lösningsrätt tillkommit kronan.

Beträffande lösningsrätt, som i denna § avses, skola bestämmelserna i 10 och 11 §§ i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Herr von Sydow: Herr greve och talman! Jag yrkar bifall vid denna paragraf till herr Vennerstens m. fl. reservation.

Efter härmed slutad överläggning avslogos förevarande paragraf och den till 9—12 §§ hörande överskriften »Om kronans lösningsrätt».

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

13 §.

Denna paragraf var så lydande:

(i *Kungl. Maj:ts förslag*:)

Där fråga är om reglering av vattnets avrinnande ur någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan, äger Konungen pröva, huruvida av militära själ eller av hänsyn till viss orts allmänna ekonomiska intressen eller på grund av vad i 2 kap. 3 § andra stycket, 11 § samt 12 § första stycket är stadgat hinder möter mot företaget eller särskilda villkor böra föreskrivas för dess utförande, *så ock huruvida bestämmelserna i 2 kap. 3 § tredje stycket böra komma till tillämpning*; och skall förty, innan frågan av vattendomstolen slutligen avgöres, densamma hemställas Konungens prövning. Lag samma vare beträffande annan vattenreglering, som är av synnerlig omfattning eller eljest av särskild betydelse ur allmän synpunkt, såframt Konungen förbehåller sig sådan prövning och besked därom lämnas vattendomstolen före det målet av domstolen slutligen avgjorts.

(i *utskottets förslag*:)

Där fråga är om reglering av vattnets avrinning ur någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan, äger Konungen pröva, huruvida av militära skäl eller av hänsyn till viss orts allmänna ekonomiska intressen eller på grund av vad i 2 kap. 3 § andra stycket, 11 § samt 12 § första stycket är stadgat hinder möter mot företaget eller särskilda villkor böra föreskrivas för dess utförande; och skall förty, innan frågan av vattendomstolen slutligen avgöres, densamma hemställas Konungens prövning. Lag samma vare beträffande annan vattenreglering, som är av synnerlig omfattning eller eljest av särskild betydelse ur allmän synpunkt, såframt Konungen förbehåller sig sådan prövning och besked därom lämnas vattendomstolen före det målet av domstolen slutligen avgjorts.

Vid denna paragraf hade reservation avgivits av herrar *Vennersten, Cedercrantz, Gezelius, Barthelson* och *Gustafsson*, friherre *Langenskiöld* samt herrar von *Sydow* och *Lübeck*, vilka anfört:

»Beträffande *vattenregleringar* stadgas i denna paragraf, att icke blott fråga om reglering av de största sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland och Siljan skall underkastas Konungens prövning med hänsyn till militära skäl eller vissa orters allmänna ekonomiska intressen, utan skulle förbehåll om sådan prövning kunna av Konungen göras även beträffande varje vattenreglering, som är av synnerlig omfattning eller eljest av särskild betydelse ur allmän synpunkt. Genom detta stadgande skulle snart sagt varje vattenreglering kunna underkastas administrativ prövning och därmed bliva beroende utav under olika tider växlande politiska uppfattningar. Jämför man vidare stadgandet i förevarande paragraf med lydelsen av den i 3 kap. 1 och 26 §§ använda

definitionen å vattenreglering, synes det icke uteslutet, att även vattenkraftanläggningar skulle kunna dragas under dylik administrativ prövning. Man skulle sålunda högst väsentligt förringa ett av den nya vattenlagens viktigaste syften, nämligen *undvikande av dubbelprövning* med därav föranledd tidsutdräkt samt prövningens utförande vid domstol efter enhetliga rättsliga grunder utan avseende å för tillfället gällande politiska uppfattning.

Vi anse därför, att paragrafen i anslutning till 7 kap. 12 § i de sakkunnigas förslag bör erhålla följande lydelse:

Där fråga är om reglering av vattnets avrinning ur någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan, må, ändå att vattendomstolen lämnat medgivande till företaget, detta ej bringas till utförande med mindre Konungen förklarar hinder däremot ej möta av militära skäl eller av hänsyn till viss orts allmänna ekonomiska intressen. Vad sålunda stadgats gälle ock, där företag, som nyss sagts, skall jämlikt stadgandet i 3 kap. 26 § anses och behandlas såsom byggande i vatten enligt 2 kap.»

Det mot nu föredragna paragraf svarande lagrummet i bil. A till herr *Söderbergs* m. fl. reservation hade avfattats sålunda:

1 mom. Där fråga är om reglering av vattnets avrinning ur någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan, äger Konungen pröva, huruvida *av hänsyn till allmänt intresse* hinder möter mot företaget eller särskilda villkor böra föreskrivas *beträffande företaget*; och skall förty, innan frågan av vattendomstolen slutligen avgöres, densamma hemställas Konungens prövning. Lag samma vare beträffande annan vattenreglering, som är av synnerlig omfattning eller eljest av särskild betydelse ur allmän synpunkt, såframt Konungen förbehåller sig sådan prövning och besked därom lämnas vattendomstolen före det målet av domstolen slutligen avgjorts.

2 mom. *Till vattenreglering, som avser någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan, må Konungen icke lämna tillstånd med mindre riksdagen blivit satt i tillfälle yttra sig, huruvida regleringen bör utföras för kronans räkning.*

Herr von Sydow: Herr greve och talman! Denna paragraf handlar om större vattenregleringar. Jag har redan förut talat om den ändring, som i detta avseende Kungl. Maj:t och utskottet föreslagit i vad, som ursprungligen var föreslaget, ävensom de skäl varför jag och övriga högerreservanter ej kunnat gå med på denna ändring. Jag inskränker mig därför nu till att yrka bifall till herr Vennerstens m. fl. reservation.

Herr Pers: Jag skall be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag sådant som det föreligger. Här gäller det så stora och

Förslag till
vattenlag
(Forts.)

viktiga frågor, att de måste underkastas den prövning av Kungl. Maj:t som utskottet har förutsatt. Man får tänka sig, att här gäller det vattendrag, varav stora trakter av Sverige till sin ekonomi och hela sin kulturella utveckling äro beroende. Det ingriper på ett så intimt sätt i dessa bygders förhållanden, att detta betingar en undantagsställning för den. Jag har endast velat säga detta och hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Söderberg: Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som vi ha avgivit här. Den går ut på, att de större sjöarnes reglering skall underställas icke blott Kungl. Maj:ts prövning utan även riksdagens. Vi ha ansett, att här gäller det företag av så oerhört omfattande betydelse, att de mycket väl äro i behov av, att riksdagen får granska dem innan de verkställas. Jag vill tillägga, att det är en så oerhörd massa småfrågor, som underställas riksdagens prövning — Kungl. Maj:t kan ej försälja ett litet kronotorp utan att komma in med proposition därom för riksdagens hörande — och då kunde mycket väl dessa stora frågor anses vara av den vikt, att riksdagen borde få se på dem.

Herr Alexanderson: Jag ber att få påpeka, att med den ståndpunkt, som herr Vennersten och hans medreservanter här intagit och som nyss försvarades av herr von Sydow, skulle, om det gällde till exempel att reglera sjön Vänern, de farledsintressen eller andra kommunikationsintressen av jämförlig art, som kunna vara beroende på, huru detta vittutseende företag utfördes, ej bli föremål för den mera allsidiga prövning av den högsta administrativa myndigheten som Kungl. Maj:ts förslag möjliggör, utan det skulle vara en angelägenhet, som den lokala vattendomstolen ensam hade att pröva. Jag undrar om man, när man tänker på, vad det är för sorts företag, som här äro i fråga — reglering av de stora sjöarna med deras avlopp — kan finna det rimligt, att en så åt alla möjliga håll djupt ingripande fråga ej skall kunna bli föremål för behandling av Kungl. Maj:t. Enligt reservanternas förslag skulle detta vara förhållandet endast, då det gäller ett visst ortsintresse eller de militära synpunkterna men icke ur andra synpunkter. Jag erinrar om, att i allmänhet i främmande länder låter man förvaltningsmyndigheterna, högre eller lägre, vara de, som pröva koncessionsfrågor, och detta ofta även där vattnen äro av s. k. privat natur. Beträffande sådana större företag som vi här avhandla överlämnas åt inrikesministeriet eller någon liknande central administrativ myndighet att pröva företaget från de vidare synpunkter, som kunna vara av behovet påkallade. Jag tror således, att i varje fall de i denna del av herr von Sydow och medreservanter framlagda linjerna skulle befinnas mindre lyckliga att följa. Sedan kan man ju ha olika uppfattning om, huruvida Kungl. Maj:t skall ha rätt att ingripa beträffande andra vattendrag än vissa särskilt uppräknade av våra största sjöbassänger. Men härvidlag måste man erinra sig, att ett

sådant större företag, även om det ej skulle råkat beröra just några av dessa uppräknade våra allra största sjöar, likvisst kan hava mycket vittgående verkningar i olika riktningar på förhållandena vida omkring. När man ej kan lämpligen räkna upp alla de sjöar som här kunna komma ifråga, måste man väl låta Kungl. Maj:t bedöma, huruvida företag rörande viss sjö är av den omfattande och viktiga art, att Kungl. Maj:t förbehåller sig att även där inskrida. I varje fall föreligger det i den av herr von Sydow förordade lagtexten en liten inkonsekvens, i det att den sista punkten måste utgå, när den ej stämmer med förslagets reduktion i övriga delar.

Herr Söderberg: Jag ber att till den hemställan jag förut gjort i enlighet med vår reservation, få göra ett tillägg innebärande yrkande att utom det nya moment, som enligt reservationen skulle fogas till denna paragraf, måtte införas ytterligare ett stadgande, nämligen om skyldighet för ägare av vattenregleringsföretag att vid utgången av sextionde året, likasom i fråga om strömfäll, överlämna företaget till kronan. Förslaget innebär således hemfallsrätt.

Yrkandet kommer således att omfatta stadgande om såväl skyldighet att underställa dessa större vattenregleringar riksdagens prövning, som ock skyldighet att överlämna vattenregleringsföretaget till kronan efter sextio år.

Herr von Sydow: Gent emot herr Alexanderson ber jag att få bemärka, att vad vi reseranter här velat undvika är en dubbelprövning av sådana frågor som här avses. Dessa skulle genom den av utskottet förordade bestämmelsen komma att prövas både administrativt och sedan vid domstol. Jag tror, att man här bör undvika den administrativa prövningen, vattendomstolen är enligt min mening så sammansatt, att man väl kan betro den med att ensam avgöra dessa ärenden. Jag vill icke förneka, att det kan tänkas ett och annat fall, där vattendomstolen kan behöva ytterligare sakkunskap än den har tillgång till inom domstolen men dylik sakkunskap bör vattendomstolen lätt kunna vinna genom tillkallande av sakkunniga experter, något som också är förutsatt i förslaget.

Rörande den inadvartens, som herr Alexanderson trodde sig finna i det av mig gjorda ändringsförslaget, vill jag icke uppehålla kammaren. Jag tror dock icke, att någon sådan föreligger.

Herr Söderberg: Jag har blivit uppmärksamgjord på, att mitt sista yrkande, nämligen det om skyldighet för ägare att efter sextio år överlämna vattenregleringsföretag till kronan, bättre hör hemma under 16 § än under den nu föredragna.

Jag återfaller därför på mitt första yrkande och skall återkomma till det andra vid 16 paragrafen.

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

Herr Pers: Jag anhåller att få göra den rättelsen i mitt förra yrkande, att jag hemställer om bifall till utskottets förslag i denna del.

Overläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att rörande nu förevarande paragraf yrkats: 1:o) att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o), av herr von Sydow, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Vennersten m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle godkänna motsvarande paragraf i den till herr Söderbergs m. fl. reservation hörande bil. A.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till herr von Sydows yrkande vara med övervägande ja besvarad.

14 §.

Denna paragraf lydde:

(i *Kungl. Maj:ts förslag*:)

Varder genom vattenreglering, som verkställes jämlikt denna lag, den uttagbara vattenkraften i det eller de strömfall, för vilkas räkning regleringen utföres, ökad med i medeltal *ett tusen* turbinhästkrafter, vare ägare av sådant strömfall pliktig att för nedan angivna ändamål erlägga en årlig avgift av minst tio öre och högst tre kronor för varje turbinhästkraft, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad.

Avgift, som nu nämnts, skall erläggas från och med kalenderåret näst efter det, då enligt där- om meddelad bestämmelse företaget skall hava fullbordats. Är fråga om företag, som avses i 3 kap. 1 §, skall dock, såvitt angår strömfall, för vars ägare enligt bestämmelserna i nämnda kap. skyldigheten att taga del i kostnaden för företaget inträder efter dess fullbordande, avgift ej utgå förrän från och med kalenderåret

(i *utskottets förslag*:)

Varder genom vattenreglering, som verkställes jämlikt denna lag, den uttagbara vattenkraften i det eller de strömfall, för vilkas räkning regleringen utföres, ökad med i medeltal *femhundra* turbinhästkrafter, vare ägare av sådant strömfall pliktig att för nedan angivna ändamål erlägga en årlig avgift av minst tio öre och högst tre kronor för varje turbinhästkraft, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad.

Avgift, som nu nämnts, skall erläggas från och med kalenderåret näst efter det, då enligt där- om meddelad bestämmelse företaget skall hava fullbordats. Är fråga om företag, som avses i 3 kap. 1 §, skall dock, såvitt angår strömfall, för vars ägare enligt bestämmelserna i nämnda kap. skyldigheten att taga del i kostnaden för företaget inträder efter dess fullbordande, avgift ej utgå förrän från och med kalenderåret

(i *Kungl. Maj:ts förslag*):

näst efter betalningsskyldighetens inträde.

Beloppet av avgiften skall av vattendomstolen bestämmas särskilt för varje strömfall; och bör härvid hänsyn tagas dels till den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållanden, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden, dels ock till den större eller mindre kostnad, som är förenad med företaget, samt företagens ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall.

Avgörandet gälle för en tidrymd av tjuu år i sänder, första gången räknat från det kalenderår, under vilket företaget skall hava fullbordats. Varder ej genom ansökan hos vattendomstolen under nittonde året av sådan tidsperiod ny prövning påkallad av strömfallets ägare eller av myndighet, åt vilken Konungen uppdragit att föra talan i förevarande hänseende, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period.

Huru avgifter, som nu nämnts, skola indrivnas, därom förordnar Konungen.

(i *utskottets förslag*):

näst efter betalningsskyldighetens inträde.

Beloppet av avgiften skall av vattendomstolen bestämmas särskilt för varje strömfall; och bör härvid hänsyn tagas dels till den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållanden, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden, dels ock till den större eller mindre kostnad, som är förenad med företaget, samt företagens ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall.

Avgörandet gälle för en tidrymd av tjuu år i sänder, första gången räknat från det kalenderår, under vilket företaget skall hava fullbordats. Varder ej genom ansökan hos vattendomstolen under nittonde året av sådan tidsperiod ny prövning påkallad av strömfallets ägare eller av myndighet, åt vilken Konungen uppdragit att föra talan i förevarande hänseende, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period.

Huru avgifter, som nu nämnts, skola indrivnas, därom förordnar Konungen.

Förslag till vattenlag.
(*Forta.*)

I anmäld reservation hade herrar *Vennersten*, *Cederkrantz*, *Gezelius*, *Barthelson* och *Gustafsson*, friherre *Langenskiöld* samt herrar *von Sydow* och *Lübeck* i fråga om 14 och 15 §§ yrkat bifall till *Kungl. Maj:ts förslag oförändrat*.

Mot nu förevarande del av utskottets förslag svarande i bil. A vid herr *Söderbergs* m. fl. reservation en paragraf av följande lydelse:

Varder genom vattenreglering, som verkställes jämlikt denna lag, den uttagbara vattenkraften i det eller de strömfall, för vilkas räkning regleringen utföres, ökad med i medeltal femhundra turbinhästkrafter, vare ägare av sådant strömfall pliktig att för nedan

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

angivna ändamål erläggas en årlig avgift av minst tio öre och högst tre kronor för varje turbinhästkraft, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad.

Avgift, som nu nämnts, skall erläggas från och med kalenderåret näst efter det, då enligt därom meddelad bestämmelse företaget skall hava fullbordats. Är fråga om företag, som avses i 3 kap. 1 §, skall dock, så vitt angår strömfall, för vars ägare enligt bestämmelserna i nämnda kap. skyldigheten att taga del i kostnaden för företaget inträder efter dess fullbordande, avgift ej utgå förrän från och med kalenderåret näst efter betalningsskyldighetens inträde.

Beloppet av avgiften skall av vattendomstolen bestämmas särskilt för varje strömfall; och bör härvid hänsyn tagas dels till den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållanden, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden, dels ock till den större eller mindre kostnad, som är förenad med företaget, samt företagets ekonomiska betydels för varje särskilt strömfall.

Avgörandet gälle för en tidrymd av tjugu år i sänder, första gången räknat från det kalenderår, under vilket företaget skall hava fullbordats. Varder ej genom ansökan hos vattendomstolen under nittonde året av sådan tidsperiod ny prövning påkallad av strömfallets ägare eller av myndighet, åt vilken Konungen uppdragit att föra talan i förevarande hänseende, skall den förut meddelade bestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period.

Huru avgifter, som nu nämnts, skola indrivnas, därom förordnar Konungen.

Herr von Sydow: Denna § liksom den följande handlar om avgifter vid vattenregleringar.

Det framgår av den av herr Vennersten m. fl. avgivna reservationen att vi högerreservanter inom utskottet voro mycket tveksamma om lämpligheten i allmänhet av dylika avgifter. På de skäl, som i reservationen angivas, hava vi emellertid ansett oss kunna gå med på dem i den omfattning, Kungl. Maj:t föreslagit.

Nu har emellertid utskottet föreslagit en ökning i avgifterna. Under det nämligen Kungl. Maj:ts förslag stadgar avgifter för strömfall där man genom vattenregleringen vunnit en ökad kraftmängd av i medeltal ettusen turbinhästkrafter, utgår utskottets förslag från att avgifter skola betalas vid en motsvarande siffra av femhundra turbinhästkrafter.

Då, såvitt jag kunnat finna, anledning icke föreligger, att betunga bruksägaren utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, hemställer jag om bifall till reservationen.

Herr Söderberg: Även jag har här ett yrkande, som grundar sig på en reservation, nämligen att medan utskottet endast velat tillstyrka avgifter vid vattenregleringar, jag och mina medreser-

vanter utgå från, att avgifter, varom här är fråga, till kommunen, skola kunna åläggas även vid strömfalls utbyggande. Att vi icke föreslagit, att avgifter även skola utgå till staten, beror därpå, att om vi lägga prövningsrätten för större strömfalls utbyggande i statens hand, äger Kungl. Maj:t rätt att pålägga dylika avgifter till staten.

Vi anse därför, att lagen bör blott omfatta avgifter till kommunen; och ber jag att få yrka bifall till den av mig m. fl. afgivna reservationen.

Herr Alexanderson: Jag yrkar bifall till utskottets förslag i denna del. Det innebär ju en nedsättning av gränsen mellan de fria och de avgift underkastade strömfällen till 500 turbinhästkrakter från av Kungl. Maj:t föreslagna 1,000 turbinhästkrakter. Ytterst blir det naturligtvis en smakfråga, var man skall bestämma en sådan gräns, för vars bestämda läge på en viss punkt eller på annan punkt icke kunna anföras några giltiga och oemotsägliga skäl, utan där det som sagt blir en omdömesfråga. Men då å ena sidan Kungl. Maj:ts förslag intagit den ståndpunkten ifråga om nyprövning av strömfallsbygge, att gränsen där bör sättas vid 500 turbinhästkrakter, och då vidare denna gräns även är fastställd i fråga om skyldighet att tillhandahålla bygdekraft, har utskottets majoritet icke ansett någon anledning föreligga att i nu förevarande del sätta gränsen vid en annan siffra, så mycket mindre som inom utskottet från sakkunnigt håll framhävdes, att med den gränsbestämmelse, det kungl. förslaget innehåller, skulle det givetvis komma att följa, att allt eftersom vattenreglering komme att äga rum beträffande en bassäng, som är belägen allra högst upp i ett vattendrag eller en bassäng, som är belägen vida närmare vattendragets utlopp, verkningarna bleve helt olika, utan att det kunde anföras tillräcklig grund för denna olikhet i verkan, och att i detta hänseende förhållandena skulle i viss mån rätta till sig och större likhet inträda, ifall man sänkte beloppet på sätt här föreslagits.

Emot den av herr Söderberg påyrkade förändringen ber jag få hänföra mig till vad som därom yttrats i utskottets utlåtande och yrkar bifall till detta.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande nu fördragna paragraf yrkats: 1:o att utskottets förslag till paragrafens avfattning skulle antagas; 2:o att paragrafen skulle godkännas med den lydelse Kungl. Maj:t föreslagit; samt 3:o att motsvarande paragraf i bil. A vid herr Söderbergs m. fl. reservation skulle godkännas.

Vid sedermera enligt dessa yrkanden gjorda propositioner godkändes paragrafen med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit.

15 §.

Godkändes.

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

16 §.

Denna paragraf var så lydande:

I fråga om vattenreglering, som avses i 14 §, skall beträffande rätt att göra frågan angående de villkor, varunder med hänsyn till allmänna intressen företaget må äga bestånd, till föremål för nyprövning gälla vad i 5 § är för där avsett fall stadgat.

För kostnad och värdeminskning, som föranledas av nyprövningen, skall ersättning av statsmedel icke utgå.

Vid förevarande paragraf hade reservation anförts av herrar *Vennersten*, *Cedercrantz*, *Gezelius* och *Gustafsson*, friherre *Langenskiöld* samt herrar *von Sydow* och *Lübeck*, vilka på återropade skäl yrkat,

att pragrafen måtte helt utgå ur lagförslaget.

19 § i bil. A vid herr *Söderbergs* m. fl. reservation lydde på följande sätt:

I fråga om vattenreglering, som avses i 17 §, skall beträffande ägares skyldighet att till kronan överlåta regleringsföretaget med därtill hörande rättigheter vad i 6 § är för där avsett fall stadgat äga motsvarande tillämpning.

Herr *von Sydow*: I enlighet med det beslut, kammaren fattade i fråga om nyprövning vid vattenbyggnader, ber jag, att även vid denna §, som handlar om nyprövning vid vattenregleringar, få yrka bifall till herr *Vennerstens* m. fl:s reservation.

Herr *Söderberg*: Jag skall be att vid denna § få yrka bifall till den del av vår reservation, som avser skyldighet för ägaren att avstå vattenregleringsföretag till kronan lika väl somhan skulle hava sådan skyldighet i fråga om utbyggda strömfäll.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att rörande den under behandling varande paragrafen yrkats, dels att densamma skulle antagas att lyda så, som angivits i 19 § av bil. A vid herr *Söderbergs* m. fl. reservation dels ock att paragrafen skulle avslås.

Därefter gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets förslag till den förevarande paragrafens lydelse samt vidare enligt nyssnämnda yrkanden; och förklarades propositionen på avslag vara med övervägande ja besvarad.

I sammanhang härmed avslogs jämväl den till ifrågavarande paragraf hörande överskriften.

1 kap.

2 §.

Godkändes.

I en vid förevarande kapitel avgiven reservation hade herrar *Söderberg* i Stockholm, *Persson* i Norrköping, *Eriksson* i Grängesberg och *Edbom*, med instämmande av herr *Hage*, anfört:

»Med hänvisning till motiveringen i motion nr 367, att i 1 kap. måtte införas bestämmelse om Konungens initiativrätt till vattenfalls bebyggande, hemställas

att riksdagen måtte besluta att i detta kapitel införa en ny paragraf av följande lydelse:

Prövas utnyttjande av obebyggt strömfallet vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, äger Konungen tillsäga ägaren av strömfallet att utnyttja detsamma; har inom två år efter sådan tillsägelse ej ansökan enligt 11 kap. blivit gjord hos vattendomsstolen om tillstånd till strömfallets utbyggande samt, efter det sådant tillstånd utverkats, strömfallet ej blivit utbyggt inom föreskriven tid, vare ägaren pliktig avstå strömfallet till kronan i den ordning lag om expropriation stadgar, så framt kronan hos vattendomsstolen sökt tillstånd till sådan utbyggnad.

Om återlösningsrätt för strömfallets ägare stadgas i 9 kap.»

I fråga härom anförde

Herr *Söderberg*: Herr talman! Här gäller det den reservation som jag och några medreservanter avgivit beträffande initiativrätten, om vilken jag förut yttrat mig något i principdebatten, och där min uppfattning är den, att för att förekomma att ett strömfallet skall ligga obebyggt, skulle riksdagen besluta införande i lagen av en ny paragraf, vilken skulle ge Kungl. Maj:t rätt, att om strömfallsägare efter tillsägelse icke inom viss tid utbyggt vattenfallet ifråga, kronan skulle kunna göra det. Vi anse nödvändigt, att denna underlåtenhet i och för sig beivras, så att, då man talar om behovet av snarligen utbyggda vattenfall, utbyggnadet må ske så fort som möjligt; och vi anse, att det är för litet, att såsom utskottet föreslagit enbart skriva om detta, ty efter vår mening ligger saken så pass färdig, att stadgande kan införas i lagen.

Jag yrkar således bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr *Alexanderson*: Jag erinrar, att denna lag innehåller stadganden om, vilka befogenheter och skyldigheter den har, som önskar bygga i vattendrag eller reglera vattendrag och vattenföring. Men vad vidkommer det ämne, som herr *Söderberg* genom sitt yrkande vill hava här upptaget i lagen, eller hur man må kunna framtvinga behörigt utnyttjande i nationalekonomiskt intresse av obebyggda strömfallet, kan det vara tvivelaktigt, huruvida en sådan bestämmelse bör ha plats i vattenlagen. Troligen skulle det lämpligaste vara, att man gäve en dylik bestämmelse plats inom den allmänna expropriationslagens ram. Men i varje

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

fall låter det sig icke göra, att med så enkla medel, som reservanternas trott sig kunna, nå målet. Här föreligger många lagtekniska svårigheter som måste övervinnas, om man vill statuera sådan lösningsrätt gentemot ägare av omonterade strömfall. Man måste t. ex. bestämma sig för, hur man skall förfara i de händelser, då underlåtenhet att montera ström-fallet beror på, att det icke existerar någon viss majoritet i frågan om äganderätten till ström-fallet, vilken kan tvinga övriga delägare att låta fallet utbyggas.

Själva tanken i de här föreslagna stadgandena ha emellertid vunnit erkännande på olika håll, och utskottet har för sin del under punkt B) i sitt utlåtande hemställt, att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, huruvida och i vilken ordning en initiativrätt av här förordad slag skulle kunna komma till stånd. I sinom tid kommer jag också att anhålla om bifall till denna utskottets hemställan.

Beträffande åter den av herr Söderberg föreslagna paragrafen, har jag det yrkandet, att den måtte avslås.

Efter det överläggningen härmed slutats, yttrade herr talmanen, att av herr *Söderberg* framstälts det yrkande, att i förevarande kapitel skulle näst efter den nyss godkända 2 § införas en ny paragraf med den lydelse, som angivits i den av honom m. fl. där-om anförda reservationen. Därjämte hade yrkats avslag å vald herr Söderberg sålunda föreslagit.

Sedermåra gjordes propositioner i enlighet med berörda yrkanden, och förklarades propositionen på avslag vara med övervägande ja besvarad.

3 och 4 §§.

Godkändes.

5 §.

Denna paragraf lydde sålunda:

Kungsådra skall anses finnas i sådana områden i rinnande vatten, som äro upptagna å lagakraftägande förteckning, upprättad i den ordning särskilt stadgas.

Å förteckning, som nu sagts, skola uppföras de vattendrag, räknat från viss genom utlopp ur sjö eller särskilt tillflöde bestämd plats, i vilka vid lågvatten framrinner en vattenmängd av fem kubikmeter eller mer i sekunden.

Beträffande förevarande paragraf hade reservation avgivits av utom annan, herrar *Vennersten*, *Cedercrantz*, *Gezelius*, *Barthelson* och *Gustafsson*, friherre *Langenskiöld* samt herrar *von Sydow* och *Lübeck*, vilka på anförda skäl hemställt, att 5 § måtte givas följande lydelse:

Kungsådra skall anses finnas i sådana områden i rinnande vatten, som äro upptagna å lagakraftägande förteckning, upprättad i den ordning särskilt stadgas.

Å förteckning, som nu sagts, skola uppföras de vattendrag, där kungsådra av ålder varit.

Herr von Sydow: Herr greve och talman! Denna § handlar om förekomst av kungsådra.

Enligt nu gällande rätt skall kungsådra finnas där den av ålder varit. Här föreslås åter den ändringen, att kungsådra skall anses finnas i sådana områden i rinnande vatten, som äro upptagna å lagakraftägande förteckning, upprättad i den ordning särskilt stadgas. Å förteckningen skola uppföras de vattendrag, räknat från viss genom utlopp ur sjö eller särskilt tillflöde beständ plats, i vilka vid lågvatten framrinner en vattenmängd av fem kubikmeter eller mer i sekunden.

Vattendragen med kungsådra skola alltså uppföras å särskild förteckning. Kungl. Maj:ts och utskottets förslag medföra visserligen den fördelen, att det finnes en lättillämplig grund, efter vilken kan avgöras huruvida ett vattendrag skall uppföras å förteckningen eller icke; men å andra sidan medföra dessa förslag den olägenheten och orättvisan, att en del strömfallsägare, som hittills haft sina strömfall fria från kungsådra, hädanefter skulle få kungsådra och bliva underkastade de inskränkningar i sin förfoganderätt detta medför. Man har meddelat mig ett exempel, då ett bolag nyligen köpte ett strömfall och gav 100,000 kronor mera för strömfallet, emedan detta var fritt från kungsådra. Går nu den föreslagna bestämmelsen igenom, kommer kungsådra ändock att finnas där. Detta kan väl icke vara rättvist.

Jag tror icke, att det är så stor olägenhet att bibehålla den gamla bestämmelsen då man har föreskriften, att en förteckning skall uppgöras över de vattenfall, där kungsådra finnes. Då denna förteckning vunnit laga kraft är det en gång för alla avgjort, i vilka vattendrag kungsådra finnes eller ej.

Jag ber att få yrka bifall till den av herr Vennersten m. fl. avgivna reservationen.

Herr Alexanderson: Det av de ärade reservanterna framförda och nu av herr von Sydow försvarade förslaget har efter min mening blott ett behag, och det är den absoluta nyhetens. Under hela den tid då detta lagstiftningsärende varit föremål för behandling, från och med 1910 års kommitté, hos de utredande myndigheterna som yttrat sig över kommittéförslaget hos 1917 års sakkunniga, Kungl. Maj:ts, lagrådet, hos alla dessa har det rätt enighet därom, att den nya vattenlagen, vad den än måtte komma att innehålla för övrigt, i allt fall måste bryta med det bedrövliga tillstånd, som tyvärr i hundratals år fått råda här i landet, eller att kungsådrebegreppet fastställas genom detta oklarhet medförande stadgande, att kungsådra skall finnas, »där den av ålder

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

varit. Vältaligt och utförligt hava 1910 års kommitté, åtskilliga ämbetsverk och 1917 års sakkunniga utrett, varför en sådan bestämmelse i varje händelse faller utanför kretsen av de begreppsbestämningar, som äro att reflektera på.

Någon gång har man visserligen känt sig tveksam om huruvida man icke, då man går att bestämma kungsådra på annat sätt, borde göra någon modifikation i riktning, att man toge hänsyn till vad som förut varit. 1910 års kommitté ansåg sålunda, att det allmänna icke borde avhända sig rätten att kungsådra fortfarande räknades bestå där det av domstol fastslagits att den nu finns. Från andra håll har påyrkats, att kungsådra skall anses finnas eller icke finnas där det föreligger laga dom därom. Men att hela frågan fortfarande skulle få vara öppen, såsom reservanterna här yrkat, det är ett uppslag som, det vågar jag påstå, de ärade reservanterna vid närmare besinnande själva icke skola finna möjligt att vidhålla.

I utskottet hade man uppe till behandling en motion av herr Lübeck, däri han i viss mån sökte vidhålla ett av honom ensam i 1917 års sakkunnigbetänkande reservationsvis framställt förslag, varigenom man skulle försöka att närma sig det praktiska resultat att kungsådra komme att finnas ungefär i samma utsträckning som förut. Dock framhävde även herr Lübeck i nämnda reservation det orimliga i att man skulle vidbliva den nuvarande principen. Emellertid lyckades icke herr Lübeck vare sig i reservationen eller i sin motion angiva några objektiva grunder, enligt vilka denna anordning skulle låta sig genomföras; och inom utskottet framkom ej heller någon anslutning till det yrkande, han gjorde, om ett framgående på den av honom angivna linjen. I övrigt vet jag icke, att det inom utskottet funnits anslutning till någon annan linje än Kungl. Maj:ts. Därför har den nu avgivna reservationen i högsta grad överraskat mig genom att innefatta nya yrkanden, i en punkt i fråga om vilken under hela ärendets gång någon tvekan icke rått.

Den hydrografiska byrån har i ärendet yttrat sig på följande sätt: En utredning om, på vilka håll kungsådra genom domstols beslut förklarats hava av äldre funnits skulle komma att taga mycket lång tid, och stora kostnader skulle föranledas, både direkta för de omfattande utredningarnas verkställande och indirekta genom det fortsatta osäkerhetstillståndet samt den olikformighet, som säkerligen komme att bliva följden, enär äldre domstolsbeslut i fråga om kungsådra ej vilade på naturliga och ekonomiska skäl utan oftast på formella.

De vanskligheter, som hydrografiska byrån sålunda tecknar, referera sig likvisst till det begränsade förslaget, att man skulle låta kungsådra finnas, där den fanns genom domstols laga kraftägande beslut fastslagen. Nu är emellertid förhållandet, att beträffande en del vattendrag föreligger intet utslag alls. Även för dem skulle man enligt reservanternas förslag ändå bibehålla den gamla bestämmelsen och säga, att kungsådra finnes, där den av

alder varit. Det var icke förrän härom året, som frågan av kungsådra i Göta älv kom upp. Först helt nyligen har samma fråga blivit prövad beträffande flera stora vattendrag, där frågan för övrigt besvarats olika beträffande olika närliggande punkter i vattendraget. I hel del stora vattendrag har frågan om kungsådra ännu icke varit föremål för bedömande. Enligt reservationen skulle vi nu bibehålla detta utmärkta tillstånd, som leder till att det exempelvis fastslås att på en viss punkt i vattendraget finnes kungsådra, men en halv mil längre upp i vattendraget finnes icke kungsådra, en motsägelse tillkommen på grund av de föreliggande utredningarnas otillfredsställande beskaffenhet.

Nu menar herr von Sydow, att dessa bedrövliga förhållanden skulle kunna motverkas av att det upprättades en förteckning över var kungsådra skulle anses finnas. Denna förteckning skulle, sedan den en viss tid stått oklandrad anses gälla. Följden blir då ettdera av två fall. *Antingen* blir det över hela landet processer angående de olika vattendragen, processer som komme att kosta hundratusentals kronor, föranleda ofantligt vidlyftiga utredningar och många års väntan, innan själva byggnadsfrågan kan komma upp. *Eller* vederbörande i vissa fall låta sig nöja med den kungsådräförteckning, som göres upp; då kommer det att bero på en ren slump, var kungsådran skall anses vara eller icke.

Redan 1910 års kommitté uttalade f. ö. att det är fullkomligt irrationellt att låta den tillfälliga omständigheten, huruvida det är bekant att av ålder kungsådra finnes i ett visst vattendrag, vara avgörande eller icke. Det rationella är naturligtvis, att låta vattendragets betydelse för de intressen, som äro knutna vid vattnets fria framrinnande, vara utslagsgivande och den norm, man då naturligtast kommer till, är att bestämma att vattendraget skall ha minst så och så stor vattenföring vid lågvatten. Detta har också utretts av vårt lands på detta område mest sakkunniga myndighet, nämligen Hydrografiska byrån, vars förslag är lagt till grund för det beslut, som 1917 års sakkunnige kommo till och som innefattas i Kungl. Maj:ts proposition och rörande vilket man, som sagt, inom lagområdet icke har haft någon som helst anmärkning.

Det är verkligen min förhoppning, att första kammaren icke fattar ett beslut, som onekligen skulle komma att ställa kammaren på denna punkt i en egendomlig dager, nämligen att antaga reservanternas förslag, utan att kammaren inser, att det är nödvändigt att på denna punkt följa Kungl. Maj:ts på hela den föregående sakkunniga utredningen fotade ståndpunkt, vilken utgör en av kärnpunkterna i strävandet att få ordnade rättsförhållanden till stånd.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämligt de i avseende å nu förevarande paragraf framkomna yrkandena propositioner, först på godkännande av utskottets förslag till paragrafens lydelse samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Vennersten m. fl. vid paragrafen anfönda

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller herr Vennerstens m. fl. reservation vid 1 kap. 5 § av tredje särskilda utskottets i utlåtande nr 1 framställda förslag till vattenlag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes utskottets förslag till paragrafens lydelse.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 33.

6 §.

Godkändes.

7 §.

Denna paragraf var så lydande:

Har vattendomstol lämnat medgivande till bebyggande av strömfall, där kungsådra finnes, och hava ej fyrtio år förflutit från den för byggnadens fullbordande jämlikt 11 kap. 63 § bestämda tid, vare strömfallets ägare icke på grund av vad i 6 § stadgats pliktig att för torrläggning eller bevattning av mark utan gottgörelse underkasta sig minskning i den vattenmängd eller fallhöjd, som han enligt vattendomstolens beslut äger tillgodogöra sig, i vidare mån än att för varje förflutet år utöver tjugu en tjugondel av sådan anpart i vattenmängd eller fallhöjd, som i 6 § sägs, skall avstås utan ersättning.

Reservationsvis hade herrar *Vennersten, Cedercrantz, Gezelius, Barthelson* och *Gustafsson*, friherre *Langenskiöld* samt herrar *von Sydow* och *Lübeck* hemställt, att förevarande paragraf i överensstämmelse med vattenrättssakkunnigas förslag måtte erhålla följande lydelse:

Har vattendomstol lämnat medgivande till bebyggande av strömfall, där kungsådra finnes, vare på grund av vad i 6 § stadgats strömfallets ägare icke pliktig att utan gottgörelse underkasta sig minskning i den vattenmängd eller fallhöjd, som han enligt

vattendomstolens beslut äger tillgodogöra sig, såframt ej minst fyrtio år förflutit från den för byggnadens fullbordande jämlikt 11 kap. 63 § bestämda tid; dock skall för varje förflutet år utöver tjugu den enligt eljest gällande bestämmelser strömfallets ägare tillkommande gottgörelse, såvitt den avser sådan anpart i vattenvärd eller fallhöjd, som i 6 § sägs, minskas med en tjugondel.

Där företag, som i 6 § avses och som är av betydighet, med sannolikhet kan förväntas inom en nära liggande framtid ifrågakomma, äge vattendomstolen att i beslutet om strömfallets bebyggande rörande tidpunkten för inträde av strömfallsägarens skyldighet enligt 6 §, såvitt angår det sålunda väntade företaget, meddela andra föreskrifter än i första stycket sägs.

Vattendomstolen må ock, när särskilda förhållanden därtill föranleda, i samband med byggnadsbeslutet medgiva förlängning av de i första stycket angivna tider.

Herr von Sydow: Herr greve och talman! Denna paragraf handlar om frihetsår vid kungsådreintresse i sådana fall, då vattendomstol lämnat tillstånd att bebygga strömfall. Det ursprungliga förslaget innehöll i detta hänseende, att strömfallsägare visserligen skulle vara skyldig att vika för kungsådreintressena, men äge åtnjuta ersättning därför under vissa frihetsår. Detta har nu blivit inskränkt därhän, att så skall gälla beträffande de nya kungsådreintressena men icke i fråga om de gamla kungsådreintressena, som avse flottled, farled och fiske.

Vi reservanter hava för vår del icke kunnat finna någon anledning till denna ändring; och jag ber särskilt få säga, att just ur rättssynpunkt, som en ärad talare satt som huvudändamål med den nya lagstiftningen synes det viktigt, att man i huvudsak vidhåller det äldre förslaget. Jag har i min motion framlagt ett förslag, som i viss mån skulle kunna utgöra en jämkning emellan de båda ståndpunkterna, och trodde ett slag att detta skulle vinna utskottets bifall, men då så icke skett och här icke finnes utsikt att få min speciella synpunkt från, är nu för mig intet annat att göra än att yrka bifall till herr Vennerstens m. fl. reservation.

Herr Alexanderson: Den föregående ärade talaren gjorde gällande, att det ur rättsprincipiell synpunkt vore av vikt att låta 7 § undergå den förändring, som han och hans medreservanter föreslagit. Emellertid vill jag framhålla, att den ändring, som Kungl. Maj:t föreslog i förhållande till 1917 års sakkunniges förslag och som nu är den, som reservanterna önska få åter utmönstrad, har vunnit mycket erkännande inom lagrådet. En av dess ledamöter, en i hithörande frågor speciellt sakkunnig och bevandrad ledamot av lagrådet yttrade för sin del, att han fann särskilt denna ändring vara en, för vilken anförts synnerligen goda skäl; och jag tror att man måste erkänna, att så också är förhållandet.

Däremot skulle jag för min del icke haft något emot att verk-

Förslag till
vattenlag.
(Porta.)

ställa en mindre jämkning, i riktning av vad som var föreslaget i herr von Sydows motion; men då han icke vidhållit sitt förslag, utan går så till vida längre som till vad den nuvarande reservationen innehåller, så saknar jag för min del anledning underlåta att hemställa om bifall till utskottets förslag i denna del.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, gjordes propositioner, först därpå att nu föredragna paragraf skulle godkännas enligt utskottets förslag samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Vennersten m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

8—11 §§.

Godkändes.

12 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

Prövas för tillgodoseende av sådant, i 6 § ej omnämnt allmänt ändamål, som är beroende av vattnets fria framrinnande, nödigt att byggnad i vattendrag, varest kungsådra finnes, utrives eller ändras, skall i fråga om skyldighet för byggnadens ägare att utan ersättning vidkännas därigenom uppkommen förlust i vattenmängd vad i 6 § samt 8—11 §§ finnes föreskrivet i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Reservation hade anförts av herrar *Vennersten, Cedercrantz, Gezelius, Barthelson* och *Gustafsson*, friherre *Langenskiöld* samt herrar *von Sydow* och *Lübeck*, vilka i anslutning till vad de under 7 § hemställt yrkat, att orden »vad i 6 § samt 8—11 §§ finnes föreskrivet» skulle utbytas mot »vad i 6—11 §§ finnes föreskrivet».

Herr von Sydow: I enlighet med kammarens beslut vid 7 § ber jag få yrka bifall till herr Vennerstens m. fl. reservation.

Efter härmed slutad överläggning godkändes paragrafen med den ändring, som förordats i den av herr Vennersten m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen.

13 §.

Godkändes.

2 kap.

1 och 2 §§.

Godkändes.

3 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

(i *Kungl. Maj:ts förslag*.)

Ej må någon så bygga i vatten, att genom uppdämning, sänkning av vattenståndet eller annan inverkan på vattenförhållandena skada tillfogas eller intrång göres å annan tillhörig egendom, vare sig jord, hus, fiske, bebyggt eller obebyggt strömfall eller annat, utan så är att nyttan av byggnaden eller den del därav, som föranleder skadan eller intrånget, prövas efter avdrag av byggnadskostnaden uppgå till ett värde, motsvarande tre gånger den skada och det intrång, som göres å åker och äng, samt två gånger skadan och intrånget å annan egendom. I byggnadskostnaden skall inräknas det belopp, vartill skadan och intrånget å den byggande tillhörig egendom må skattas. För skada och intrång skall ersättning givas efter ty i 9 kap. skils.

Skulle byggande i vatten hava till följd, att ett avsevärt antal bofasta personer berövas sina bostäder, eller att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehålle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas, eller att odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning sättes under vatten eller eljest väsentligt skadas, eller att fiskerinäring av större betydelse lider väsentligt förfång, må byggnaden, ändå att nyttan uppgår till värde, som ovan sagts, icke ske. Lag samma vare, där genom byggande i vatten skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för när-

(i *utskottets förslag*.)

Ej må någon så bygga i vatten, att genom uppdämning, sänkning av vattenståndet eller annan inverkan på vattenförhållandena skada tillfogas eller intrång göres å annan tillhörig egendom, vare sig jord, hus, fiske, bebyggt eller obebyggt strömfall eller annat, utan så är att nyttan av byggnaden eller den del därav, som föranleder skadan eller intrånget, prövas efter avdrag av byggnadskostnaden uppgå till ett värde, motsvarande tre gånger den skada och det intrång, som göres å åker och äng, samt två gånger skadan och intrånget å annan egendom. I byggnadskostnaden skall inräknas det belopp, vartill skadan och intrånget å den byggande tillhörig egendom må skattas. För skada och intrång skall ersättning givas efter ty i 9 kap. skils.

Skulle byggande i vatten hava till följd, att ett avsevärt antal bofasta personer berövas sina bostäder, eller att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehålle, måste nedläggas eller dess drift väsentligt minskas, eller att odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning sättes under vatten eller eljest väsentligt skadas, eller att fiskerinäring av större betydelse lider väsentligt förfång, må byggnaden, ändå att nyttan uppgår till värde, som ovan sagts, icke ske. Lag samma vare, där genom byggande i vatten skulle förorsakas sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trev-

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

boende eller betydande förlust för landets djur- eller växtvärld är att befara.

Där byggnad i vatten provas vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, må den tillåtas, ändå att hinder däremot skulle möta av vad i första och andra styckena sägs.

Om byggande, varigenom annans strömfall eller del av strömfall tillgodogöres, gälle vad i 5—7 §§ finnes stadgat.

(i utskottets förslag):

nad för närboende eller betydande förlust för landets djur- eller växtvärld är att befara.

Provas byggnad i vatten vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, må Konungen, ändå att hinder mot byggnaden skulle möta av vad i första och andra styckena sägs, efter hemställan av vattendomstolen på sätt i 20 § 2 mom. stadgas, lämna medgivande till byggnaden.

Om byggande, varigenom annans strömfall eller del av strömfall tillgodogöres, gälle vad i 5—7 §§ finnes stadgat.

I avgiven reservation hade herrar *Vennersten, Cedererantz, Gzelius, Barthelson* och *Gustafsson*, friherre *Langenskiöld* samt herrar *von Sydow* och *Lübeck* anført:

»Utskottet har beträffande tredje stycket i denna paragraf föreslagit den ändring, att för där avsett fall beslutanderätten skulle övergå från vattendomstolen till Kungl. Maj:t, dock endast i händelse att domstolen därom gjort hemställan. Då den administrativa prövningen i vattenrättsfrågor bör såvitt möjligt undvikas och då i allt fall den dubbelprövning, som härigenom uppstår, skulle leda till en avsevärd tidsutdräkt, yrka vi, att denna paragraf bibehålles i den lydelse Kungl. Maj:t förslagit.»

Herr von Sydow: Vid denna paragraf har utskottet företagit en ändring i Kungl. Maj:ts förslag. Det gäller sådana fall, där man kan tillåtas att bygga i vatten på grund av att anläggningen vore av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt», ehuru byggandet annars skulle vara förbjudet. I sådana fall var ursprungligen föreslaget, att vattendomstolen skulle hava avgörandet. Nu föreslås, att prövningen skall flyttas till Kungl. Maj:t, dock endast på framställning av domstolen. Här får man således åter en administrativ prövning av fråga om byggnadslov, vilket vi högerreservanter anse vara synnerligen olämpligt. Vi anse, att man kan betro denna prövning åt domstolen, och jag ber därför herr greve och talman, att få yrka bifall till den av herr Vennersten m. fl. avgivna reservationen, som i denna punkt ansluter sig till den kungl. propositionen.

Herr Alexanderson: Det kungliga förslaget i avseende å

denna tredje paragraf är ganska egenartad. Här är ju i första stycket den principen uppställd, att man skall väga nyttan emot skadan efter aritmetiska proportioner. Man skall se till hur pass stor skada, som tillfogas vare sig jord, hus, fiske, bebyggt eller obebyggt strömfall eller annat; och, allt eftersom det rör sig om olika slag av värden, bestämmas, därpå med ledning av nämnda jämförelse, huruvida någon byggnad får äga rum eller icke.

I andra stycket finnes sedermera angivet, att vissa större sociala olägenheter, som skulle kunna följa av en vattenbyggnad, medföra, att byggnaden icke får komma till stånd, oaktat i och för sig den i första stycket angivna proportionen mellan nytta och skada visserligen är uppnådd. Detta är förhållandet, om byggnad skulle hava till följd, att ett avsevärt antal bofasta personer berövas sina bostäder eller att större fabrik eller annan anläggning, varav många hava uppehälle, måste nedläggas, eller att odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning sättes under vatten eller eljest väsentligt skadas o. s. v.

Men sedan kommer tredje stycket i Kungl. Maj:ts förslag, som stadgar, att »där byggnad i vatten prövas vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, må den tillåtas, ändå att hinder däremot skulle möta av vad i första och andra styckena sägs». Det vill säga, här gives en generell rätt åt den beslutande domstolen att efter mycket svaga direktiv sätta ur kraft de högviktiga bestämmelser, som givas i första och andra styckena. Därmed är den rättstrygghet, som jordägare, fiskeägare m. fl. vunnit genom första och andra styckena i lagen, återigen på det betänkligaste äventyrad. Det kan ju visserligen icke nekas, att det bör finnas någon möjlighet till undantag ifrån de generella reglerna i de båda första styckena, men en sådan extra dispens, som det här är fråga om, bör, har det synt oss av utskottets majoritet, icke meddelas annat än under de bästa garantier för att den icke skall komma till användning i oträngt fall.

Herr von Sydow har gjort gällande, att det icke är lämpligt att låta en administrativ efterprövning i detta fall förekomma; men däremot vill jag framhålla, att bestämmelsen i detta tredje stycke i Kungl. Maj:ts förslag är av den natur, att det icke alls är en typisk domstolsfråga, som här prövas, utan en typisk administrativ fråga. Det är ju helt enkelt fråga om huruvida byggnad prövas vara av den synnerliga betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, att dispens må medgivas.

Det är egentligen emot de principer, som genomgå både vårt och främmande rättssystem, att låta socialekonomiska lämplighetsfrågor av denna beskaffenhet bliva föremål för domstols bedömande.

Det har synts mera riktigt, att prövningen förbehålles Kungl. Maj:t. Men själva prövningen av företaget ur andra synpunkter ligger ju redan hos vattendomstolen, och då synes det ligga nära till hands att låta vattendomstolen också vara den utredningsmyn-

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

dighet, som först får väcka förslag och hemställa i frågan samt hänskjuta den till Kungl. Maj:ts avgörande. Dessa synpunkter äro de, som föranlett den ändring, som här har ägt rum.

Jag vill tillägga, att såväl från jordbrukare som från annat håll mycket starka anmärkningar hava gjorts emot paragrafen i dess ursprungliga skick, och det har uttalats stor belåtenhet med att man i detta avseende finge något klarare linjer och starkare garanti för att den som nödvändig ansedda dispensmöjligheten användes endast då ur allmän synpunkt verkligt bärande skäl därför finnas.

Jag ber få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt där- under förekomna yrkanden propositioner, först därpå att nu ifråga- varande paragraf skulle antagas att lyda så som utskottet förordat samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Vennersten m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med över- vägande ja besvarad.

4—19 §§.

Godkändes.

20 §.

Denna paragraf var så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Ej må i älv, ström, å eller större bäck arbete för uppförande eller förändrande av damm på- börjas, förrän efter ansökan i den ordning, som i 11 kap. sägs, vattendomstolen meddelat besked, huru och under vilka villkor arbetet må göras. Om genom annat byggande i älv, ström, å eller större bäck märkbar inverkan kan ske på vattenståndet eller vatt- nets lopp, gälle ock därom vad nu sagts, såframt det ej är uppen- bart, att varken allmän eller en- skild rätt genom byggnaden för- närmas.

Äro i andra fall än ovan nämnts sannolika skäl, att genom byg- gande i vatten allmän eller en- skild rätt förnärmas, erfordras

(i utskottets förslag:)

1 mom. Ej må i älv, ström, å eller större bäck arbete för upp- förande eller förändrande av damm påbörjas, förrän efter ansökan i den ordning, som i 11 kap. sägs, vattendomstolen meddelat besked, huru och under vilka villkor arbetet må göras. Om genom annat byggande i älv, ström, å eller större bäck märkbar inverkan kan ske på vattenståndet eller vatt- nets lopp, gälle ock därom vad nu sagts, såframt det ej är uppen- bart, att varken allmän eller en- skild rätt genom byggnaden för- närmas.

Äro i andra fall än ovan nämnts sannolika skäl, att genom byggande i vatten allmän eller enskild rätt förnärmas, erfordras

(i *Kongl. Maj:ts förslag*:)

jämval domstolens prövning; dock äge vad nu sagts icke tillämpning i fråga om fiskebyggnad i vatten, där varje svensk undersäte äger rätt att fiska, ej heller beträffande sådan byggnad i annat vatten, såframt det icke kan antagas, att byggnaden förnärmar allmän rätt eller inverkar på vattenståndet eller vattnets lopp.

Tarvas till följd av inträffad skada å byggnad i vatten eller å annan egendom eller till förekommande av dylik skada, att ändrings- eller reparationsarbete utan dröjsmål verkställas å byggnaden, må arbetet, ändå att detsamma är av den beskaffenhet, som i första eller andra stycket sägs, ske utan föregången prövning av vattendomstolen; men åligge det byggnadens ägare att, där arbetet är av nyssnämnda beskaffenhet, ofördröjligen efter dess verkställande hos vattendomstolen göra ansökan om godkännande av arbetet.

Där någon ärnar verkställa byggnad i vatten, varför ej erfordras vattendomstolens prövning, stånde honom ändock fritt, om han så önskar, att till beredande av trygghet för framtiden medelst ansökan påkalla sådan prövning.

(i *utskottets förslag*:)

jämval domstolens prövning; dock äge vad nu sagts icke tillämpning i fråga om fiskebyggnad i vatten, där varje svensk undersäte äger rätt att fiska, ej heller beträffande sådan byggnad i annat vatten, såframt det icke kan antagas, att byggnaden förnärmar allmän rätt eller inverkar på vattenståndet eller vattnets lopp.

Tarvas till följd av inträffad skada å byggnad i vatten eller å annan egendom eller till förekommande av dylik skada, att ändrings- eller reparationsarbete utan dröjsmål verkställas å byggnaden, må arbetet, ändå att detsamma är av den beskaffenhet, som i första eller andra stycket sägs, ske utan föregången prövning av vattendomstolen; men åligge det byggnadens ägare att, där arbetet är av nyssnämnda beskaffenhet, ofördröjligen efter dess verkställande hos vattendomstolen göra ansökan om godkännande av arbetet.

Där någon ärnar verkställa byggnad i vatten, varför ej erfordras vattendomstolens prövning, stånde honom ändock fritt, om han så önskar, att till beredande av trygghet för framtiden medelst ansökan påkalla sådan prövning.

2 mom. Finner vattendomstolen vid prövning, som i 1 mom. sägs, tillämnad byggnad, mot vilken hinder skulle möta av bestämmelserna i 3 § första och andra styckena, med hänsyn till stadgandet i tredje stycket i samme § ändock böra tillätas, skall frågan härom av domstolen hemställas Konungens avgörande.

Uti anförd reservation hade herrar *Vennersten, Cedercrantz, Gezelius, Barthelson* och *Gustafsson*, friherre *Langenskiöld* samt herrar

*Förslag till
vattenlag.
(Forts.)*

Förslag till vattenlag. (Forts.) *von Sydow* och *Lübeck* i anslutning till det av dem vid 3 § framställda yrkandet hemställt, att nu föredragna paragraf måtte erhålla den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen.

Herr *von Sydow*: Vid denna paragraf ber jag få yrka bifall till reservationen i överensstämmelse med det beslut, som kammaren nyss fattade.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i fråga om nu föreliggande paragraf ej förekommit annat yrkande än, av herr *von Sydow*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr *Vennersten* m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets förslag i nu föredragna del samt vidare på bifall till herr *von Sydow*'s yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

21—41 §§.

Godkändes.

3 samt 5—8 kap.

Godkändes.

9 kap.

1—40 §§.

Godkändes.

41 §.

Denna paragraf lydde:

Berer brist i kraftens tillhandahållande av omständighet, som ersättningsgivaren ej kunnat med iakttagande av skälig försiktighet förekomma, såsom hinder för kraftanläggningens drivande till följd av flod, isgång, iskravning (sörpning), åskslag, våld, allmän arbetsinställelse, krig eller annan jämförlig händelse, vare ersättningsgivaren fri från skadeståndsskyldighet; och skall, där på grund av sådan omständighet kraftuttagningen vid anläggningen minskas, ersättningstagaren vidkännas en mot minskningen svarande nedsättning i den till honom utgående kraften.

Försummar ersättningsgivaren att inom skälig tid vidtaga erforderliga åtgärder för kraftöverföringens återställande, vare lag som i 37—39 §§ sägs.

Varder kraftöverföringens återställande omöjliggjort, gälle vad i 39 § stadgas.

Vid förevarande paragraf hade reservation avgivits av herrar *Vennersten, Cedercrantz, Gezelius, Barthelson* och *Gustafsson*, friherre *Langenskiöld* samt herrar *von Sydow* och *Lübeck*, vilka på införda skäl yrkat, att ordet »allmän» måtte utgå ur paragrafen.

*Förslag till
vattenlag.
(Forts.)*

Herr von Sydow: Herr vice talman! I denna paragraf nämnes bland exempel på force majeure även allmän arbetsinställelse och åt begreppet allmän arbetsinställelse, gives enligt kommitténs motiver den förklaringen, att därmed förstås sådan arbetsinställelse, som är strejk eller lockout, såvitt den är allmän och således omfattar en eller flera yrkesgrenar inom ett större område eller eljest berör många arbetsgivare».

Denna definition torde nog icke i allmänhet anses vara riktig och i varje fall synes det vara felaktigt att låta det avgörande i frågan, huruvida strejk eller lockout skall anses som force majeure, vara arbetsnedläggelsens storlek. Ty vid en liten arbetsnedläggelse kan det i vissa fall vara lika omöjligt att skaffa ny arbetskraft som vid den större. Nu har utskottet givit den tolkningen åt paragrafen, att därmed skulle innefattas även en mindre omfattande arbetsinställelse, ifall arbetsgivaren icke kunnat förekomma den, men man vågar icke lita på att gent emot ordställningen i paragrafen denna tolkning vinner hävd vid domstolarna.

På grund härav och då i allmänhet strejk eller lockout numera torde räknas som force majeure, ber jag få yrka bifall till herr Vennerstens m. fl. reservation, enligt vilken ordet »allmän» skulle utgå ur paragrafen.

Herr Alexanderson: Den fråga, som bragts å bane i här föreliggande reservation och i herr von Sydows anförande är enligt min uppfattning ganska liten till sina dimensioner. Det är ju så, att förutom allmän arbetsinställelse och åtskilliga andra i paragrafen *uppräknade* händelser även andra, med de *uppräknade jämförliga* händelser, om vilka kan sägas, att ersättningsgivaren ej kunnat med iakttagande av skälig försiktighet förekomma dem, räknas såsom force majeure; och utskottet har för sin del i sin motivering vid behandling av paragrafen understrukt denna synpunkt. Men anledningen varför utskottet icke ansett sig kunna tillmötesgå det i herr von Sydows motion framställda önskemålet att stryka ordet »allmän» har varit den, att man i så fall skulle få uttryckligen nämnt ett fall, »arbetsinställelse» om vilket måste sägas, att det ordet är av en helt annan klass än alla andra *uppräknade* händelser. Dessa övriga kunna nämligen i stort sett sägas vara sådana, att ersättningsgivaren icke kunnat med iakttagande av skälig försiktighet förekomma dem; men detta kan icke sägas om alla arbetsinställelser, huru lokala som helst och oberoende av de förhållanden, som föranlett, att denna arbetsinställelse, vare sig strejk eller lockout, kommit till stånd.

Det har sålunda under sådana förhållanden förefallit oss vara det riktiga, det, som lättare leder till en riktig tolkning av lagen.

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

att bibehålla Kungl. Maj:ts förslag oförändrat. Enligt vad som upplysts av utskottets sekreterare, som föredragit saken i lagrådet, hade man i lagrådet funderat däröver, men kommit till enahanda resultat.

Jag ber alltså, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Söderberg: Herr talman! Jag vill om detta endast för min del säga, att jag icke är så lagkunnig, att jag kan avgöra, om det i någon vidare utsträckning eller på annat håll i någon lag bland force-majeure-bestämmelser finnes infört begreppet om arbetsnedläggelse såsom sådant. Det är numera ganska vanligt i leveranskontrakt och avtal mellan firmor etc., men i lagstiftningen synes det vara något ganska nytt, som föreslås, och då man gått med på det inom utskottet, har det varit under förutsättning att skälet för ägarens oförmåga att fullgöra ersättningsskyldigheten skulle vara, att arbetsinställelsen haft en viss omfattning. Herr von Sydow och reservanterna med honom vilja hava det att gälla även de allra minsta åtgärder. En lockout av mycket minimal beskaffenhet lär väl sällan förekomma, utan då blir den väl »allmän». Strejk kan däremot tänkas förekomma i mindre omfattning. Att då taga bort detta begrepp, som för mig åtminstone varit avgörande för att gå med på bestämmelsens inryckande i lagen, förefaller mig ganska svårt.

Jag ber få yrka bifall till utskottets förslag i paragrafen, ty man har gått med på denna punkt under förutsättning att begreppet »allmän» skulle bibehållas.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de i avseende å förevarande paragraf framkomna yrkandena propositioner, först på antagande av utskottets förslag samt vidare på paragrafens godkännande med den ändring, som förordats i herr Vennerstens m. fl. därom anförda reservation; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

42—52 §§.

Godkändes.

53 §.

För denna paragraf hade förordats följande lydelse:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Där i samband med medgivande till företag eller åtgärd enligt denna lag föreskrivits, att ersättning skall utgå för skada å jordbruksfastighet till följd av vat-

Där i samband med medgivande till företag eller åtgärd enligt denna lag föreskrivits, att ersättning skall utgå för skada å jordbruksfastighet till följd av vat-

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

tenuppdämning eller annan ändring i vattenståndsförhållandena eller att del av sådan fastighet skall lösas, skall såframt den del av ersättningen, som utgör förhöjning över värdet, uppgår till minst tvåhundra kronor, denna del avsättas för fastighetens räkning och genom Konungens befallningshavandes försorg göras räntebärande. Sålunda avsatta medel skola, jämte därå upplupen ränta, efter de närmare bestämmelser, som av Konungen meddelas, utbetalas till fastighetens ägare för att användas till jordbrukets höjande å fastigheten.

Rätt till medel, som innestå för fastighets räkning, må ej skiljas från fastigheten; och kan sådan rätt förty ej för sig utmätas eller av fastighetens ägare överlätas.

(i utskottets förslag:)

tenuppdämning eller annan ändring i vattenståndsförhållandena eller att del av sådan fastighet skall lösas, skall, såframt den del av ersättningen, som utgör förhöjning över värdet, uppgår till minst femhundra kronor, denna del avsättas för fastighetens räkning och genom Konungens befallningshavandes försorg göras räntebärande. Sålunda avsatta medel skola, jämte därå upplupen ränta, efter de närmare bestämmelser, som av Konungen meddelas, utbetalas till fastighetens ägare för att användas till jordbrukets höjande å fastigheten.

Rätt till medel, som innestå för fastighets räkning, må ej skiljas från fastigheten; och kan sådan rätt förty ej för sig utmätas eller av fastighetens ägare överlätas.

Reservationsvis hade herrar *Vennersten*, *Barthelson* och *Gustafsson* samt friherre *Langenskiöld* av andragna orsaker yrkat, bland annat, att 53 § måtte ur lagförslaget utgå.

Herr *Barthelson*: Herr vice talman! Som kammaren torde finna så göres i denna paragraf ett bestämt undantag ifrån den bestämmelse, som annars i IX kapitlet gäller rörande det sätt, efter vilket ersättning utgår för skada i följd av uppdämning m. m. Det är nämligen så, att såvida den del av ersättningen, som utgör förhöjning över värdet, uppgår till minst femhundra kronor detta belopp icke får uppbäras av ägaren till fastigheten utan skall för fastighetens räkning fonderas och förvaltas av Konungens befallningshavande.

Denna undantagsbestämmelse bryter sålunda med den i vårt land gällande rätten för individen att själv förvalta den ersättning, som i dylika fall kan tilldömas honom. Så är t. ex. förhållandet enligt expropriationslagen, som utan undantag tillägger markägare rätt att själv förvalta den ersättning, som lagen tilldömer honom. Jag måste erkänna, att, då jag sökte efter motiven till detta förslag, det var med en viss förbluffelse jag fann, vad de sakkunnige i denna sak yttrat. De säga (sid. 74 i detta betänkande) bland annat, sedan de först omnämnt att denna ersättning enligt gällande lag var ett rent personligt förvärv, att det dock är allmänt känt, att de, som erhålla dylika ersättningar, slösa

Förslag till
rättenlag.
(Forts.)

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

bort penningarna och att det därför var nödvändigt att vidtaga åtgärder för att dessa pengar skulle komma till nyttig användning för fastigheten. Det synes mig vara ganska egendomligt, att man ifrån sakkunnigt håll vill emot landets jordbrukare i gemen utslunga en sådan beskyllning, som denna måste vara, att de skulle vara sådana slösare, att de i detta fall böra sättas under förmyndare. Jag kan nämligen icke finna någon annan benämning på en bestämmelse att de icke själva få förvalta dessa medel, utan att medlen skola ställas under Konungens befallningshavandes förvaltning och tilldelas dem endast under den förutsättningen, att de vidtagit förbättringar på jordbruket. För övrigt kunna de naturligtvis även ej utfå dessa medel med mindre än att det hålles syn å den förbättrade jorden och en massa skrivelser växlats, vilket allt kostar vederbörande en del utgifter och besvär. Från rättssynpunkt kan jag sålunda icke se, att det finnes något verkligt motiv för denna lag, utan talar väl allt för motsatsen: och för min del kan jag icke annat än instämma i vad en ledamot av lagrådet, justitierådet von Seth i denna fråga yttrat. Han säger, att man icke kan komma ifrån, att denna paragraf går längre än som överensstämmer med den självbestämmningsrätt, på vilken individen har rätt att göra anspråk. Från rättslig synpunkt synes därför åtminstone mig detta förslag förkastligt och för övrigt även motbjudande.

Ser jag nu på det resultat, som man vill vinna med detta stadgande, synes det mig, som om man icke skulle kunna vinna vad man önskar på det sätt, som här föreslagits. Å ena sidan kommer det ju att inträffa, att en ägare, ifall han förlorar större delen av sin åkerjord, på grund av denna stipulation, enligt vilken han icke utfår dessa medel om han ej verkställer förbättringar å sin jord och sålunda icke får möjlighet att för dessa pengar skaffa sig ny jord i stället för den mistade, skall känna sig frestad att erbjuda eller tvinga vattenföretagaren att övertaga hela hans egendom. Under sådana förhållanden kommer ju markägaren i tillfälle att få detta övertagande, som under andra förhållanden nekats honom. Det kan också inträffa, att en markägare, som blir av med större delen av sin åker, men på grund av förhållandenas makt dock vill bo kvar på egendomen, ej får uppbära ersättningen, oaktat denna kanske uppgår till betydande belopp, av den anledning att den återstående jorden är av så ringa areal, att den förbättring han kan åstadkomma på densamma icke motsvarar värdet av den ersättning, som tilldömts honom. Således komma även i detta fall dessa medel att kvarstå hos Konungens befallningshavande, utan att markägaren kan få tillfälle att tillgodogöra sig dem. Det synes mig att, om man hade velat uppnå något från nationalekonomisk synpunkt av betydelse, man i fråga om fonderingen väl borde ha gått till ett större belopp, låt oss säga till 5,000 kronor, i stället för, som utskottet föreslagit, 500. Också borde det väl ha ingått i denna bestämmelse rättighet för markägaren att utfå dessa pengar i och för inköp av odlingsmark eller

annan mark, så att han hade fått tillfälle sätta sitt hemman i samma skick, som det han hade förut. Det får han icke nu, utan pengarna skola uteslutande användas till markförbättring. Därföre tror jag icke, att det resultat som man här vill vinna kan uppnås.

För övrigt är hela detta stadgande, efter den erfarenhet man på detta håll redan har, tämligen betydelselöst. Jag ber i detta fall få erinra om en större reglering, som utfördes i vårt land för några år sedan, nämligen regleringen av sjön Skagern, en reglering som i riksdagen, såsom man minnes, väckte ett visst uppseende och som tog sig uttryck i motioner o. s. v. Enligt mig från styrelsen för det företag, som skötte denna reglering, lämnat meddelande utgjorde antalet hemmansdelar, som berördes av denna reglering, icke mindre än 500, men medelvärdet av skadan per egendom utgjorde endast ungefär 400 kronor, d. v. s. det övervärde, som efter 50 % beräkning skulle kommit dessa markägare till del, hade varit ett belopp av summa 200 kronor, och de fall, där denna paragraf skulle fått tillämpning, skulle endast ha utgjort några få procent av dessa 500 delar. När det således visat sig, att vid ett så stort företag, som regleringen av sjön Skagern — ett av de största regleringsföretag som hittills utförts i vårt land — endast ett fåtal personer skulle komma i den belägenheten, att de skulle beröras av denna paragraf, hemställer jag, huruvida icke denna lagparagraf kan betraktas såsom obehövlig och betydelselös. Det synes mig därför, som om reservanterna haft full befogenhet att yttra vad de här framhållit, nämligen att de anse denna paragraf både opraktisk och opåkallad.

Jag skall be att på grund av vad jag anfört få yrka bifall till vad reservanterna hemställt i fråga om den nu föredragna paragrafen.

Herr Alexanderson: Jag ber däremot att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna paragraf. Jag vill fästa uppmärksamheten på skillnaden i den situation, som föreligger här gentemot de övriga fall, varom diskussionen rört sig i dag. Medan å andra punkter utskottet delat sig efter partilinjer och alla utskottets åtta högermän stått eniga om de förändringar, för vilka herr von Sydow varit talesman i dag, hava av utskottets 20 ledamöter endast 4 haft avvikande mening i föreliggande punkt; och jag skulle t. o. m. tro, att man med ledning av den i utskottet försiggångna diskussionen skulle kunna säga, att det icke är så säkert, att alla dessa fyra i grund och botten varit ense om just det yrkande, som de emellertid sedan sammanjämningsvis kommit att förena sig om i reservationen, utan att de snarare i olika hänseenden hade anmärkningar att göra mot den av utskottet förordade regleringen.

Det skäl, som tvivelsutan varit det bärande för den ärade talare, som nyss hade ordet, liksom för åtskilliga andra för deras avvikande mening i denna punkt, är det där, som låter så bestic-

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

kande, att staten här gör sig till »förmyndare» för den enskilde på ett otillbörligt sätt. Jag ber emellertid få erinra om, att det belopp, om vilket det här ifrågasättes, att det skulle insättas och få användas blott med tillstånd av offentlig myndighet och blott för fastighetens förbättring, ju icke är hela den ersättning för skadan, som vederbörande får, utan endast det *överbärde* med 50 %, som betalas för exproprierandet eller för skadan. Beträffande ersättningen intill fulla värdet, får däremot ersättningstagaren ut beloppet och får göra vad han vill därmed. Han kan således, i motsats till vad reservanterna synas förutsätta, inköpa jord till värde motsvarande det som nyss gått ifrån honom. Han kan sålunda arrendera sin fastighet, om han fortfarande vill bruka den, oaktat ett större jordbelopp gått ifrån honom. Man måste starkt understryka detta förhållande.

För övrigt är det egendomligt, att man finner den här ifrågasatta bestämmelsen så motbjudande, medan man icke alls har fallit på den tanken att invända något mot de bestämmelser, som vi nyss i förevarande kapitel gått igenom och av vilka bl. a. framgår, att en strömfallsägare som blivit frånexproprierad en del av sitt strömfall, får finna sig i att icke få ersättningen kontant, så att han kan göra vad han vill därmed, utan får ersättningen i kraft och detta så, att detta kraftbelopp bindes vid hans fastighet såsom en integrerande del av den fasta egendomen.

Även i övrigt finnes det i detta kapitel åtskilliga föreskrifter, rörande vilka tidigare under lagärendets behandling var föreslaget, att parterna skulle genom överenskommelse kunna sätta bestämmelsen ur kraft. Men på grund av anmärkning från lagrådets sida, att det vore mindre lämpligt att lämna fritt spelrum åt parternas gottfinnande, har där åt stadgandena givits tvingande karaktär.

Det låter sig väl knappt förnekas, att det föreligger en viss risk för att människor, som plötsligt i sin hand få ett för deras förhållanden ovanligt stort kontant belopp, ett belopp som tillika ter sig såsom en ren ekonomisk vinst, därför att det kommer som ett plus till den fulla ersättning, de fått, för den dem åtgångna skadan eller frångångna jorden — att dessa människor, säger jag, skola frestas föreställa sig, att dessa penningar räcka längre och innebära större möjligheter än de i själva verket göra, och under inflytandet av denna föreställning inom kort förstöra dem. Man må ha den allra bästa mening — och enligt min tanke med rätta — om att just vår jordbrukande befolkning tillhör de mest sparsamma och hushållsaktiga folklagren, så ställer det sig dock helt annorlunda, om man på detta vis plötsligt låter folk få ett efter deras förhållanden betydande kontant belopp alldeles extra, om vilket de kunna säga sig, att även om de skulle låta pengarna gå, de ändå ha lika mycket kvar som de hade förut. Det kan ju icke vara någon samhällelig nytta med att dessa pengar på det viset bara skulle komma att förrinna.

Jag vill erinra om, att man kan draga i tvivelsmål, huruvida

det över huvud taget förefinnes tillräckligt grundad anledning att låta ersättningstagare få icke blott full ersättning utan hälften däröver. Det finns ju skäl av olika art, som ändå kunna föranleda till en sådan bestämmelse, bl. a. kommer det ju att bli mindre slitningar och rivningar; det skedda ingreppet i förhållandena skall mottagas med mindre otillfredsställelse, om det ges icke blott full ersättning utan en god slant därutöver. Men då det är på sådana överväganden, som stadgandet grundar sig, är det icke annat än i sin ordning, att samhället söker se till, att övertärdet verkligen kommer fastigheten såsom sådan till godo.

Det har nu anmärkts, att det visat sig att beloppet rätt sällan överstiger 500 kronor. Det skulle framgå av den genomsnittsberäkning, som gjorts beträffande ersättningstagarna vid ett visst större regleringsföretag att detta genomsnitt endast uppgick till 400 kronor. Men detta hindrar ju icke, att det i en del konkreta fall stiger till mera. Ursprungligen hade man tänkt sig 100 kronor, Kungl. Maj:t har tagit 200, men utskottet har försiktigtvis satt summan till 500 kr., för att det icke skulle bli för mycket administrerande med skäligen små belopp. Naturligtvis är det också mindre risk för att beloppet skall te sig som någon svindlande stor summa och innebära en frestelse att ge ut det i onödan, om det är ett ganska måttligt belopp, som ersättningstagaren icke är alltför främmande för att hava i sina händer, än om det tillfaller honom ett större belopp.

För min del vill jag uttala min livliga övertygelse, att den ståndpunkt som intagits av utskottets ojämförligt största del, skall befinnas vara den riktiga och ansvarsmedvetna. Vi hava ju på atskilliga andra områden förut gjort det medgivandet åt erfarenheterna, att vi icke anse riktigt att under alla förhållanden lämna individen hans fulla frihet — något som tidigare ansetts som det enda riktiga och nödvändiga — och jag tror mig kunna säga, att här är ett sådant fall, där det kan anses påkallat och icke behöver kännas det ringaste förödmjukande för någon, att det göres en sådan inskränkning i hans individuella frihet.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Barthelson: Utskottets högt ärade ordförande förundrade sig över, att vi reservanter hade opponerat oss mot denna paragraf, under det vi icke hade haft något att säga i fråga om stadgandena angående ersättning för förlorad vattenkraft. Det är ju så, som ordföranden påpekade, att i fråga om vattenkraften fastighetsägaren skall som ersättning erhålla ett mot den mistade kraften svarande kraftbelopp. Men det föreligger en betydande skillnad mellan dessa båda fall. Så länge jag sitter kvar som fastighetsägare, har jag dock denna kraft tilldelad ärligen, under det i det fall, där vi opponerat oss, markägaren icke får någon del av övertärdet, förrän han har gjort viss förbättring å jorden. Det kan icke förnekas, att han i sistnämnda fall ställes under ett förmynderskap, och ber jag få hänvisa till vad en så

Försiag till
cattenlag.
(Forts.)

erfaren jurist som just justitierådet von Seth i detta avseende yttrat och vars yttrande jag nyss citerade.

Sedan yttrade herr ordföranden, att denna 53:e paragraf gällde övervärdet, och det var också min mening att framhålla detta. Skulle jag varit något otydlig i den delen, ber jag få framhålla, att mitt resonemang hela tiden gällde detta övervärde, och påpekade jag ju särskilt, när det var fråga om Skagern och det belopp av 400 kronor jag omnämnde, att övervärdet här endast blev 200 kronor. Då kunde jag icke tro, att jag i detta avseende skulle kunna giva anledning till något missförstånd.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Gustafsson: Herr greve och talman, mina herrar! Det må förunnas mig att till utskottets ärade ordförande säga några ord i denna fråga. Han har påstått, att dessa 500 kronor skulle vara ett ovanligt stort belopp, varför utskottet hade ansett sig böra ställa detta belopp under Konungens befallningshavandes förvaltning; de lantbrukare, som skulle mottaga detta belopp av 500 kronor, skulle nämligen icke vara riktigt kvalificerade härför, ty denna summa skulle vara allt för högt tilltagen i våra dagar. Ja, hur är det nu? Håller detta påstående streck? En lantbrukare, som enligt utskottets förslag får 499 kronor, men kanske är ovan att röra sig med betydande summor, får förvalta sin ersättning fritt, medan däremot en lantbrukare, som är van att röra sig med flera tusentals kronor, icke godkännes som förvaltare av sin rättmätiga egendom, utan blir ställd under Konungens befallningshavandes förmynderskap. Jag frågar: Kan man säga, att detta resonemang håller streck? Säger man verkligen så, då ber jag å lantbrukarnas vägnar få betacka mig för ett sådant förmynderskap från statens sida över lantbrukarna. Jag tror verkligen icke, att man kan försvara något sådant.

Herr Alexanderson: Gentemot herr Barthelsons senaste yttrande ber jag få erinra, att det likvisst förhåller sig så, att om någon blir frånexproprierad sin del eller sin sida i ett strömfäll, kan han icke, även om han är ense därom med den som vill lösa honom, tvinga sig till, att expropriationsbeloppet går ut kontant, utan enligt lagförslaget skall det tillföras honom i form av elektrisk kraft. Det förefaller mig sålunda, som om det s. k. förmyndandet i lika hög grad skulle föreligga där som här, just ur den synpunkten, ur vilken herr Barthelson betraktade saken. Skillnaden är bara den, att i det nu nämnda fallet det icke gäller övervärdet utan det egentliga värdet av vattenkraften. Och likväl har man ansett det enda socialt och ekonomiskt riktiga vara att binda detta lösgjorda strömfällsvärde i form av krafträtt vid fastigheten.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talman enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på god-

kännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmanen sig finna propositionen på avslag vara med övervägande ja besvarad.

*Förslag till
vattenlag.
(Forts.)*

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår 9 kap. 53 § i tredje särskilda utskottets i utlåtande nr 1 framställda förslag till vattenlag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes ifrågavarande paragraf.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 52;

Nej — 34.

54—74 §§.

Godkändes.

10 kap.

Godkändes.

11 kap.

1—3 §§.

Godkändes.

4 §.

Denna paragraf var av följande lydelse:

Vattenrättsnämndemän utses för sex år, i Norrland ävensom Värmlands och Kopparbergs län en för varje tingslag samt i övriga delar av riket en för varje domsaga, på det sätt som om utseende av ledamot i ägodelningsrätt finnes stadgat; dock skall vid val av de sockenfullmäktige, som skola utse vattenrättsnämndeman, en var, som i kommunens allmänna angelägenheter är röstberättigad, äga en röst. Består domsaga, för vilken allenast en vattenrättsnämndeman skall utses, av två eller flera tingslag, förrättas valet av vattenrättsnämndeman inför den av domsagans häradsrätter, som domhavanden bestämmer. Om valets utgång skall domhavanden så snart ske kan meddela vattenrättsdomaren underrättelse.

Förslag till
vattenlag
(Forts.)

Finner domhavanden eller vattenrättsdomaren, att vattenrättsnämndeman hos domhavanden eller vattenrättsdomaren lagligen av sagt sig uppdraget, förordne domhavanden om nytt val.

Om skyldighet att åtaga sig uppdrag som vattenrättsnämndeman och att kvarstå i uppdraget så ock att efter avgång fortfarande bestrida befattningen, intill dess besked inkommit till vattenrättsdomaren att annan blivit utsedd, skall vad som finnes stadgat beträffande nämndeman i häradsrätt äga motsvarande tillämpning.

Mot utskottets förslag i fråga om förevarande paragraf hade reservation avgivits av herrar *Vennersten*, *Cedercrantz*, *Gezelius*, *Barthelson* och *Gustafsson*, friherre *Langenskiöld* samt herr *von Sydow*, vilka yrkat, att paragrafen skulle givas följande ändrade lydelse:

Vattenrättsnämndemän utses för sex år, i Norrland ävensom Värmlands och Kopparbergs län en för varje tingslag samt i övriga delar av riket en för varje domsaga, på det sätt som om utseende av ledamot i ägodelningsrätt finnes stadgat. Består domsaga, för vilken allenast en vattenrättsnämndeman skall utses, av två eller flera tingslag, förrättas valet av vattenrättsnämndeman inför den av domsagans häradsrätter, som domhavanden bestämmer. Om valets utgång skall domhavanden så snart ske kan meddela vattenrättsdomaren underrättelse.

Finner domhavanden eller vattenrättsdomaren att vattenrättsnämndeman upphört att vara valbar, eller har vattenrättsnämndeman hos domhavanden eller vattenrättsdomaren lagligen av sagt sig uppdraget, förordne domhavanden om nytt val.

Om skyldighet att åtaga sig uppdrag som vattenrättsnämndeman och att kvarstå i uppdraget så ock att efter avgång fortfarande bestrida befattningen, intill dess besked inkommit till vattenrättsdomaren att annan blivit utsedd, skall vad som finnes stadgat beträffande nämndeman i häradsrätt äga motsvarande tillämpning.

Herr von Sydow: Herr greve och talman, mina herrar! I fråga om vattenrättsnämndemännen var i det ursprungliga förslaget stadgat, att dessa skulle väljas på sätt som föreskrives i fråga om val av ledamöter i ägodelningsrätt, d. v. s. att i valet endast de skulle deltaga, som ägde i mantal satt jord. Sedermera ändrades genom Kungl. Maj:ts och utskottets förslag detta därhän, att i valet av vattenrättsnämnd skulle deltaga en var i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad och att röstningen skulle ske per capita. Nu anse vi reservanter, med hänsyn till det stora intresse för jordbruket i allmänhet som vattenbyggnader och vattenregleringar ha, att det är synnerligen angeläget att inom vattendomstolen finnes personer, som äro förtrogna med jordbruksförhållandena, och vi anse det därför vara skäl att återgå till de ursprungligen föreslagna bestämmelserna.

Jag ber därför, herr greve och talman, att få yrka bifall till den av herr Vennersten med flera avgivna reservationen.

Herr Alexanderson: Jag ber att få erinra om, herr talman, att dessa vattenrättsmål för närvarande avdömas av härads-hövding och nämnd och att nämnden ännu väljas efter principen; att varje i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad har en röst vid valet. Då nu på grund av skäl, för vilka man nödgas böja sig, vattenmålen överflyttas från de allmänna underrätterna till specialdomstol, kommer detta nödvändigt att ha den verkan, bland annat, att det egentliga lekmannainflytandet väsentligen förminsas. Domstolen här består i första hand av ett tremannakollegium av med dessa saker speciellt sysslände vattenrättsdomare och två teknici i själva domstolen. Vattenrättsnämndens roll kan nog befaras bli mera undanskjuten, trots den individuella rösträtt som tillkommer den, än den roll nämnden i häradsrätten har. Men att vid sådant förhållande gå ett ytterligare steg och betaga de många kommunalt röstberättigade allt inflytande på domstolens sammansättning för att uteslutande förbehålla det åt dem, som äga föra talan för i mantal satt jord, kan så mycket mindre vara lämpligt, som man vid ett genomgående av förslaget finner, att vattenrättsärenden i en mängd avseenden beröra andra intressen än rena jordbruksintressen. Jag erinrar t. ex. om de bestämmelser, som finnas i 2 kap. 3 § andra stycket.

Med hänsyn till vad jag framhållit ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt framställda yrkanden propositioner, först på förevarande paragrafs godkännande med den lydelse utskottet förordat samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Vennersten m. fl. vid paragrafen avgivna reservationen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

5—15 §§.

Godkändes.

16 §.

Denna paragraf hade avfattats sålunda:

Vid utövandet av sin verksamhet som vattenöverdomstol skall Svea hovrätt bestå av ordföranden å en av hovrättens divisioner såsom ordförande, tre andra ledamöter i hovrätten samt en ledamot i kammarkollegiet.

Är fråga allenast om förordnande av ställföreträdare för vattenrättsdomare eller vattenrättsingenjör eller om föreläggande att i vattenmål inkomma med handlingar eller om utsättande av ny tid eller beviljande av anstånd med avseende å ingivande av handling eller vidtagande av annan åtgärd i dylikt mål, må hovrätten vara sammansatt såsom vid handläggning av andra mål än vattenmål.

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

Har ledamot i vattenöverdomstol ej förut avlagt domareed, skall han före inträde i tjänstgöring avlägga sådan ed inför Svea hovrätt. •
Angående jäv mot ledamot i vattenöverdomstol gälla vad i 7 § andra stycket finnes stadgat om jäv mot ledamot i vattendomstol.

Reservation hade anförts av herrar *Söderberg* i Stockholm, *Persson* i Norrköping, *Eriksson* i Grängesberg och *Edbom*, vilka, med instämmande av herr *Hage*, på angivna skäl hemställt, att 16 § måtte erhålla följande ändrade lydelse:

Vid utövandet av sin verksamhet som vattenöverdomstol skall Svea hovrätt bestå av tre ledamöter i hovrätten, en ledamot av kammarkollegiet samt en av Konungen förordnad, i allmänna angelägenheter erfaren och betrodd man.

Är fråga allenast — — — — — än vattenmål.

Har ledamot — — — — — Svea hovrätt .

Angående jäv — — — — — i vattendomstol.

I en annan reservation hade herrar *Vennersten*, *Cedercrantz*, *Gezelius*, *Barthelson* och *Gustafsson*, friherre *Langenskiöld* samt herrar *von Sydow* och *Lübeck* av angivna orsaker yrkat att första stycket i denna paragraf måtte erhålla följande lydelse:

Vid utövandet av sin verksamhet som vattenöverdomstol skall Svea hovrätt bestå av ordföranden å en av hovrättens divisioner såsom ordförande, tre andra ledamöter i hovrätten samt en av Konungen förordnad, för synnerlig teknisk skicklighet och erfarenhet i fråga om vattenmål känd person.

Herr *Gezelius*: Vid denna paragraf har reservation avgivits av herr *Vennersten* med flera, vari yrkats den ändring att ur utskottets förslag måtte utgå bestämmelsen därom, att i vattenöverdomstolen skulle ha plats jämväl en ledamot av kammarkollegium, men däremot intages en bestämmelse att i domstolen skulle hava plats även en för synnerlig teknisk skicklighet och erfarenhet ifråga om vattenrättsmål känd person. Skälet för avvikelserna från reservationernas sida ifråga om en ledamot i kammarkollegium såsom medlem av domstolen är väsentligen den ställning, kammarkollegium intager i vissa frågor som komme att bli föremål för överdomstolens prövning. Lagförslaget visar, att kammarkollegium skulle hava att bevaka allmänna intressen i vissa vattenrättsmål; kammarkollegium har därjämte att bevaka kronans privaträttsliga intressen i en avsevärd omfattning. Vid innevarande års riksdag har man i detta avseende gått ett steg längre, varigenom kammarkollegii ställning som part i förevarande mål skulle än oftare komma ifråga. Det synes då, som — om icke juridiskt dock moraliskt — att en ledamot i kammarkollegium bör anses jävig såsom domare. Härtill kommer, såsom lagrådet enhälligt uttalat, att en ledamot av kammarkollegium knappast kunde medföra något nämnvärt gagn i domstolen och att i varje fall en sådan anordning

skulle medföra olägenheter för både hovrätten och kammarkollegium, vida övervägande den möjliga vinsten.

Ifråga om den senare avvikelserna, nämligen att det skulle beredas plats för en tekniskt sakkunskap synes det reservanterna, som om det skäl i lagrådets yttrande över det ursprungliga lagförslaget anförts bör verka övertygande. Man kan icke förneka, att det lätt nog uppstår farhåga att vattensöverdomstolens prövning av vattenmålen blir i allt för hög grad inriktad på formella synpunkter. I varje fall skall givetvis överdomstolens utlåtande i tekniska frågor för vederbörande få en långt större auktoritet, om domstolen inom sig rymmer teknisk sakkunskap. Formen för enbart experter som behärska den tekniska sakkunskapen är ju icke tillfredsställande, och förhållandena komma säkerligen i dessa ej sällan utomordentligt ekonomiskt betydelsefulla frågor att påkalla, att domstolen har att intaga ståndpunkt i rent sakliga frågor. Det synes icke tillräckligt att hänvisa till att det är utredningen, som kräver sakkunskap, ty även i överdomstolen kommer utredning säkerligen att åstadkommas.

Med denna motivering får jag, herr greve och talman, yrka bifall till den av herr Vennersten med flera avgivna reservationen.

Herr Söderberg: Jag ber att få yrka bifall till den av mig med flera avgivna reservationen. Den innebär att utöver tre ledamöter av hovrätten och en ledamot av kammarkollegium i domstolen skulle insättas en av Kungl. Maj:t förordnad i allmänna angelägenheter erfaren och betrodd man. Vi ha därmed åsyftat, att, då vi anse det rent juridiska elementet i denna mellaninstans vara ganska väl representerat såväl genom de tre ledamöterna av hovrätten som ock genom den som skulle komma från kammarkollegium, vid deras sida borde stå en representant för just de sociala och samhälleliga synpunkterna. Vi ha hela tiden haft detta till ledande utgångspunkt och sökt att förverkliga det i vår ställning till detta förslag.

Beträffande den reservation, som avgivits av herr Vennersten med flera och som den senaste ärade talaren berörde, vill jag säga, att nog kan man väl anse det tekniska elementet ganska väl representerat vid dessa måls avgörande. Man skall betänka, att i vattensöverdomstolen sitta vid sidan av domaren två ingenjörer och två nämndemän, och det lider naturligtvis intet tvivel, att de tekniskt bildade ingenjörernas uppfattning och utsago i mycket hög grad blir vägledande vid vattensöverdomstolens beslut i första hand. När detta sedan prövas i högre instans, behöver även andra synpunkter komma till sin rätt. Dessa synpunkter skulle bliva beaktade genom den representant vi föreslå skulle sättas vid sidan av representanterna för de formellt juridiska synpunkterna.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till den av mig med flera avgivna reservationen.

Förslag till
vattenlag.
(Forts.)

Herr Alexanderson: Herr talman! Jag kan för min del icke godkänna såsom avgörande de synpunkter, som framhållits vare sig av högerreservanterna eller av de socialdemokratiska reservanterna. Till herr Gezelius och med honom liktänkande skulle jag vilja rikta den frågan: Denne för teknisk skicklighet kände person, som skulle införlivas med mellaninstansen, vad för sorts teknisk skicklighet förväntar man att han skall prestera? Ifråga om underinstansen föreskrives det, att det skall vara två vattenrättsingenjörer, och det heter om dem, att den ene skall äga skicklighet, insikt och erfarenhet i fråga om byggande i vatten och den andre ifråga om torrläggning av jord. Det är ju så, att bägge dessa arter av teknisk kunskap kunna vara behöfliga till hjälp åt domstolen. Då reservanterna inskränka sig till att yrka, att det skall vara *en* tekniker i överdomstolen, skall denne då vara en vattenkraftstekniker eller en torrläggningstekniker? Att det kunde bli en person som äger verklig sakkunskap och erfarenhet på båda dessa områden torde vara ganska omöjligt, och att Kungl. Maj:t för gången skulle sätta in någon, allteftersom det behövdes den ene eller den andre, måste vara utslutet, även från reservanternas ståndpunkt. Dessutom behöves i vissa fall teknisk sakkunskap så väl av den ena som av den andra sorten.

Den ärade talaren på Kopparbergslänsbänken åberopade som stöd för den av honom framförda åsikten ett uttalande, som gjorts, inom lagrådet om, att det vore behöfligt till motvikt mot de rent formella synpunkterna att även den tekniska sakkunskapen bleve företrädd i vattenrättsdomstolen. Jag ber att häremot få erinra för det första, att detta uttalande omfattades av två ledamöter av lagrådet under det av två ledamöter, bägge justitieråd, mot förslaget med skärpa uttalade den uppfattningen, att det vore nödvändigt att i denna mellaninstans, som de förordade, få den juridiska sakkunskapen så fylligt företrädd som möjligt, men däremot mindre nödvändigt att ha teknisk sakkunskap företrädd. Och för det andra att Kungl. Maj:ts förslag, som ju har utarbetats efter denna granskning i lagrådet, sökt på ett annat och lämpligare sätt tillmötesgå de av herr Gezelius åberopade av lagrådsledamöterna framhävda synpunkterna genom att föreskriva att till vattenöverdomstolens förfogande skall ställas en eller flera teknici, som få deltaga i själva domstolsöverläggningen, ehuru de icke ha stämna vid omröstningen. Och till säkerhet för att inga synpunkter göra sig gällande, som sedan icke kunna spåras och kontrolleras, är det föreskrivet, att det uttalande, teknikern sålunda avgiver, skall skriftligen avfattas i ett offentligt uttalande, som bilägges vattenöverdomstolens protokoll. På det sättet har man efter min uppfattning fått en mycket lämpligare och smidigare anordning, som möjliggör att ordna det som det för ett visst fall kräves, vare sig den fråga som vattendomstolen behöver hjälp med och som är av teknisk natur är en vattenbyggnadsfråga eller en torrläggningsfråga. Man tillkallar då det ena eller andra slaget av sakkunniga eller

Förslag till
vattenlag.

(Forts.)

vid behov tillkallar man en av vardera slaget. Det visade sig också vid den förnyade granskning som Kungl. Maj:ts förslag sedan undergick i lagrådet, att ehuru vissa ledamöter av lagrådet funno anledning uttala att de i vissa andra avseenden fasthöllo vid sina tidigare uttalade åsikter om huru mellaninstansen skulle vara inrättad eller huruvida den över huvud skulle förefinnas, däremot i nu förevarande punkt ingen funnit anledning att, sedan Kungl. Maj:ts ordnat saken på sätt som framgår av 97 §, i förevarande kapitel, giva uttryck åt något vidhållande av sin mening, utan det förefaller, som om man inom lagrådet allmänt kommit till den uppfattningen, att Kungl. Maj:ts förslag ordnat saken tillfredsställande. Beträffande Kungl. Maj:ts ståndpunkt att en ledamot av kammarkollegium skulle tagas in i denna mellaninstans skall jag för min del gärna erkänna, att jag känt mig rätt tveksam, huruvida övervägande fördelar härav vore att förvänta i jämförelse om 5 ledamöter, som hade juridisk utbildning finge sitta i domstolen. Men det bör framhållas, att såväl kammarkollegium själv som även hovrätten, då de yttrat sig över lagförslaget, icke hade någon erinran mot denna bestämmelse utan tvärtom uttryckligen angävo att de icke hade det, kammarkollegium så mycket mindre som kollegium tvärtom uttalat ett önskemål, att i instansen borde sitta *två* ledamöter med administrativ erfarenhet. Det kan icke heller nekas, att de ärenden, som vatten-domstolarna behandla, icke ha vanlig privaträttslig karaktär utan i mångt och mycket en administrativ och att det förefinnes goda skäl för att även den sortens erfarenhet och insikt blir representerad. Att däremot ytterligare försvaga det juridiska elementet, såsom de socialdemokratiska reservanterna förordat, kan jag icke finna tillrådligt. Det är utan tvivel angeläget, att den rent juridiska sakkunskapen blir tillräckligt företrädd med hänsyn till att i dessa vattenmål ofta förekomma juridiska frågor av mera allmän karaktär och ofta nog av vittgående betydelse och ganska svåra att bemästra.

Med hänsyn till allt detta anser jag för min del, att Kungl. Maj:ts förslag intagit en riktig mellanståndpunkt, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Gezelius: På den fråga herr Alexanderson riktade till mig ber jag få svara att det från fullt sakkunnigt håll uppgivits, att det skulle finnas tillgång till tekniskt sakkunnige med den allsidiga utbildning, att de kunde tillgodose bägge de huvudgrupper man velat genom olika representanter få företräda i underdomstolarna; att ett bifall till reservationen icke utesluter användande i överdomstolen av experter vid behov med tillämpning av lagförslagets 97 §; och att jag icke velat att lagrådets samtliga ledamöter uttalar sig i den av mig angivna riktningen, utan endast velat åberopa ett uttalande som gjorts i lagrådet. Då nu den siste talaren lämnade den upplysningen, att hälften uttalat sig i enlighet med vad jag åberopat, kanske det är på sin plats

Förslag till vattenlag.
(Forts.) att erinra om, att de två som icke gjort det, ansett, att det vore lämpligt att vattenöverdomstolen icke utgjordes enbart av Svea hovrätt utan av alla hovrätterna. Därav följer, enligt min mening, konsekvent att, man måste av praktiska skäl eftergiva anspråket på teknisk sakkunskap i överdomstolen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med avseende å föreliggande paragraf vore framställda följande yrkanden: 1:o) att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o). av herr *Gezelius*, att paragrafen skulle godkännas med den ändring, som förordats i den av herr Vennersten m. fl. därom anförda reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle antaga det förslag till paragrafens lydelse, som innehölls i herr *Söderbergs* m. fl. vid detta lagrum avgivna reservation.

Sedermåra gjordes propositioner i enlighet med berörda yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till det av herr *Gezelius* framställda yrkandet vara med öfvervägande ja besvarad.

Övriga delar av utskottets ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Då tiden var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen, att den fortsatta handläggningen av förevarande utlåtande ävensom behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälde och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 273, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av riksdagens bibliotek till centralt förvaltningsbibliotek.

Kammaren åtskildes kl. 4,51 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.